

Девизни прописи Краљевине Југославије, са коментаром, 1935.

Садржај

Предговор

I Увод

II Актуелни девизни и спољно-трговински проблеми

III Девизни правилник

IV Закон о казненным санкцијама

V Закон о Народној банци

VI Закон о новцу Краљевине Југославије

VII Закон о одобрењу уговора између Државе и Народне банке

VIII Уредба о покрићу у злату и девизама

IX Уредба о надзору производње и употреби племенитих метала

X Врсте иностраних потраживања

XI Аванси по клириншким уплатама

XII Откуп клириншких потраживања

XIII Клириншке упутнице

XIV Табела о кретању „прима”

XV Трговински биланс

XVI Списак овлашћених завода и мењача

XVII Списак овл. билетарница и заступништава
„Путника”

XVIII Азбучни регистар

K. M. LJUBISAVLJEVIĆ

339.748
(497.1)
(094.5)

DEVIZNI PROPISI

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

SA KOMENTAROM

K. M. LJUBISAVLJEVIĆ

SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE
CENTAR ZA INFORMACIONU I
DOKUMENTACIONU DELATNOST

Inv. br.

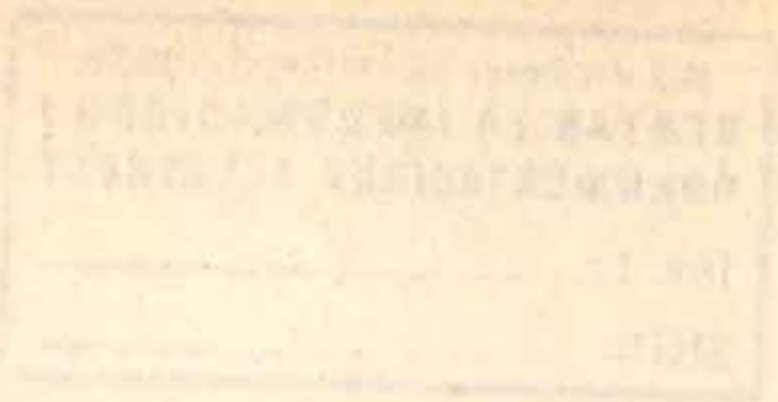
SIGN.

DEVIZNI PROPISI KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

SA KOMENTAROM

BEOGRAD, OKTOBRA 1935

DEVIZNI PROPISI
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

336.34
b-73g

br. 37093

PREDGOVOR

Ova knjiga ima za cilj da svima onima koje interesuje, pruži neophodna znanja o našim deviznim propisima. Pisac je se trudio da, po utvrđenom redu, unese sve one devizne propise koji su danas aktuelni, uzimajući u obzir sve promene koje su se u ovoj materiji desile od pre godinu dana t. j. od izdanja „Zbornika deviznih propisa Kraljevine Jugoslavije“. U knjizi se, sem toga, nalaze objašnjenja, podaci i uputstva po velikom broju praktičnih pitanja koja su u vezi sa trgovinskim i platnim odnosima sa inostranstvom. Radi lakšeg snalaženja, pridodat je i azbučni registar, prema izraženoj želji sa više strana.

Najzad, kao jedna novina, u ovoj knjizi je posvećena specijalna pažnja izvesnom broju aktuelnih problema iz devizne i spoljno trgovinske politike, kako s pogledom na naše prilike, tako i na druge zemlje.

Oktobra 1935.

K. M. LJ.

I UVOD

Faze deviznog režima.

Prema fazama kroz koje je prolazila, istorija devizne politike Kraljevine Jugoslavije može se podeliti u tri perioda. Prva mera koja predstavlja početak sistematskog vođenja politike o zaštiti nacionalnog novca jeste stvaranje poznate Devizne centrale 30 marta 1919 god. Tada počinje prvi period koji kao takav, uz donošenje niza deviznih ograničenja, traje sve do 28 juna 1931 godine. U ovom periodu jasno se ocrtavaju dve faze: prva u znaku veće ili manje fluktuacije dinara do 1925 god., i druga u znaku faktičke stabilizacije dinara, koja je trajala sve do polovine 1931 godine. Drugi period počinje 28 juna 1931 godine, kada je utvrđena zakonska stabilizacija dinara na bazi 26,5 miligrama zlata, t.j. slobodan režim u trgovini devizama, sa kratkotrajnim važenjem od svega tri meseca. Jer, već 7 oktobra iste godine dolazi do pojave novog Deviznog pravilnika sa ciljem da uzme u zaštitu nacionalnu valutu kojoj je, usled nezapamćenih finansijskih i valutnih poremećaja u svetu, ponovo zapretila opasnost i pored dotle već stvorenih sredstava za obezbeđenje njene stabilnosti.

Ostavljajući na stranu ranije faze kroz koje je prolazila politika naše zemlje u pogledu zaštite stabilnosti nacionalnog novca, u ovoj knjizi biće izloženi samo danas važeći devizni propisi, u cilju da se omogući lakše snalaženje privrednika koji su u svojim poslovima upu-

ćeni da se u njihovim granicama kreću. Zato ćemo se truditi da u toku izlaganja damo ono što je neophodno potrebno da se zna o načinu na koji se vrši platni promet naše zemlje prema inostranstvu, u jednom periodu koji se specijalnim odlikama bitno razlikuje od vremena koje mu je prethodilo. Po sebi se razume da će ova knjiga biti od koristi i onima koji bi se bavili specijalnim izučavanjem današnje faze platnog prometa u međunarodnim odnosima, jer će im dati prilike da se upoznaju sa mnogim detaljima koji su inače poznati samo onom užem broju interesenata koji su upućeni na njihovu praktičnu primenu.

Izvori deviznih propisa.

Devizni propisi naše zemlje potiču iz više izvora: iz zakona (Zakon o odobrenju ugovora između Države i Narodne banke 1931 i Zakon o kaznenim sankcijama 1931), Deviznog pravilnika od 7 oktobra 1931 godine, raznih rešenja Ministarstva finansija i prakse, naredaba i objašnjenja Narodne banke kojoj je zakonom stavljeno u dužnost staranje o nacionalnom novcu (čl. 2 Zakona o novcu, čl. 9 Ugovora između Države i Narodne banke, čl. 2 Zakona o Narodnoj banci, čl. 1 i 18 Deviznog pravilnika, tač. 8 i 9 rešenja Ministarstva finansija br. 74900 od 27-VI-1931 godine). Pošto je narodna banka pojedine funkcije u vezi sa devizno valutnim transakcijama delegirala naročito ovlašćenim zavodima i menjačima na osnovu čl. 1 Deviznog pravilnika, to su njene naredbe, upustva i objašnjenja za ove obavezna. Pri tom je nemoguće navoditi devizne propise u užem smislu, a da se ne uzme u obzir i praksa koja je stvorena prilikom izvođenja istih. S toga ćemo mi, u toku izlaganja, nastojati da pojedina tumačenja i objašnjenja baziramo, pored specijalnih deviznih propisa, još i na stvarnoj praksi koja je ustanovljena od strane

organa nadležnih za vođenje devizne politike, a to su Ministarstvo finansija i Narodna banka.

Značaj deviznih propisa.

Sam fakat ograničavanja nesmetanog poslovanja teško dolazi onima koji se bave međunarodnom trgovinom. Zato se često i čuju negodovanja a da se i ne ulazi u suštinu stvari, t. j. da se potraže uzroci koji ovakva ograničenja nalažu. Neophodnost deviznih ograničenja je očigledna kad se zna da ona služe zaštiti stabilnosti novca, t. j. stabilnosti nacionalne monete, radi obezbeđenja solidne kalkulacije u privrednim aktivnostima. Davno su prošla vremena kada je i sama ekonomska nauka preporučivala da se država uzdrži od mešanja u privredni život. U poremećenim privrednim odnosima, koje danas preživljuje ceo svet, postoji čitav niz destruktivnih faktora koji, pored ostalog, utiču negativno i na održavanje stabilnosti nacionalnog novca. Devizni propisi, kojima danas, bez malo, pribegavaju sve zemlje sveta, dolaze kao regulator u poremećenim privrednim odnosima. Oni imaju za cilj da poprave ono što neravnomerna ponuda i tražnja poremete.

Govoreći o zaštiti nacionalne monete i o merama koje se u tome cilju donose, nije na odmet potsetiti se na funkcije novca i na njegov značaj u privredi. Novac je sredstvo za razmenu, merilo vrednosti i zakonsko sredstvo plaćanja. To su njegove tri osnovne funkcije, koje i same sobom dovoljno jasno govore o privrednom značaju novca. Pomoću novca uspostavlja se živ privredni saobraćaj između najudaljenijih privrednih jedinica. Pomoću novca izražava se kvantitativan odnos vrednosti u kome jedno dobro stoji prema ostalim dobrima.

Najzad, pored svoje privredne funkcije, novac ima i jednu funkciju pravnog karaktera t. j. on predstavlja zakonsko sredstvo plaćanja. Zbog novca kao važnog činioca u

savremenim privrednim odnosima, današnja privreda se naziva novčanom privredom, za razliku od privrednog porijekla koji joj je prethodio, tj. prirodne privrede.¹

Kada shvatimo značaj novca po privredu, mora nam biti jasno da mere koje pojedine zemlje preduzimaju u cilju obezbeđenja njegove stabilnosti imaju svoje opravdanje. Pomoću ovih mera postiže se da narodna privreda jedan period pun poremećaja prebrodi sa što manje štete i sa što manje potresa. Zdrava kalkulacija moguća je samo tada ako je bar nacionalna valuta stabilna. U vremenu valutnih poremećaja onemogućava se skoro svaka solidna kalkulacija i privreda je izložena najvećim iznenađenjima pa time i riziku.

Osnovni principi deviznih propisa.

Današnji Pravilnik o regulisanju prometa sa devizama i valutama obuhvata sledeće osnovne principe:

1) Pravo trgovanja sa devizama, valutama i zlatom, zatim pravo posredovanja u platnom prometu uopšte, ima samo izvesan broj lica i ustanova koji imaju za to specijalna ovlašćenja Narodne banke. Svako bavljenje ovim poslovima od strane neovlašćenih lica i ustanova nedozvoljeno je;

2) Nabavka stranih platežnih sredstava u cilju plaćanja u inostranstvu, kao i uopšte polaganje vrednosti u korist inostranaca, vezani su za prethodno ovlašćenje državne vlasti (Ministarstvo finansija), koja ima da procenjuje oportunitet molbe. Od ovoga su izuzeti trgovci, uvoznici koji imaju povlasticu da mogu, u granicama postojećih deviznih propisa, vršiti plaćanja prema inostranstvu i bez traženja specijalnog ovlašćenja od Ministarstva finansija, ako imaju dokaze o uvozu robe;

¹ Vidi opširnije u knjizi prof. Univers. Dr. A. Jovanovića »Narodna ekonomija«, Beograd, 1933 god.

3) Treći princip Deviznog pravilnika postavljen je u njegovom čl. 6, koji normira da se za svaki izvoz u inostranstvo mora uneti u zemlju protivrednost. Ovo se postiže na taj način što je propisano da izvoznik mora kod ovlašćenog zavoda izvaditi t.zv. uverenje o obezbeđenju valute, dajući obavezu da će za izvezenu robu uneti protivrednost u zemlju i sa ovom postupiti prema odredbama deviznih propisa;

4) Za svako zaduživanje u inostranstvu novčanih zavoda, akcionarskih i drugih društava, privatnih firmi i lica, mora se prethodno pribaviti ovlašćenje Ministarstva finansija. Bez toga prethodnog ovlašćenja docnije se ne mogu nabaviti strana platežna sredstva u cilju oduženja;

5) Otvaranje kredita u dinarima inostranim firmama, preduzećima i privatnim licima, može se vršiti samo uz prethodno odobrenje Narodne banke.

Navedenih pet tačaka predstavljaju glavnu liniju naše devizne politike, čiji je osnovni cilj zaštita nacionalnog novca. Međutim, usled raznih promena i potrebe za prilagodavanjem stvarnim prilikama, devizni propisi u detaljima podložni su relativno čestim izmenama i dopunama.

Platni promet sa 17 država.

Način na koji se razvijao problem razmene dobara u jednom periodu kontingenata, carinskih barijera i deviznih restrikcija, nametao je potrebu konkretnog regulisanja platnog prometa sa čitavim nizom zemalja. Kako privredni odnosi između naše zemlje i pojedinih drugih država nisu jednostavni, već u sebi sadrže raznovrsne komponente od ne malog značaja, to je i način sprovođenja platnog prometa sa svakom od njih zahtevao uzimanje u obzir čitavog niza specijalnih činjenica. Zato postoji raznovrsno sprovođenje platnog prometa sa velikim brojem zemalja i to bilo putem zvaničnih i privatnih kliringa, pri-

vatnih kompenzacija, kompenzacionih sporazuma razne vrste, upotrebom raznih kategorija inostranih dinarskih potraživanja itd. I dok su sa jednim zemljama zaključivani specijalni sporazumi u ovu svrhu, sa drugima je način plaćanja utvrđivan jednostranim aktom.

Trgovinski bilans.

Jedan od najglavnijih faktora, koji utiče na poremećaje nacionalnog novca, jeste pasivan međunarodni bilans plaćanja jedne zemlje. Ako izvesna država ima više da plaća inostranstvu nego što otuda prima, njen je platni bilans izložen većim ili manjim poremećajima. Pretežno agrarne zemlje, među koje spada i naša, glavnu poziciju međunarodnog bilansa plaćanja imaju u trgovinskom bilansu. Izvoz i uvoz tu igraju glavnu ulogu, pošto one nemaju pri-nosa od kapitala plasiranih u inostranstvu. Ako izvesna zemlja više uvozi robe iz inostranstvu nego što u inostranstvo izvozi, u njenom platnom bilansu javlja se pasiva koja pretstavlja klicu opasnosti za stabilnost nacionalnog novca. Kad se tome doda i znatna cifra anuiteta za oduživanje inostranih zajmova, koja s druge strane nema odgovarajuću poziciju u aktivu, nacionalni novac dolazi u još delikatniji položaj. Kakvo je stanje naše zemlje u tom pogledu?

Ako uzmemo cifre iz statistike naše spoljne trgovine, vidimo sledeće stanje u milionima dinara:

	izvoz	uvoz	bilans
1920	1.320 mil.	3.465 mil.	— 2.145
1921	2.460 „	4.122 „	— 1.662
1922	3.691 „	6.441 „	— 2.750
1923	8.048 „	8.309 „	— 261
1924	9.538 „	8.221 „	+ 1.317
1925	8.904 „	8.752 „	+ 152
1926	7.818 „	7.631 „	+ 187
1927	6.400 „	7.286 „	— 886

	Izvoz	uvoz	bilans
1928	6.445 „	7.835 „	— 1.390
1929	7.921 „	7.594 „	+ 327
1930	6.780 „	6.960 „	— 180
1931	4.801 „	4.800 „	+ 1
1932	3.055 „	2.860 „	+ 195
1933	3.378 „	2.883 „	+ 495
1934	3.878 „	3.573 „	+ 305
	84.437 mil.	90.732 mil.	— 6.295 mil

Iz navedenog pregleda vidi se da je trgovinski bilans naše zemlje u vremenu od 1920 do 1934 godine pasivan za preko 6 milijardi dinara. Međutim, ako se želi obezbediti stabilnost novca i u slobodnom kretanju kapitala, apstrahujući druge faktore, jedna agrarna zemlja mora imati znatno aktivan trgovinski bilans. Ako to, prema stvarnim prilikama, nije moguće postići, mora se pristupiti deviznim ograničenjima i vezivanju inostranih potraživanja u cilju neutralisanja nepovoljnog dejstva pasivnog bilansa plaćanja na stabilnost novca.

II AKTUELNI DEVIZNI I SPOLJNO-TRGOVINSKI PROBLEMI

U ovom poglavlju izložit ćemo nekoliko pitanja iz oblasti devizne i spoljno trgovinske politike, koja se danas, s obzirom na opšti razvoj ekonomskih prilika u svetu, smatraju kao aktuelna. Neka od ovih pitanja, koja kod nas dosada nisu smatrana kao dovoljno aktuelna, u nekim drugim zemljama bila su predmet praktične primene, pa ćemo izneti i izvesna stručna mišljenja o rezultatima koji su konstatovani. U svakom slučaju smatramo da neće biti na odmet ako se u ovoj knjizi osvrnemo na probleme koji su aktuelni ili koji svakoga časa mogu postati aktuelni, s obzirom na vreme u kome živimo i okolnosti koje nas okružuju.

Glavne karakteristike prelaznog deviznog perioda.

Sve do kraja 1931 godine, platni promet između Jugoslavije i inostranstva vršen je pomoću deviza. Svaki jugoslovenski izvoznik naplaćivao je svoja potraživanja, koja su poticala od izvoza robe u inostranstvo, u devizama koje je po tom prodavao preko ovlašćenih novčanih zavoda. Isto tako, jugoslovenski uvoznik inostrane robe plaćao je svoje obaveze u inostranstvu nabavkom na berzi, preko ovlašćenih zavoda, deviza (čekovi, isplate i t.s.). Prema tome, sav posao platnog prometa sa inostranstvom bio je u rukama ovlašćenih novčanih zavoda, koji su kupovine i prodaje za račun svojih komitenata sprovodili preko domaćih berza u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani.

S obzirom na dalji poremećaj ekonomsko-finanjskih odnosa u svetu, koji je bio praćen sve češćim pojavama tezauriranja, begstva kapitala i teškoće transfera, pokazalo je se kod vrlo velikog broja zemalja kao nemoguće sprovođenje platnog prometa samo devizama. Upravo, imalo je da se bira jedna od dve alternative: ili vršiti plaćanja devizama, pa u nedostatku ovih dovesti u pitanje stabilnost nacionalne monete, ili pak obustaviti, potpuno ili delimično, transfer inostranih plaćanja putem deviza pa tražiti druge sisteme platnog prometa koji bi omogućili održanje stabilnosti nacionalnog novca pred navalom međunarodne spekulacije koja je neminovno pratila bekstvo kapitala.

U to vreme najveći broj zemalja pristupio je ovoj drugoj soluciji: održavanju stabilnosti nacionalnog novca putem ograničenja transfera i pribegavanja drugim sistemima platnog prometa kao instrumentima za obračun u međunarodnom robnom i finansijskom saobraćaju. I naša zemlja, da bi sprečila potpuno iscrpljenje deviznog stoka Narodne banke, pribešla je ograničenju robnih plaćanja prema inostranstvu, donošenjem poznatog rešenja Ministra finansija od 28 marta 1932 godine, po kome je stvorena mogućnost da se jugoslovenski uvoznik mimo odredaba čl. 40 meničnog zakona može punovažno odužiti prema svome inostranom poveriocu polaganjem dinara na „privremeno vezani“ račun odnosnog inostranca, bez obzira na meničnu valutnu klauzulu.

Ovo je u stvari bio prvi korak u prelazu od sistema plaćanja devizama ka sistemu kliringa, privatnog kliringa privatnih kompenzacija. Već početkom 1932 godine, naša zemlja zaključuje prvi sporazum o kliringu sa Austrijom, posle toga, iduće godine, redaju se slični sporazumi sa Švajcarskom, Čehoslovačkom, Belgijsko-luksemburškom Unijom, Nemačkom, Italijom i tako redom. U isto vreme

dolazi do izražaja i primena privatnih kompenzacija, kao i pokušaj — sa Austrijom — za uvođenje privatnog kliringa kao instrumenta za sprovođenje platnog prometa. Ovi sistemi platnog prometa, pored izvesnih kompenzacionih sporazuma svoje vrste — Grčka, Španija, — ostali su u primeni sve do današnjeg vremena.

Kliring i privatni kliring.

Govoreći o sistemima platnog prometa, mi smo nabrojali nekoliko od njih koji su u primeni kako kod nas tako i na strani. U prvom periodu velikih poremećaja, znatan broj država pribegao je sistemu kliringa, koji je omogućio stabilnost mnogih valuta. Ovaj sistem platnog prometa u toku poslednje četiri godine odigrao je važnu ulogu. Zahvaljujući njemu, mnoge države, i pored skroz nepovoljnog bilansa plaćanja, uspele su da održe stabilnost svojih valuta i spreče velike poremećaje kurseva koji bi inače, pri dotadašnjim metodama devizne politike, bili neminovni. Sem toga, u jednom izuzetnom periodu nestašice deviza i ogromnih teškoća transfera, kliring je omogućio sprovođenje spoljne trgovine, makar i u nešto skućenijem obimu, koja bi inače bez njega bila skoro nemoguća s obzirom na tadašnje prilike. Ovaj sistem dao je vremena mnogim državama da se snađu u novom stanju i da prebrode jedan od najopasnijih perioda u pogledu stabilnosti valuta. Prema tome, ove zasluge klirinškog sistema ne mogu se poricati i pored eventualnih nezgoda koje su se u njegovoj primeni morale javljati.

Navodeći dobre strane kliringa, mi nismo imali nameru da ga preporučimo kao sistem koga se treba stalno držati. Naprotiv, mi smatramo da način sprovođenja platnog prometa treba s vremena na vreme menjati, prema pojedinim zemljama kao i prema opštim prilikama. Sistem platnog prometa ne sme biti cilj sam sebi nego sretstvo

koje će, vodeći računa o objektivnim uslovima, doprinositi da se privreda što uspešnije razvija i u jednom periodu koji u sebi nosi klicu velike nestabilnosti i neizvesnosti. U ovom pogledu, mora se ići od sistema do sistema, prema samim privrednim prilikama, a nikako držati se jednog sistema i onda kad on više ne odgovara stvarnim potrebama i kad ima načina da se nađe nešto pogodnije i savršenije.

U ovom nizu ideja dolazimo do privatnog kliringa kao sistema koji, kako izgleda, počinje postajati sve aktuelniji. Za razliku od kliringa, privatni kliring pokazuje više elastičnosti i daje mogućnosti slobodnijem kretanju spoljne trgovine između dve zemlje. Njegova sličnost sa službenim kliringom u tome je, što se pri ovom sistemu platnog prometa vrši obračunavanje u trgovinskim odnosima između dve zemlje i što teži izjednačenju trgovinskog, a katkad i opšte platnog, bilansa. Ako je to, prema faktičkim prilikama privredne strukture dveju respektivnih zemalja nemoguće, može se i kod ovog sistema primeniti kao dopuna sistem »slobodnog izdvajanja procenta deviza«.

Međutim, ima odlika po kojima se privatni kliring razlikuje od kliringa i što mu sada daje preimućstvo nad ovim. Ako se privatni kliring razvija nesmetano, to jest ako nijedna od dveju zemalja ne pravi naročite smetnje slobodnoj razmeni robe (kontingenti i t. d.), izvoznici nijedne zemlje neće biti izloženi dugom čekanju na hronološki red naplate. Naprotiv, izvoznik je u mogućnosti da svoja potraživanja u respektivnoj zemlji proda čim mu ovo bude stavljeno na slobodno raspolaganje. Naravno po kursu koji bude mogao postići.

Ovde sada dolazimo do kursa, koje je pitanje kod privatnog kliringa najvažnije i koje mu daje specijalnu odliku. Kod privatnog kliringa kurs je rezultanta slobodne ponude i tražnje, a on kao takav i pretstavlja glavnog re-

gulatora u razmeni dobara između dve zemlje. Naime, ako se iz zemlje A vrši izvoz u većoj meri u zemlji B, onda će biti veća ponuda valute zemlje B, čiji će kurs popuštati. Kada kurs valute zemlje B popusti toliko da izvoz u ovu zemlju više ne bude dovoljno rentabilan, ovaj će se postepeno smanjivati. Naprotiv, uvoznici zemlje A, videći povoljan kurs valute zemlje B, naći će računa da svoje potrebe u robu pokriju povećanim uvozom iz ove zemlje. I u koliko više budu uvozili, u toliko će biti veća tražnja valute zemlje B, koja će rasti sve dotle dok ne stvori povoljne uslove za ponovan izvoz iz zemlje A.

U današnjim privrednim odnosima u svetu, trgovina ne može računati na apsolutnu izvesnost, kako u pogledu vremena plaćanja tako i u pogledu vrednosti. Između dve nezgode ima da se bira jedna: ili se pomiriti sa dužim čekanjem na isplatu po određenom kursu (kliring), koji ipak nije apsolutan i pored njegovog utvrđivanja u ugovorima o kliringu, jer postoji rizik kursa odnosno klirinške valute, — ili imati mogućnost da se potraživanje odmah proda po dnevnom kursu i naplati, pa time obezbedi i naplata i izvesnost kalkulacije. Naravno, ova poslednja alternativa je još povoljnija, ako se terminskim putem može obezbediti kurs još u momentu utvrđivanja kupoprodajne cene robi.

U našoj zemlji u primeni su dva privatna kliringa, koji nisu dali identične rezultate. To je privatni kliring sa Austrijom i privatni kliring sa Mađarskom. Dok prvi funkcioniše, može se reći, savršeno, dotle sa drugim nije taj slučaj. Razlog ovakvoj pojavi je sledeći. Kod austrijskog privatnog kliringa, nijedna strana ne pravi teškoće slobodnom obavljanju poslova; u granicama važećih opštih deviznih propisa poslovi se slobodno obavljaju. Međutim, sa Mađarskom nije taj slučaj. Nasuprot našem liberalizmu u trgovinskim i platnim odnosima sa ovom zemljom, Ma-

darska pravi velike teškoće naplati naših potraživanja. Dok kod nas mađarski poverilac može raspolagati sa dinarima odmah čim budu položeni kod ovlašćene banke i opravdani, dotle u Mađarskoj i posle polaganja penga treba da se pribavlja naročito ovlašćenje za kompenzaciju, koje se u praksi teško i sa velikim zakašnjenjem dobija. Prema tome, u pogledu ove zemlje, privatni kliring nije dao očekivane rezultate usled jednostrane primene, koja je nezavisna od samog sistema koji u podjednako primeni daje zadovoljavajuće rezultate.

Koliki se praktični značaj pridaje privatnom kliringu, vidi se i po tome što je početkom oktobra 1935 god. ovaj sistem uveden i u okviru postojećeg ugovora o kliringu sa Italijom. Tu je dozvoljeno da izvoznik robe u Italiju svoje klirinško potraživanje, uplaćeno na zbirni račun, proda uvozniku italijanske robe. Nije isključeno da se ovaj sistem u toku vremena proširi i na druge zemlje. To bi bilo od značaja naročito u pogledu onih zemalja kod kojih bi imalo izgleda da se pojačanim uvozom omogućiti naplata izvoznčkih potraživanja.

Naša spoljno-trgovinska politika.

Velike ekonomsko finansijske i valutarne poremećaje, koji su naročito od polovine 1931 i u toku cele 1932 godine neprestano na dnevnom redu, razne zemlje su pokušavale da regulišu na razne načine. Glavni instrumenti za ovu svrhu, pored deviznih propisa, bili su kontingenti i visoke carinske barijere. I izvesne bogate zemlje, koje su održale kvazi slobodan devizni režim, pravile su uvođenjem visokih prohibitivnih carina i kontingenata takve smetnje slobodnoj trgovini, da se one u stvari nisu niukoliko razlikovale u krajnoj liniji od zemalja sa krutim deviznim režimom. Tako je se došlo u jedan period u kome je spoljna trgovina, specijalno izvozna, neverovatno sputana. Sve su

zemlje težile da se zaviju u svoju sopstvenu ljusku, da svim silama sprečavaju uvoz robe iz inostranstva, ali ipak pri tom da nastoje što više da izvezu svoje robe. U takvom stanju, autarkija je bila najomiljenija težnja trgovinske politike, kojoj je najveći deo zemalja, sa manje ili više uspeha, išao u susret.

U našoj zemlji ne bi se moglo reći da su svi ovi instrumenti spoljno-trgovinske politike bili u primeni. Može se reći da je sprovedena samo devizna politika, kao sredstvo za regulisanje transfera, a ne kao sretstvo trgovinske politike. Naša zemlja je primala udar za udarom u spoljno trgovinskom domenu i, ne uvodeći kontingente, nije mogla reagirati na sve one trgovinsko-političke akte koje su prema njoj i interesima njene izvozne trgovine primenjivale ostale države. Mi smo na pr. mirno trpeli da Engleska povisuje carinske barijere prema našim proizvodima ili da Francuska mikroskopski malim kontingentima prosto onemogućava uvoz naše robe. Za sve to vreme mi smo neograničeno uvozili svaku vrstu robe koja bi dolazila iz ovih ili i drugih zemalja koje su slično postupale, praveći teškoće izvozu naše robe.

Teško je shvatiti razloge koji su, skoro od postanka naše države, uticali da se u ovom pogledu držimo pasivno. Možda bi se ova pojava mogla objasniti okolnošću da su se kod nas za sve to vreme kabineti vrlo često menjali, tako da ni jedna vlada nije bila u mogućnosti da razradi svoj trgovinski i opšte privredni program. Međutim pri ovakvim okolnostima, naša država i prilikom vođenja trgovinskih pregovora sa raznim zemljama nije mogla računati sa dobijanjem većih ustupaka na protivnoj strani, pošto je svaki partner već računao sa slobodnom mogućnošću izvoza svoje robe u našu zemlju, pa eventualnim odbijanjem naših zahteva nije ništa rizikovao.

Kontrola uvoza.

Interesantno je napomenuti da je naša zemlja, koliko nam je poznato, pored Albanije i Portugalije, jedna od najredih država u koju se nekontrolisano može uvoziti ma iz koje zemlje šta se hoće i koliko se hoće. Ako odnosnoj zemlji, odnosno njenim izvoznici, konvenira devizni režim koji se prema njoj primenjuje u našoj zemlji, ona može svoju robu nekontrolisano uvoziti, bez obzira da li je u pitanju artikal koji je za nas od primarne važnosti, ili su možda u pitanju najluksuzniji i najmanje potrebni predmeti. Što je naročito karakteristično za naš režim spoljne trgovine, ti najluksuzniji artikli mogu dolaziti i iz zemlje koja vrlo malo uvozi našu robu, kao i iz zemlje koja na svojim granicama pravi najveće teškoće izvozu naše robe.

Naša je zemlja zaista, u pogledu režima spoljne trgovine, jedna od najliberalnijih. Međutim i pored pohvale sa čisto teoriskog stanovišta, izgleda nam da je pogodan momenat da se uzme u razmatranje izvesna revizija naše spoljno-trgovinske politike s obzirom na vreme u kome živimo i mere koje razne zemlje prema nama preduzimaju. **Zadržavajući pun liberalizam prema uvozu robe iz zemalja koje bi neograničeno i sa umerenim carinskim barijerama primale našu robu, nama izgleda da bi bilo logično pokazati više otpornosti prema zemljama koje otežavaju uvoz naše robe na njihova carinska područja.** Jer, ako ostanemo i dalje prema dosadašnjoj politici otvorenih vrata, bez obzira odakle se i kakva roba uvozi, postoji mogućnost da će naša izvozna trgovina nailaziti na sve veće teškoće, pošto je teško pretpostaviti da će ma koja zemlja, ako ne uvedemo kontra mere prema uvozu njene robe, pristati da olakša prijem naše robe. Oстане li i dalje ovako, postoji bojazan da ćemo mi, možda, održati aktivan trgovinski bilans, ali će ta naša aktiva rezultirati od povećanog izvoza u zemlje kod kojih naša potraživanja teško možemo

naplatiti, dok ćemo prema zemljama sa slobodnom naplatom devizama biti i dalje pasivni, kao što smo i do danas bili. U krajnjoj liniji to bi značilo utrošak rezervi od priliva iz inostranstva u slobodnim devizama na uvoz predmeta koji ne spadaju uvek u neophodne potrebe, a to je stvarni deficit.

Iz navedenih izlaganja proizlazi još jedan argument koji ukazuje na potrebu da se izvesnoj kontroli uvoza posveti pažnja. To je teškoća naplate naših potraživanja u pojedinim klirinškim zemljama. S obzirom na današnje stanje klirinških odnosa prema Nemačkoj i Italiji, a u poslednje vreme, ma da u manjoj meri, i prema izvesnim drugim zemljama, naplata potraživanja naših izvoznika je i vremenski i faktički neizvesna. Naš izvoznik, koji izveze robu u mnoge klirinške zemlje ne zna: ni kada će, ni koliko će naplatiti od svoga potraživanja. U koliko se vreme čekanja na hronološki red naplate povećava, u toliko je obično i rizik kursa veći. Ako bi se kontrolom uvoza, u vidu shodnih mera, nastojalo da se poveća uvoz iz odnosne zemlje, time bi se u znatnoj meri poboljšala situacija izvoznika koji čekaju na naplatu svojih potraživanja. Naprotiv, uštede bi se odliv slobodnih deviza, za nabavku slične robe, u one zemlje koje u manjoj meri uvoze naše proizvode.

Govoreći o kontroli uvoza mi mislimo u prvom redu na devizno tehničke mere kao sredstvo kojima bi se ovaj cilj postigao. Ove mere, pravilno primenjene, daju mogućnost maksimalne objektivnosti u sprovođenju kontrole. Ali i u ovom slučaju, kontrola uvoza morala bi se sprovoditi postepeno, u etapama, u najnužnijoj meri koja bi obezbeđivala uspešno izvođenje postavljenog zadatka, a bez preteranih krajnosti.

Kontrola izvoza.

U normalnim slučajevima, svaka zemlja teži da izveze što više robe

te, u prvi mah, postavljanje pitanja o kontroli izvoza može da izazove neshvatanje. U opštoj težnji zauzimanja inostranih tržišta, smatra se kao najbolje ostaviti izvoznoj trgovini što više slobodnu akciju. U stvari za normalne prilike ništa ne bi bilo prirodnije od takvog shvatanja. Međutim, u današnjem vremenu neverovatnih poremećaja, ima jakih razloga koji govore u prilog tezi o potrebi kontrole izvoza. Kontrola privredne delatnosti u skoro svima zemljama uvedena je baš s toga što je jednostrana akcija pojedinaca, bez sistema i plana, doprinela sama sobom velikim poremećajima.

Za ovakve slučajeve u poslednje vreme imamo očiglednih primera u privrednim odnosima naše zemlje prema inostranstvu. Sputana na svima stranama, boreći se sa ogromnim teškoćama na inostranim tržištima, naša izvozna trgovina jedva je dočekala otvaranje nemačkog tržišta. Jer, na suprot ostalim zemljama, Nemačka se pokazala kao jedina koja, od polovine 1934 godine, ne samo što nije sprečavala uvoz inostrane robe raznim merama, nego je, šta više, favorizirala uvoz strane robe u ogromnim količinama. Ništa prirodnije, nego što je izvozna trgovina skoro svih zemalja iskoristila priliku da pojača izvoz u Nemačku, što je doprinelo za nekoliko meseci stvaranju u Nemačkoj jednog velikog klirinškog pasivnog salda od preko 500 miliona maraka, t.j. 9 milijardi dinara.

Ali, ovo veliko zadovoljstvo izvoznika nije dugo trajalo. Neobično veliki izvoz, bez odgovarajućeg uvoza, uticao je na veliki zastoј u naplati potraživanja iz kliringa. Od jednog meseca, zastoј u naplati povećavao je se na 3 i 6 meseci, a uz to, što je najznačajnije, došao je i rizik kursa. Klirinški saldo je u znaku stalnog povećavanja, jer dobre cene, i pored znatnog rizika, utiču na dalje pojačanje izvoza na tu stranu.

Pri ovakvim okolnostima postavlja se pitanje: da li se

i dalje može dozvoliti neograničeni izvoz u Nemačku, pri kome su izvoznici ostavljeni na milost i nemilost jedne inostrane valute, koja svakog momenta može doneti na desetine procenata gubitka. A, kao što je poznato, Nemci uopšte ne pristaju da klirinška moneta bude dinar. Međutim, mora se imati u vidu da mnoge zemlje obaranje vrednosti svoje valute uzimaju kao sredstvo trgovinske politike. Nesmetanim izvozom povećava se aktivni klirinški saldo, a time i rizik izvoznika čija potraživanja nisu u valuti njegove zemlje.

Koliko se iz dosadašnjih izlaganja vidi, dobri izgledi neograničenog izvoza dolaze u pitanje usled teškoće transfera. Po pravilu, kad se izvozi pretpostavlja se nesmetana naplata protivvrednosti robe, jer svakako da niko ne bi ni izvezio robu ako ne bi bilo izgleda da će je moći naplatiti. Međutim, usled nemogućnosti nesmetane naplate, a uz to velikog rizika, postavlja se pitanje: da li se, u interesu opštem i pojedinačnom, može pustiti neograničeni izvoz svake količine i svake vrste robe? Da li se, pri takvim okolnostima, ne nameće potreba selekcije izvoznih artikala u izvesnu zemlju, pa da se posle izvesne granice favorizuje izvoz samo one robe čiji je eksport neodložan, a da se pri tom ograničava izvoz robe koja se može i u drugim zemljama plasirati ili čiji izvoz nije neophodan? — Ovo su pitanja koja se nameću kompetentnim faktorima koji imaju odlučnu reč u određivanju pravca naše spoljne trgovine.

Nemački »Novi plan«. Šta znači kontrola spoljne trgovine, jasno ilustruje stručna kritika jednogodišnje primene »Novog plana« u Nemačkoj. Kao što je poznato, Nemačka je »Novim planom« stavila pod državnu kontrolu celokupnu spoljnu trgovinu. Pri tom je, u jednj neobično teškoj situaciji, u vremenu velike osku-

dice u devizama, i nedostatku inostranih zajmova, bazirajući se na interesima devizne politike u snabdevanju zemlje nužnim sirovinama i neophodnim namirnicama, Nemačka »Novim planom« t.j. svesno vođenom kontrolom spoljne trgovine, uspela da postigne velike koristi. U doba kad nije mogla ni pomišljati na dobijanje zajmova na strani, Nemačka je odgovarajućom trgovinskom politikom sa inostranstvom uspela da dobije zajmove u robi. A to je, u krajnjoj liniji, jedno te isto, jer bi u stvari i devize od eventualnog inostranog zajma upotrebila za nabavku robe u inostranstvu.

Sistem kontrole spoljne trgovine, koji je u raznim zemljama sproveden na razne načine i u različitim razmerama, u Nemačkoj je veoma usavršen. Nemački ekonomski pisac Nonenbruh, u pogledu uspeha ovog sistema, kaže da je Dr. Šaht bazirao svoj »Novi plan« na činjenici da stari liberalistički pravac u svetskoj privredi preživljuje svoje poslednje dane te da nije više u stanju da sprovede ni jednu pravu trgovinsku politiku. »Novi plan« nije samo sredstvo za poboljšanje privrednog stanja koje treba da se povuče kad svetska privreda dođe opet na stari nivo. U stvari, nemoguće je vratiti se stanju koje je bilo. To je apsurd pri sadašnjem političkom stanju u svetu. To znači da postoji sada kretanje u napred, od jednog plana do drugog.

»Novi plan« propagira ideju da samo zdrave privrede svake pojedine države mogu da stvore zdravu svetsku privredu, a ne, kako su liberalisti tvrdili, da zdrava svetska privreda uslovljava zdravu privredu u svakoj pojedinoj državi. Mudro upravljana trgovinska politika svodi se na »kupujem tamo gde prodajem«. Napuštanje liberalističkog sistema u svetskoj privredi dovodi do poboljšanja i u unutrašnjoj privrednoj politici. Naročito se to oseća u nov-

čanoj politici gde se novim sistemom dobija potpuna sloboda na tome polju.

U liberalističkom sistemu pri pasivnom bilansu plaćanja trpela je unutrašnja privreda na taj način što je kamata skakala usled odliva zlata iz zemlje. »Novi plan« je međutim eliminisao uticaj svetske privrede na unutrašnju kamatnu politiku. Nemačka ne može više da kupuje robu na strani za marke, ali ova smetnja sadrži u sebi i dobre strane. Marke ne dolaze u strane ruke, te Nemačka nema da vodi brigu o tome šta stranci rade sa markama. »Novi plan«, kaže Nonenbruh, pored oživljavanja privrede, svoga glavnog cilja, u isto vreme je i baza od koje će Nemačka u buduće polaziti ka razvitku i napretku.

Ako se posmatraju faze kroz koje je u toku poslednje godine prošla Nemačka, povoljni rezultati »Novog plana« su očigledni, pa su i konstatacije Nonenbruha sasvim razumljive. U današnjoj ekonomskoj situaciji sveta, privredna politika u svakoj zemlji, kako unutra tako i prema inostranstvu, mora se voditi planski. U protivnom, ako se ne prati razvoj privrednih prilika u svetu i ako se pri tom domaća privreda ne prilagođava planski stvorenim prilikama, poremećaji su neminovni. Nemačka je savršen primer šta se sve može postići planskim radom. Da 4 septembra 1934 Nemačka nije uvela »Novi plan«, ona bi danas, u nemogućnosti da dođe do inostranih zajmova, bila dovedena u bezizlazan položaj, jer ne bi imala deviza da nabavi neophodne sirovine i namirnice. Planskim radom ona je uspela da dobije, spontano, zajmove u robi, čime je zadovoljila svoje potrebe. Zato Nonenbruh i kaže da je »Novi plan« baza od koje će Nemačka u buduće polaziti ka razvitku i napretku...

III DEVIZNI PRAVILNIK

Na osnovu čl. 9 Zakona o odobrenju ugovora između Države i Narodne banke za izvršenje Zakona o novcu Kraljevine Jugoslavije od 11 maja 1931 godine, a na predlog Narodne banke, Ministar finansija je pod br. 112400 od 7 oktobra 1931 god. propisao:

PRAVILNIK*

o regulisanju prometa devizama i valutom

Čl. 1.¹

Trgovinom devizama i valutama, posredovanjem u poslovima platnog prometa između naše zemlje i inostranstva kao i ostalim poslovima deviznog prometa mogu se baviti, sem Narodne banke, samo oni novčani zavodi koji za to dobiju specijalno ovlašćenje od Narodne banke.

Trgovinom stranim novcem, kako papirnim tako i zvečim, mogu se baviti, sem ovlašćenih novčanih zavoda, samo one menjačke radnje, koje za to dobiju specijalna ovlašćenja od Narodne banke.

Svi ovi poslovi moraju se obavljati samo u granicama datog ovlašćenja i u lokalu novčanog zavoda, odnosno menjačke radnje na koju ovlašćenje glasi.²

* Ovaj pravilnik sadrži sve izmene i dopune koje su nastale do dana izdanja ove knjige.

¹ Izmena r. M. f. II Br. 82740 od 9 juna 1934.

² Ovlašćeni zavod ili menjač ne sme obavljati devizne, odnosno valutne, poslove izvan svoga poslovnog lokala za koji je vezano dato mu ovlašćenje. Svaka promena poslovnog lokala mora se prijaviti Narodnoj banci.

Ova ovlašćenja može Narodna banka u svako doba oduzeti saopštavajući pismom novčanom zavodu, odnosno menjačkoj radnji svoju odluku o oduzimanju datog ovlašćenja.

Novčani zavodi ovlašćeni za rad devizama mogu prodavati devize u svima slučajevima predviđenim ovim pravilnikom, u koliko plaćanje nije regulisano na drugi način (kliring, rešenja Ministarstva finansija, ovlašćenja za kompenzacije itd.).

Novčani zavodi ovlašćeni za rad valutama i ovlašćene menjačke radnje mogu prodavati strane valute u novčanicama putnicima, po viziranim putnim ispravama, prema odredbama čl. 4 ovog Pravilnika, a ostalim licima samo na osnovu naročitih ovlašćenja Ministarstva finansija.³⁾

Ovlašćeni novčani zavodi i menjačke radnje mogu prodavati zlato, kovano i nekovano, samo Narodnoj banci, a drugim licima i ustanovama za industrijske i druge opravdane svrhe samo po specijalnom odobrenju Narodne banke.⁴⁾

Kupovina i prodaja deviza i valuta, plaćanje dugovanja i naplata potraživanja u inostranstvu kao i ostali poslovi deviznog prometa, moraju se obavljati isključivo preko za to ovlašćenih ustanova.

Zaključivanje poslova u zemlji ne sme se vršiti u stranoj valuti niti vezivati za stranu valutu i zlato već se mora vršiti u dinarima bez ikakvih klauzula.⁵⁾

³⁾ Izuzev vraćanja zajmova i kamata za koje ovlašćenje daje Narodna banka (vidi objašnjenje kod čl. 11).

⁴⁾ Za trgovanje zlatnim novcem uopšte, važe devizni propisi koji se odnose na trgovinu stranim novčanicama. Kupovina lomljenog zlata i prodaja izrađevina od zlata (juveliri, zlatari, kujundžije) nije zabranjena.

⁵⁾ Na pr. građanske obaveze, zajmovi, kirija, usluge, upotreba patenta i t. d.

Pribavljanje ovlašćenja za pravo rada.

Po prvom stavu čl. 1 Deviznog pravilnika, devizno valutnim poslovima i uopšte posredovanjem u sprovođenju platnog prometa sa inostranstvom mogu se baviti samo lica i ustanove koje dobiju specijalno ovlašćenje od Narodne banke Kraljevine Jugoslavije, koja je jedino ovlašćena za izdavanje ovlašćenja ove vrste. — Molbe za ovlašćenje (koje se ne taksiraju) podnose se neposredno Narodnoj banci i to: 1) bilo za puno ovlašćenje (I), t.j. za rad sa devizama, valutama, uplate u kliring, držanje na računima potraživanja inostranaca, izdavanje uverenja o obezbeđenju valute; 2) za ograničeno ovlašćenje (II), t.j. za rad sa valutama i izdavanje uverenja o obezbeđenju valute, ili 3) za rad sa valutama (III), t.j. za menjačke poslove.

Molbe za menjačko pravo.

Ovlašćenja za menjačke poslove, t.j. za rad sa valutama, daje Narodna banka, na osnovu molbi zainteresovanih lica. Uz ove molbe nije potrebno podnositi nikakvih priloga, sem eventualnog ovlašćenja nadležne vlasti (po Zakonu o radnjama). Valja imati na umu da se nijedno lice, koje je pribavilo dozvolu za otvaranje menjačke radnje, ne sme baviti kupo-prodajom valuta i zlata ako nije pribavilo specijalno ovlašćenje od Narodne banke. Protivno postupanje povlači primenu kaznenih sankcija. Isto tako i lice koje pribavi ovlašćenje od Narodne banke za pravo rada sa valutama, mora ispuniti uslove koje propisuje Zakon o radnjama.

Pravo vršenja arbitraže.

Arbitražnim poslovima sa devizama mogu se baviti samo oni ovlašćeni novčani zavodi, koji za to dobiju specijalno ovlašćenje Narodne banke (No. 121/933).

Ograničeno ovlašćenje ni zavodi. Novčani zavodi koji imaju ograničeno pravo rada (II), t.j. samo za izdavanje uverenja o obezbeđenju valute i za menjačke poslove, ne smeju kupovati ni prodavati devize (čekove, isplate i t. sl. na stranu valutu), pa ni za tuđ račun kao posrednici. — Br. 155-1934).

Obaveznost naredaba Narodne banke. Za sve one poslove u vezi platnog prometa sa inostranstvom, za koje ne postoji naročiti propis u Deviznom pravilniku, mora se tražiti odobrenje od Narodne banke (čl. 18). — S obzirom na čl. 2 Zakona o Narodnoj banci, čl. 2 Zakona o novcu, čl. 9 Ugovora između Države i Narodne banke za izvršenje Zakona o novcu Kraljevine Jugoslavije od 11 maja 1931 god., a u vezi tač. 8 rešenja Ministra finansija Br. 74900/31, — Narodnoj banci je stavljeno u dužnost da se stara o nacionalnom novcu. Iz svega toga, kao i iz fakta da Narodna banka jedan deo zakonom dodeljenih joj funkcija prenosi na ovlašćena lica i ustanove, izlazi da su sva njena upustva i objašnjenja, koja ovima izdaje, obavezna i da nepostupanje po istima povlači sobom primenu odredaba o kaznenim sankcijama.

Trgovanje zlatnim novcem. Trgovanje zvečecim zlatnim novcem: napoleondorima, turskim lirama i ostalim zlatnicima, smatra se kao trgovanje valutama u unutrašnjem prometu i u trgovini zvečecim zlatnim novcem ima da se postupa kao i sa svakom drugom valutom. — R. M. F. 145300/14-31-XII-1931).

Zabrana tezauriranja. Zabranjeno je novčanim zavodima, menjačima, izvozniciima, uvozniciima i ostalim licima tezauriranje (nagomilavanje) deviza i valuta bilo u zemlji bilo u inostranstvu, kao i sve operacije

koje bi išle na to da nepovoljno utiču na vrednost dinara. Svako tezauriranje smatraće se da je izvršeno u cilju spekulacije na štetu dinara. — (R. M. f. 145300/19-31-XII-1931 i 91090-14-VII-1933).

Zabranjeno tezauriranje ovlašćenim zavodima. U smislu deviznih propisa ovlašćeni novčani zavodi ne mogu zadržavati u svojim stanjima veće iznose deviza nego što je to neophodno potrebno za njihovo normalno poslovanje. Njihova se funkcija, po duhu deviznih propisa, svodi na kupoprodaju deviza samo za račun svojih komitenata, te oni ne smeju devize duže zadržavati u cilju zarade na kursnoj razlici. — (No. 172-2-VIII-1934).

Nedozvoljeno spekulisanje sa devizama. Ovlašćeni zavod može kupovati devize od svojih komitenata i, ako trenutno nema potrebe za druge svoje komitente, može ih prodati drugom ovlašćenom zavodu. Ovaj zavod, međutim, devize kupljene od drugog ovlašćenog zavoda može upotrebiti samo za legalnu potrebu svojih komitenata, a ne može ih preprodavati drugom ovlašćenom zavodu. — Kao svoje komitente ovlašćeni zavod sa sedištem u mestu berze (n. pr. Beograd, Zagreb, Ljubljana), može smatrati i druge ovlašćene zavode u unutrašnjosti zemlje, odnosno svoje filijale, za koje dobije u ovome smislu specijalno odobrenje Narodne banke. — Kao zaseban ovlašćeni zavod smatra se svako sedište, odnosno filijala, jednog novčanog zavoda, pošto svaka od ovih ustanova kao takva pribavlja za sebe specijalno ovlašćenje od Narodne banke za devizno odnosno valutno poslovanje. — (151-9-VII-1934).

Zamena deviza i valuta. Zamena jedne devize ili valute za drugu devizu ili valutu ne može se vršiti u unutrašnjem prometu od strane ovlašćenih banaka

i menjača, izuzev slučajeva tranzitnih putnika. (Br. 145300 1931, tač. 17).

Nabavka zlatnika. Shodno propisu čl. 1 Deviznog pravilnika, za kupovinu zlatnika i uopšte zlata kod ovlašćenih zavoda i menjača, potrebno je pribaviti ovlašćenje od Narodne banke, odnosno njenih filijala. Ova ovlašćenja daju se samo za manje količine. — (No. 170-1934).

Nedozvoljenost isplata u zemlji za račun inostranca. Stavom prvim čl. 1 Deviznog pravilnika predviđeno je da se posredovanjem u poslovima platnog prometa između naše zemlje i inostranstva mogu baviti samo ovlašćeni zavodi koji za to imaju naročito ovlašćenje Narodne banke. Prema tome, niko drugi ne sme vršiti nikakva plaćanja u zemlji po nalogu i za račun inostranaca. Ako neko lice ili firma ima izvesno dugovanje prema nekom licu ili firmi čiji je domicil u inostranstvu, ne sme po nalogu i za račun inostranog poverioca vršiti nikakva plaćanja u zemlji. Ovo važi kako za dugovanje po robnom, tako i za dugovanja po ma kom drugom osnovu. Inostrane firme plaćanja u našoj zemlji mogu vršiti samo preko ovlašćenih zavoda, koji ove poslove vrše saobrazno uputstvima dobivenim od Narodne banke.

Uvoznik svoje obaveze prema inostranoj firmi sme regulisati samo preko ovlašćenog zavoda uz uredno pravdanje. Isplatu u zemlji za račun inostranca može izvršiti samo ako za to pribavi specijalno ovlašćenje od Narodne banke, na osnovu motivisane molbe. **Zastupnici** stranih firmi i **advokati**, eventualno sudski naplaćena potraživanja za račun inostranih poverilaca, moraju odmah polagati ovlašćenim zavodima uz ispunjavanje propisanih formalnosti.

Kome se smeju prodavati devize.

Ovlašćeni zavodi smeju prodavati devize i valute samo drugim ovlašćenim zavodima i menjačima (za valute) za potrebe njihovih komiteta, a sem ovih samo onim licima, firmama i ustanovama koje imaju uredna dokumenta ili specijalna ovlašćenja Ministarstva finansija. Prema tome nikome, pa ma to bile i državne ustanove (kao na pr. Privilegovana agrarna banka) ne smeju se prodavati strana platežna sretstva, ako nema nadležno propisano ovlašćenje ili uredne dokumente za pravdanje. — (N. b. Dev. 5-935).

Zabrana fakturisanja u stranoj moneti.

Fakturisanje robe u zemlji ne sme se vršiti u stranoj valuti, niti vezivati za stranu valutu i zlato. Fature u zemlji, bez obzira da li je roba poreklom iz zemlje ili iz inostranstva, mora se vršiti samo u dinarima, bez ikakvih valutnih klauzula. Protivno postupanje podleže primeni kaznenih sankcija. Ovo važi i za plaćanje struje, električne energije. Ugovori koji su sadržavali protivnu klauzulu, morali su se prilagoditi ovom propisu posle njegovog stupanja na snagu. (R. M. f. II Br. 115682-23-X-1931).

Vojni cenovnici u zlatnim dinarima.

Cenovnici razne vojne opreme zadržali su još od ranijeg vremena klauzulu »o zlatnim dinarima«. Oni su tako sastavljeni na bazi predratne vrednosti dinara (1914 god.) kada je njegova vrednost bila ravna švajcarskom franku. Kako su takve klauzule docnije prilikom naknade za izgubljene ili oštećene predmete stvarale zabunu, jer u našoj zemlji sada postoji samo jedna vrsta dinara, t. j. današnji dinar po Zakonu o novcu od 11 maja 1931 god., to je, na inicijativu Narodne banke, Ministar vojske i mornarice, u saglasnosti sa Ministrom finansija doneo sledeću odluku:

1) Da se odsada pa u buduće pri izradi cenovnika vojne opreme vrednost iste izražava u dinarima — po Zakonu o novcu iz 1931 god., t. j. u važećoj državnoj moneti, a ne kao do sada u zlatnim dinarima;

2) Da se cene vojne opreme predviđene u sadanjim cenovnicima u zlatnim dinarima, pretvore pri izvršenju naplate u papirne dinare, računajući jedan zlatan dinar 14.25 papirnih dinara. — (M. f. II-93568-1935).

Čl. 1a¹

Lica i preduzeća, koja se bave industrijskom preradom plemenitih metala i to: zlata, srebra i platine sa platinskom grupom (osmium, iridium, paladium, rutenium, rodium), mogu kupovati ove metale u slobodnom prometu samo na osnovu prethodnog odobrenja Narodne banke.²

Sva ona lica i preduzeća, kojima Narodna banka odobri kupovinu i upotrebu plemenitih metala u cilju prerade, moraju voditi naročitu knjigu, iz koje bi se u svako doba mogla videti količina i finoća kupljenog i prodatog plemenitog metala, cena, ime i adresa prodavca odnosno kupca, broj i datum dozvole Narodne banke.

Zanatske i trgovačke radnje, koje se bave zanatskom izradom predmeta od označenih plemenitih metala, kao i zubni lekari, mogu kupovati ove metale u slobodnom prometu bez dozvole Narodne banke, ali ne smeju ih prelivati u poluge i slične komade i kao takve prodavati bez naro-

¹ Ovaj član je ustanovljen rešenjem Min. fin. II Br. 127040 4-IX-1934 god.

² Koja su to preduzeća koja se bave industrijskom preradom zlata, to na osnovu prethodnog ispitivanja određuje Narodna banka prema kapacitetu i obimu njihovog poslovanja. Ova preduzeća da bi smelo kupovati zlato za svoje prerađivačke svrhe, moraju imati konkretna ovlašćenja Narodne banke na koje se upisuju sve nabavljene količine i to bilo od ovlašćenih zavoda i menjača ili od privatnih imalaca.

čite dozvole Narodne banke, izuzev ako prodaju vrše Narodnoj banci.

Svaki prekršaj ovih odredaba kazniće se po propisima čl. 7 i 8 Uredbe o nadzoru proizvodnje i upotrebi plemenitih metala od 4 avgusta 1934 godine.³

Čl. 2

Celokupan devizni promet mora se obavljati preko domaćih berzi putem ovlašćenih novčanih zavoda. Na isti način će se obavljati i sve kompenzacije⁴ koje ovlašćeni zavodi vrše za svoje komitente.

Ako je izvoznik u isto vreme i uvoznik može od dobijenih deviza od izvoza upotrebiti potreban iznos za plaćanje nabavljene robe u inostranstvu s tim da je dužan tu upotrebu svojih deviza pravdati na isti način kao i kupovinu kod Narodne banke ili kod jedne od ovlašćenih banaka.⁵ Kompenzaciju izvoznčkih deviza za plaćanje uvezene robe može vršiti samo onaj trgovac koji bude dobio prethodno odobrenje od Narodne banke.

Sprovođenje deviza preko berze. Svi poslovi pri kojima zavodi ovlašćeni za rad sa devizama kupuju devize (u užem smislu reči) od jednih komitenata i prodaju ih drugim komitentima, odnosno zavodima, kao i obratno, moraju se sprovoditi preko berze. — (M. f. 32645-19-III-1934 god.).

³ Ova uredba predviđa kaznu od 1,000.000 din., a u slučaju težih prekršaja i više.

⁴ Izraz »kompenzacija« u prvom stavu ovog člana predstavlja slučaj kada jedan ovlašćeni zavod sprovodi na berzi kupoprodaju deviza za račun svojih komitenata, od kojih je jedan uvoznik, za koga zavod kupuje, a drugi izvoznik, za čiji račun zavod prodaje devizu preko berze.

⁵ Ovde je reč je o privatnim kompenzacijama u pravom smislu reči, pri čemu se izvozničko uverenje pravda uvoznim i drugim dokumentima iz čl. 3 Pravilnika.

Sprovođenje kompenzacionih poslova preko berze. Za sprovođenje privatnih kompenzacija, koje odobrava Narodna banka, važe sledeće odredbe (M. f. 120633-24-VIII = No. 183-30-VIII-1934):

1) Privatne kompenzacije koje odobrava Narodna banka za neklirinške zemlje, tj. za one za koje se izvoz naplaćuje unosom deviza, treba sprovoditi preko berze;

2) Za zemlje sa kojima postoji privatan kliring (n.pr. Austrija, Mađarska), kao i za zemlje sa sistemom t.zv. kompenzacionih bonova (n.pr. Grčka, Španija), treba uvek sprovoditi zaključke preko berze, jer tu berzanska zaključnica služi kao prećutno odobrenje Narodne banke;

3) Za klirinške zemlje, tj. za one kod kojih se platni promet sprovodi polaganjem dinara na zbirni račun kod Narodne banke, privatne kompenzacije, ako postoji specijalno ovlašćenje Narodne banke, ne treba sprovoditi preko berze;

4) Za zemlje za koje je utvrđen platni promet bez upotrebe deviza (n.pr. »privremeno vezanim« dinarima), kao što je sada slučaj sa Poljskom, privatne kompenzacije ne treba sprovoditi preko berze.

Molbe za privatne kompenzacije. U smislu propisa čl. 2 Deviznog pravilnika, ovlašćenja za privatne kompenzacije, t.j. za neposredno obračunavanje između uvoznika i izvoznika, daje Narodna banka po prethodno podnetim molbama zainteresovanih. U molbama za kompenzacije treba navesti sve potrebne podatke, da bi se izbeglo gubljenje vremena radi naknadnog dopunjavanja. Molbe za kompenzacije treba podneti u sledećem obliku:

Narodnoj banci Kraljevine Jugoslavije

B e o g r a d

Molim da mi se odobri sledeća privatna kompenzacija:

- 1) Izvoznik
- 2) Vrsta robe koja se izvozi
- 3) Vrednost izvoza
- 4) Zemlja u koju se izvozi
- 5) Uvoznik
- 6) Vrsta robe koja se uvozi
- 7) Vrednost uvoza
- 8) Zemlja iz koje se uvozi
- 9) Zemlja porekla robe koja se uvozi
- 10) Ovlašćeni zavod koji izdaje izvozničko uverenje

S poštovanjem«

Obavljanje privatnih kompenzacija. Za obavljanje privatnih kompenzacija važe sledeće odredbe:

1) Privatne kompenzacije mogu se obavljati samo ako se ispune sledeći uslovi:

a) da je Narodna banka prethodno izdala specijalno odobrenje za kompenzaciju u konkretnom slučaju;

b) da je uvoznik opravdao svoje dugovanje fakturama i carinskom deklaracijom po uvozu one robe i iz one zemlje, koja je u odobrenju naznačena, i da je tom prilikom podneo na uvidaj uverenje o plaćenom porezu i uverenje o protokolaciji firme. Izuzetno se može kompenzirati i dugovanje, koje nije prethodno opravdano uvoznim dokumentima, već je uvoznik samo dao obavezu da će pravljanje obaviti u određenom roku, ali samo pod uslovom da je Narodna banka to izrično odobrila u samom odobrenju za kompenzaciju. U ovakvim slučajevima, prilikom predavanja obaveze, uvoznik je dužan da podnese ovlašćenom novčanom zavodu na uvidaj pored ovlašćenja Narodne banke još i uverenje o plaćenom porezu i o protokolaciji firme;

v) da je uvoznik, prilikom pravljanja, izjavio da će opravdani iznos upotrebiti u privatnoj kompenzaciji, navodeći broj i datum odnosnog odobrenja Narodne banke,

koje je ovlašćeni novčani zavod dužan da zabeleži u kontrolniku za uvoznike.

2) Ovlašćeni novčani zavod, koji je izvozniku izdao uverenje o obezbeđenju valute, moći će ga pravdati na osnovu odobrene kompenzacije samo pod sledećim uslovima:

a) da ima pri sebi **originalno ovlašćenje Narodne banke** za kompenzaciju koje se odnosi na onog izvoznika, onu robu i onu zemlju na koju uverenje glasi, ili u krajnjem slučaju, pismenu potvrdu ovlašćenog novčanog zavoda, izdatu na osnovu podataka iz Knjige evidencije (vidi objašnjenje iza čl. 6), u kojoj se imaju naznačiti svi potrebni podaci, a naročito klauzula: da je pravdanje zabeleženo na originalnom ovlašćenju Narodne banke. Pri tom je potrebno, da bi ovlašćeni zavod koji je izdao uverenje bio potpuno obavešten o sadržini ovlašćenja za kompenzaciju, da se ovome dostavi **prepis odnosnog ovlašćenja**, overen od banke koja ga šalje i koja kod sebe zadržava original.

b) da se uverio iz kontrolnika za uvoznike ili, ako je pravdanje uvoznim dokumentima vršeno kod nekog drugog ovlašćenog novčanog zavoda, iz potvrde ovoga zavoda, da su ispunjeni svi uslovi za kompenzaciju iz tač. 1 ovih upustava;

v) da su ispunjeni i eventualni specijalni uslovi, postavljeni u odobrenju za kompenzaciju.

3) Potvrda o kojoj se govori u tač. 2b mora biti upućena neposredno ovlašćenom zavodu koji je izdao izvoznčko uverenje i mora sadržati sledeće podatke: datum pravedanja, broj kontrolnika za uvoznike, vrstu robe, njeno poreklo i zemlju iz koje se ona uvozi, opravdan iznos i broj i datum odobrenja za kompenzaciju na osnovu koga se ovaj iznos ima kompenzirati.

4) Pravdanje izvoznčkog uverenja dužan je ovlašćeni novčani zavod da zabeleži na odobrenju za kompen-

zaciju, navodeći sledeće podatke: datum pravedanja, broj kontrolnika za izvoznike, opravdani iznos i broj kontrolnika za uvoznike, a ako je pravdanje obavio na osnovu potvrde nekog drugog ovlašćenog novčanog zavoda, i datum te potvrde i ime zavoda koji ju je izdao. Ove podatke, dužan je da overi svojim štamčiljem i potpisom Eventualnu **potvrdu** ovlašćene banke, na osnovu koje je obavio pravdanje, ovlašćeni novčani zavod dužan je **da čuva u svojoj arhivi**.

5) Na osnovu odobrenja za kompenzaciju može se kompenzacija obaviti i izvršiti pravdanje izvoznčkog uverenja **samo u roku od dva meseca** od dana izdanja odobrenja, a po izvršenom pravdanju, ovlašćeni novčani zavod koji je izdao i opravdao izvoznčko uverenje dužan je **da čuva odobrenje za kompenzaciju u svojoj arhivi**, i to bilo da je ono potpuno bilo da je samo delimično iskorišćeno. **Potpuno neiskorišćena odobrenja** moraju se, po isteku roka od dva meseca, **vratiti Narodnoj banci**. Ove odredbe ne primenjuju se u slučajevima kada je na samom odobrenju drukčije naznačeno.

6) Ovlašćeni novčani zavod, koji vrši pravdanje izvoznčkog uverenja na osnovu odobrenja za kompenzaciju, šalje Narodnoj banci, odnosno njenoj nadležnoj filijali, najdalje do 5 svakog meseca, izveštaj o obavljenim kompenzacijama u proteklom mesecu. Ovi izveštaji moraju sadržati sledeće podatke: broj i datum odobrenja za kompenzaciju na osnovu koga je pravdanje izvršeno, datum pravedanja izvoznčkog uverenja, kompenziran iznos, i, ukoliko su Narodnoj banci na osnovu odnosnog odobrenja devize nudene na otkup, iznos ovih deviza i datum kada su nudene. **Kompenziran iznos ima se naznačiti u dinarima** a ako faktura glasi na neku stranu valutu, potrebno je navesti i njenu odgovarajuću vrednost u toj stranoj valuti. U slučaju da su devize nudene preko druge

filijale a ne one kojoj se izveštaj šalje, potrebno je naznačiti u izveštaju i kojoj su filijali Narodne banke nudesne. — (N. b. 92-28-III-1934).

Privatan kliring. Suština privatnog kliringa nalazi se u sastavljanju kupaca i prodavaca na jednom mestu u cilju uzajamnog robnog plaćanja. Kao i u režimu slobodnog prometa deviza, izvoznik jedne zemlje neposredno ili preko ovlašćene banke, nudi na berzi devize, koje je dobio za izvesnu robu, kupcu koji sa ovima treba da plati robu uvezenu iz dotične zemlje. Ovaj sistem platnog prometa sličan je kliringu u toliko što prodavac devize ovu može prodati samo onom kupcu koji je robu uvezao **isključivo iz one zemlje na koju se odnosi njegov izvoz.** Ne može se, dakle, deviza prodavati za plaćanje uvoza iz ma koje zemlje, nego samo iz one u koju je izvezena roba za koju je deviza u pitanju primljena. Time se, u stvari, privatan kliring razlikuje i od slobodne trgovine devazima, pri kojoj se deviza primljena iz jedne zemlje može upotrebiti za plaćanje uvoza iz ma koje druge zemlje.

Ovaj sistem platnog prometa pogodan je za obavljanje plaćanja sa ograničenim brojem država. Dobra mu je strana što ne otežava već favorizuje normalno razvijanje trgovine između dve zemlje, u koliko ova istovremeno ne bi bila sputana kontingentiranjem i drugim veštačkim preprekama. U krajnjoj liniji, ako bi se provodio dosledno, privatan kliring treba da ima cilj: izravnaje trgovinskog bilansa između dve zemlje ili bar smanjenje velike razlike.

U našoj zemlji uveden je privatan kliring za regulisanje uzajamnog platnog prometa do sada prema Austriji i Mađarskoj. Plaćanja se sprovode preko berze. U cilju kontrolisanja da se sprovode plaćanja samo prema jednoj određenoj zemlji, svaki posao u privatnom kliringu pret-

postavlja prethodno odobrenje Narodne banke, odnosno eventualne ustanove koja bi u ovom cilju bila ustanovljena. U ovom pogledu, a u cilju olakšanja trgovine, može se predvideti da berzanska zaključnica, uz ispunjavanje uslova pravdanja, služi kao prećutno odobrenje Narodne banke.

Sprovođenje privatnog kliringa.

Praktično, privatni kliring sprovodi se na sledeći način.

Izvoznik svoja potraživanja u stranoj ili domaćoj valuti, koja potiče od izvoza robe u dotičnu zemlju, prijavljuje berzi, bilo neposredno ili preko ovlašćene banke, radi prodaje uvozniku u cilju kompenzacije, a po utvrdenom kursu na berzanskom sastanku. Za svaki svršeni posao, berza izdaje kupcu i prodavcu zaključnicu koja pretstavlja prećutno odobrenje Narodne banke. Poslovne stranke, preko njihovih kontra partija u dotičnoj zemlji, moraju se postarati i za potrebno odobrenje tamošnje nadležne ustanove za sprovođenje ugovorene kompenzacije. Kupac — uvoznik, pošto prethodno opravda urednim uvoznim i dr. dokumentima iz čl. 3 Deviznog pravilnika, isplatiće odgovarajući iznos u dinarima, za čiju će protivrednost njegov robni poverilac dobiti odgovarajući iznos u moneti respektivne zemlje. Na ovaj način izvoznčko uverenje po izvozu robe u dotičnu zemlju, pravda se berzanskom zaključnicom i uvoznim i drugim dokumentima iz čl. 3 Deviznog pravilnika.

Kod privatnog kliringa može se predvideti obavezno nudenje Narodnoj banci izvesnog dela potraživanja za izvezenu robu.

Ako je u privatnom kliringu sa jednom zemljom predviđeno obavezno nudenje Narodnoj banci izvesnog procenta dobivene protivrednosti od izvezene robe, ovo se nudenje ima prethodno izvršiti čim se izvozniku stavi

na raspoloženje od strane njegovog inostranog dužnika. Kad Narodna banka ne reflektira na ponudeni joj proces, sa celim se iznosom postupa kako je napred izloženo. Ukoliko se reflektira, onda se Narodnoj banci mora staviti na raspoloženje ponudeni iznos strane vrednosti. Ako je potraživanje izvoznika u dinarima, on mora narediti svome stranom dužniku da odgovarajući iznos pretvori u devizu i stavi na dispoziciju u smislu naloga Narodne banke.

Čl. 3.

Za potrebe plaćanja kupljene robe u inostranstvu mogu se nabavljati sretstva plaćanja u inostranstvu samo preko ovlašćenih novčanih zavoda.

Ovlašćene banke mogu prodavati sretstva plaćanja u inostranstvu samo na osnovu urednih uvoznčkih dokumenata — originalne fakture i odnosne carinske deklaracije — o već uvezenoj robi, uz podnošenje uverenja o protokoliciji firme odnosno o obrtnici, kao i o plaćenju porezi za ranije godine i isteklo polugode tekuće godine.

Ovlašćene banke mogu primati za pravdanje prodatih sretstava plaćanja u inostranstvu samo one uvozne deklaracije koje su izdate posle 1 januara 1932 godine sa odnosnim originalnim fakturama a ranije deklaracije i fakture samo po prethodnom odobrenju Narodne banke.

Na uvoznim dokumentima — originalnim fakturama i carinskim deklaracijama — staviće ovlašćena banka štamбилj: »opravdano za sumu.....« Datum i potpis ispod štamбилja banke.

U slučajevima potrebe plaćanja robe u inostranstvu unapred, t.j. pre uvoza, može Narodna banka davati odobrenja za nabavku stranih platežnih sredstava po prethodno podnetoj joj obrazloženoj pismenoj pretstavci i u tom odo-

brenju ima predvideti najnužniji rok za pravdanje. Ovlašćene banke, koje na osnovu ovog odobrenja vrše prodaje stranih platežnih sretstava, moraju na obrascima izdatim od Ministarstva finansija uzeti od uvoznika obavezu, da će robu uvesti u određenom roku.

Plaćanje robe devizama. Ovlašćeni zavodi mogu prodavati uvoznicima devizu za plaćanje samo one robe koja se uvozi i koja je istovremeno poreklom iz t.zv. neklirinških zemalja, pod kojima se podrazumevaju one zemlje sa kojima ne postoji zaključen sporazum o regulisanju platnog prometa niti je drugi način plaćanja jednostrano utvrđen. Ako se roba uvozi iz klirinške zemlje a poreklom je iz neklirinške, i obratno, ne može se plaćati devizom u užem smislu, ukoliko se ne pribavi specijalno ovlašćenje Narodne banke. — Roba koja se uvozi ili je poreklom iz zemalja sa kojima postoji sporazum o regulisanju platnog prometa bez upotrebe deviza, iz zemalja sa privatnim kliringom ili iz zemalja za koje je propisan platni promet bez upotrebe deviza, — ne sme se plaćati devizama. — (N° 94/933).

Istavljanje čekova na ime inostranog poverioca. Čekovi koji se prodaju uvoznicima za plaćanje robe ne mogu se istavljati na njihovo ime, nego na firmu inostranog poverioca, na koga glase uvozni dokumenti. Ako se menica iz inostranstva pošalje za naplatu preko neke inostrane banke, ček se, izuzetno, može istaviti na nju, ali se u tom slučaju u kontrolniku za uvoznike mora staviti napomena zašto je ček istavljen na drugu firmu, različitu od inostranog robnog poverioca. — Protivno postupanje upotrebe da se čekovima vrši plaćanje u druge svrhe i druge zemlje a ne u one na koje glase uvozni dokumenti. — (N°129/933).

Plaćanje robe preko kliringa. Vrednost robe iz klirinških zemalja plaća se polaganjem dinara na zbirne račune kod Narodne banke preko pojedinih ovlašćenih novčanih zavoda (pod I), a po prethodnom pravdanju. Ovlašćeni novčani zavodi ne smeju ovako primljene dinare zadržavati kod sebe, već ih moraju odmah po prijemu od uvoznika polagati na odgovarajuće zbirne račune kod Narodne banke, shodno upustvima po pojedinim zaključenim sporazumima. — (R. M. f. 70659-15-VI-1933).

Uplate u kliring bez poreskog uverenja. »Vezana« potraživanja inostranih poverilaca koja su postala uvozom robe iz zemalja sa kojima postoji zaključen sporazum o regulisanju platnog prometa putem polaganja dinara na zbirne račune, mogu se uplaćivati preko ovlašćenih novčanih zavoda u korist ovih, i ako ne postoji dokaz o plaćenom porezu, ukoliko su opravdana ostalim dokumentima iz čl. 3 Pravilnika. U ovakvim slučajevima ovlašćeni zavodi su dužni posebnim pismom obavestiti Narodnu banku o adresi polagača, koja se dostavlja Ministarstvu finansija na dalju nadležnost. — Sličan je postupak i za plaćanja prema izvesnim zemljama sa privatnim kliringom (Austrija, Mađarska), samo s tom razlikom što ovlašćeni zavodi adrese polagača dostavljaju Ministarstvu finansija (R. M. f. 82446/933).

Plaćanje robe privatnim kliringom. Za zemlje za koje se plaćanje robe vrši putem privatnog kliringa, uvoznik daje nalog ovlašćenom zavodu da mu nabavi strana platežna sredstva preko berze. Ovlašćeni zavod tada, po izvršenju potrebnog pravdanja, nabavlja strana platežna sredstva od izvoznika robe u istu zemlju, shodno propisima o privatnom kliringu. Na ovaj način izvoznik robe u jednu zemlju, sa kojom se platni promet

sprovodi putem privatnog kliringa, ustupa uvozniku robe iz iste zemlje svoje tamošnje potraživanje.

Isplate zastupnicima stranih kuća. Uvoznik svoje dugovanje inostranom poveriocu mora platiti samo onim putem, kako je to postojećim deviznim propisima predviđeno. Nije dozvoljeno oduživati se inostrancu isplatom, celokupne vrednosti fakture niti delimično, zastupniku inostrane firme u zemlji, bez ovlašćenja Narodne banke. Prema deviznim propisima uvoznik je ono lice ili firma na čije ime glase uvozni dokumenti (faktura i deklaracija). Prema tome ovo lice, kao uvoznik, dužno je da izvrši isplatu inostranom poveriocu, preko ovlašćenog zavoda, u smislu deviznih propisa, a ne sme za račun ili po nalogu inostranca vršiti isplate u zemlji.

Plaćanje unapred. Ako uvoznik namerava izvršiti plaćanje robe inostranstvu unapred, t. j. dok još nema uvozne dokumente (originalna faktura i carinska deklaracija), pa bilo da roba još nije ni poslata ili da se prima uz konosman i t. sl.), — potrebno je da pribavi **prethodno** specijalno ovlašćenje Narodne banke, da mu se odobri plaćanje uz obavezu. U molbi koju podnosi, uvoznik mora označiti sledeće podatke:

Ime uvoznika (kako firma glasi).

Vrsta robe.

Vrednost robe koja se želi platiti i u kojoj valuti.

Ime i domicil stranog poverioca (iz koje je zemlje).

Zemlja iz koje se roba uvozi.

Na koji se način želi platiti (devizom, kliringom, privatnim kliringom itd.).

Preko koga ovlašćenog zavoda.

Razlog zbog koga se želi vršiti plaćanje unapred.

Pošto Narodna banka ima diskrecionarno pravo odlučivanja po molbama ove vrste, a s obzirom na njenu

deviznu politiku u danom momentu, to je savetno **da uvoznik ne poručuje robu dok ne dobije rešenje** po svojoj molbi, da se ne bi izložio eventualnosti da dođe u nemogućnost ispunjavanja svoje obaveze prema inostranom poveriocu.

Plaćanje filmova.

Od meseca jula 1935 godine propisan je naročiti postupak za plaćanje filmova. Cilj novog postupka je da se spreči iznos kapitala iz zemlje u vidu fiktivno istavljenih faktura, pošto vrednost filma ne stoji ni u kakvoj srazmeri sa materijom na kojoj je izrađen, već se ceni prema kvalitetu snimaka, aktuelnosti, renome-u glumaca koji su na njegovoj izradi saradivali i t. d. Iz ovih razloga, a izuzetno od opšteg propisa čl. 3 Deviznog pravilnika, propisan je za plaćanje filmova sledeći postupak:

1) Kad je u pitanju plaćanje filmova **unapred**, uvoznici se imaju obratiti Narodnoj banci s molbom u smislu čl. 3 Deviznog pravilnika, kojoj će, pored konkretnih podataka, priložiti fakturu i **originalni ugovor o kupovini** sa potvrdom Državne filmske centrale, Beograd, odnosno njene ispostave u Zagrebu, da faktura i ugovorena cena odgovaraju stvarnosti;

2) Isti postupak ima se primeniti i kad se vrši plaćanje već uvezenog filma, pri čemu će se naznačiti, kao i pri plaćanju unapred, **zemlja iz koje se film uvozi kao i zemlja iz koje je poreklom;**

3) U slučaju plaćanja uvezenih filmova u procentima izvršenog prometa, molbe, sa potrebnim dokazima, dostavljaju se neposredno Ministarstvu finansija. Uz ove molbe, pored na gore navedeni način poverene fakture i ugovora, podnosiće se i detaljan spisak svih preduzeća — firmi — koja su filmove prikazivala, kao i suma na osnovu kojih se vrši obračunavanje ugovorenog procenta.

Neblagovremeno pravdanje.

Na slučaj da uvoznik ne opravda blagovremeno (o roku) datu obavezu, ovlašćene banke su dužne da svaki takav slučaj **prijave Ministarstvu finansija, najdalje u roku od tri dana** po isteku roka za pravdanje. — Molbe za produženje roka za pravdanje obaveza upućuju se Ministarstvu finansija preko ovlašćene banke kojoj su obaveze date. U ovim molbama mora se naznačiti iznos na koji je obaveza data; zemlja u koju je iznos doznačen; vrsta robe; kad ističe rok pravdanja; obrazloženje zahteva. — (R. M. f. 145300/31-XII-1931).

Pravdanje dokumen- tima pre 1932 god.

Dok se sa uvoznim dokumentima koji su postali od uvezene robe posle 1 januara 1932 god. mogu nabaviti strana platežna sredstva, u smislu važećih deviznih propisa, preko ovlašćenih zavoda, dotle je za plaćanje robe uvezene **pre** ovoga datuma potrebno još i prethodno specijalno ovlašćenje Narodne banke.

Prema tome, uvoznik koji želi da izvrši plaćanje inostranom poveriocu svojih obaveza nastalih od uvoza robe pre 1 januara 1932 god., mora prethodno podneti molbu Narodnoj banci, u kojoj će naznačiti: koliki je celokupan dug dotičnom poveriocu iz ranijih godina i koliko od istog želi da isplati i u kome roku; koji je inostrani poverilac (adresa) i iz koje zemlje; iz koje su godine dokumenti i razlog zbog koga dug ranije nije plaćen. Molbe treba podnositi za konkretna plaćanja, koja se žele uskoro izvršiti, jer ovlašćenje Narodne banke, ako se ne naznači naročiti rok, važe svega 2 meseca od dana izdanja. — Pri tom uvozne dokumente ne treba slati, već ih zadržati kod sebe, pa tek kad se primi eventualno ovlašćenje od Narodne banke, podneti ih jednom ovlašćenom zavodu radi pravdanja.

Polaganje kod jednog, pravdanje kod drugog zavoda.

Ako se plaćanje, bilo za otkup menice ili na »privremeno vezani« račun inostranca, vrši kod drugog ovlašćenog zavoda sa kojim uvoznik nije u poslovnim vezama, on može dokumente poništiti (opravdati) i kod svoga ovlašćenog zavoda. U ovom slučaju ovlašćena banka koja vrši pravdanje izvestiće pismeno zavod kome vrši polaganje da je iznos u pitanju opravdan, dostavljajući ovome broj i datum svoga kontrolnika za uvoznike pod kojim je obavio pravdanje.

Pravdanje polaganja kod Poštanske štedionice.

Dinarski iznosi, koji se polažu od strane jugoslovenskih uvoznika kod Poštanske štedionice neposredno na račune inostranih poverilaca, moraju se kod iste i pravdati, podnošenjem potrebnih dokumenata. U koliko bi zastupnik neke inostrane firme sa prikupljenim dokumentima, iznose polagane na račun inostranaca kod Poštanske štedionice, želeo pravdati kod drugog ovlašćenog zavoda, ovaj zavod, koji bi vršio takvo pravdanje, morao bi od ove pribaviti verodostojan spisak polagača sa naznačenjem datuma polaganja i položenih iznosa. Samo na ovaj način, imajući spisak polagača, a uz uredne dokumente iz čl. 3 Pravilnika koji glase na dotične uvoznike koji su polaganje izvršili, može ovlašćeni novčani zavod izvršiti pravdanje položenih iznosa i o tome izvestiti Poštansku štedionicu o veličini opravdanih iznosa i saopštiti datum i broj pod kojim je u kontrolniku pravdanje sprovedeno. — (Nap. Dev. prav. str. 13).

Proveravanje uvoznih dokumenata.

Prilikom prijema dinara za plaćanje obaveza uvoznika, bilo devizom, uplatom u kliring, pravatnim kliringom it.d, **ovlašćeni zavodi**

su dužni strogo proveravati ispravnost i urednost dokumenata (čl. 3 Pravilnika). Ovlašćeni zavodi su pri tom dužni da sravne vrednost robe označene u deklaraciji sa vrednošću robe označene u originalnoj fakturi i ako se ove vrednosti slažu, mogu obaviti pravdanje. U slučaju da se vrednost u deklaraciji i originalnoj fakturi ne slaže i da je vrednost označena u fakturi veća, dodeliće se strana platežna sretstva (u devizi, kliringu itd.) samo do onog iznosa na koji glasi prijava u deklaraciji. Pri tome je potrebno dostaviti odnosnu fakturu Odeljenju carina Ministarstva finansija (s pozivom na raspis br. 9630/IV od 31-III-1932 god.) a oteku Devizno-valutnom istog ministarstva da se uvoznik obrati molbom ako se želi i ima opravdanja za plaćanje razlike. — (M. F. Br. 39060/II-1-IV-1932; Br. 63-4-IV-932 i Br. 170-30-VII-934).

Kod poštanskih deklaracija (uvoz robe poštanskim paketima) mogu se tolerirati manje razlike, pošto, po carinskom zakonu, uvoznici nisu dužni podnositi fakture, a carinske vlasti same stavljaju vrednost u deklaracijama, te otuda i dolaze razlike između faktura i deklaracija. Međutim, kod većih neslaganja vrednosti robe između carinske fakture i deklaracije, mora se postupiti po upustvima izloženim u prednjem stavu. — (M. f. 37536-20-III-934).

Otpis raznih odbitaka po uvozničkim fakturama.

Faktura koja glasi na domaćeg uvoznika robe, a koja je izdata od inostranog liferanta i po kojoj je roba uvezena u zemlju, mora biti potpuno opravdana ako je po njoj inostrani poverilac izmiren. U koliko po jednoj fakturi ima kakvih odbitaka, kao: kasaškoni, razne bonifikacije, troškovi itd., za koje bi njen krajnji iznos trebalo smanjiti, ovo se smanjenje mora naznačiti na samoj fakturi, kako bi se onemogućile zloupotrebe sa neiskorišćenim ostatkom. Pošto se naznače na originalnoj fakturi, ove od-

bitke treba oduzeti od ukupne fakturne sume, kako bi se ova potpuno izjednačila sa iznosom koji se inostranom poveriocu ima stvarno isplatiti. — Ovlašćeni zavodi, prilikom prodaje uvoznicima stranih platežnih sredstava (devize, kliring, privatan kliring itd.) i prijema uvoznih dokumenata za pravdanje, dužni su voditi o ovome računa, pribavljati od uvoznika odnosno izjave i u slučaju kad odbitci nisu naznačeni na fakturi, sami će to označiti, stavljajući pri tom napomenu da je ceo fakturni iznos iskorišćen za pravdanje.

Postupak kad uvozni dokumenti glase na razne zemlje. Kada faktura i odnosna carinska deklaracija, prilikom obavljanja platnog prometa sa inostranstvom po uvozu robe, ne glasi na istu zemlju, **treba proveriti i »tovarni list« iz koga se može videti zemlja iz koje je roba uvezena, odnosno poreklom.** U slučajevima koji nisu potpuno jasni, kao i u slučajevima kad je u pitanju tranzitna roba zemalja sa kojima postoji sporazum ili utvrđen postupak o regulisanju platnog prometa na specijalan način, a sem toga kad je u pitanju jedna zemlja sa kojom postoji sporazum o regulisanju platnog prometa a druga bez ovakvog sporazuma, kao i u svakoj prilici kada bi izvesan način plaćanja bio u suprotnosti sa interesima nacionalne valute ili kad postoji specijalan razlog za plaćanje drugoj zemlji a ne onoj iz koje je roba uvezena, — **ovlašćeni zavodi dužni su obraćati se Narodnoj banci za objašnjenje i odluku o načinu plaćanja.**

Uz ovakve molbe **ne treba slati Narodnoj banci i same uvozne dokumente**, već jedino opisati konkretan slučaj sa naznačenjem zemalja na koje se odnosi kao i uz motivaciju zašto se određeni način isplate traži.

Podnošenje protokolacije firme prilikom pravljanja.

Pravilnik o regulisanju prometa devizama i valutama daje privilegiju da bez specijalnih ovlašćenja, a na osnovu urednih uvoznih i drugih dokumenata iz čl. 3, mogu vršiti plaćanja u inostranstvo, odnosno svojim inostranim poveriocima, — samo protokolisane firme, kojima se upodobljavaju i firme koje imaju obrtnicu. Svi ostali moraju se, radi plaćanja u inostranstvu, obraćati molbom Ministarstvu finansija.

Na osnovu izloženog, prilikom pravljanja, uvoznik mora podneti ovlašćenom novčanom zavodu pored ostalih dokumenata i protokolaciju firme odnosno obrtnicu. Od ovoga se može otstupiti, t.j. da se svaki put podnosi protokolacija, samo u slučaju kad je ovlašćenom zavodu nesumnjivo poznato da je izvesna firma, njegov stalni komitent, protokolisana, u kome slučaju zavod sam preuzima na sebe odgovornost ako se protivno utvrdi.

Prilikom uplata koje se odnose na klirinške zemlje, a da se novac ne bi zadržavao protivno rešenju Ministra finansija br. 82446 od 4 jula 1933 god., ovlašćeni zavod, koji uz fakturu i deklaraciju pri uplati u kliring ne dobije od uvoznika i protokolaciju firme, odnosno obrtnicu, dužan je istog dana pozvati polagača pismeno da u roku od 3 dana podnese dokaz o protokolisanju. Ako ga u tom vremenu ne dobije, ovlašćeni zavod se ima u toku naredna dva dana obratiti molbom Ministarstvu finansija uz naznačenje da se iznos, i ako pravdan uvoznim dokumentima, nije mogao uplatiti u kliring u nedostatku protokolacije. Kad od Ministarstva primi ovlašćenje, zavod je dužan izvršiti uplatu u kliring najdalje u roku od 2 dana od prijema istog.

Za vreme od prijema novca od uvoznika, u ovakvim slučajevima, pa dok ne primi uverenje o protokolaciji,

obrtnicu ili ovlašćenje Ministarstva finansija na izloženi način, ovlašćeni zavod držaće dinare privremeno na »vezanom« računu.

Podnošenje poreskog uverenja pri pravdanju. Uslovljavanje podnošenja uverenja o plaćenom porezu prilikom pravdanja fiskalnog je karaktera. Država

kao opšta zajednica, na taj način, stoji na gledištu da njeni građani, fizička i pravna lica, moraju odgovoriti svojim obavezama prema njoj pre nego što regulišu svoje obaveze prema drugima. Otuda proističe traženje dokaza o plaćenom porezu prilikom učestvovanja na licitacijama, carinjenja robe, traženja putne isprave za putovanje u inostranstvo, prenosa imanja itd. U ovom slučaju traži se da se prvo odgovori obavezi prema državnom fiskusu pa tek po tom da se vrši regulisanje obaveza prema inostranstvu. Zato se i predviđa čl. 3 Pravilnika da ovlašćeni zavodi traže dokaz o plaćenom porezu prilikom prodaje stranih platežnih sretstava.

Od ovog opšteg pravila ima i izvesnih delimičnih otpustanja. Tako se u izvesnim izuzetnim slučajevima može izvršiti uplata u kliring i bez podnošenja poreskog uverenja. Ali u takvim slučajevima ovlašćeni zavod, preko koga je ovakva uplata izvršena, dužan je istog dana zasebnim pismom **izvestiti Narodnu banku** o nepodnošenju poreskog uverenja, naznačujući tačnu adresu polagača. U smislu rešenja Ministra finansija br. 82446 od 4 jula 1933 god. Narodna banka spisak takvih polagača dostavlja Ministarstvu finansija radi daljeg postupka. Ovo važi i za mađarski i austrijski privatni kliring, kao i za polaganje na zbirni račun Poljskog trgovinskog kompenzacionog društva, Varšava, samo što su za ovakva polaganja ovlašćeni zavodi dužni da adrese polagača dostavljaju istog dana neposredno Ministarstvu finansija.

Stranci se ne mogu baviti u našoj zemlji trgovinom sa inostranstvom, ako nemaju protokolisanu firmu. Konkretan primer: stranac želi da uvozu u našu zemlju robu iz Grčke i da je prodaje na veliko domaćim firmama. Takav posao nije dozvoljen, jer uvoznik, pored ostalih uslova iz čl. 3 Deviznog pravilnika, mora imati i protokolaciju firme. — (N. b. — 123987-935).

Ograničenje primanja »vezanih« dinara.

Izuzev slučajeva pri kojima postoji specijalno ovlašćenje Ministarstva finansija ili Narodne banke, ovlašćeni zavodi mogu primati i knjižiti na »vezani« račun inostranaca samo one sume za koje uvoznici, prilikom polaganja dokažu urednim uvoznim dokumentima da predstavljaju protivrednost unete robe u zemlju, odnosno za čije stavljanje na »privremeno vezani« račun inostranca nedostaje uverenje o protokolaciji firme odnosno obrtnici ili uverenje o plaćenom porezu, ili i jedno i drugo. Polaganje odnosno primanje dinara na »vezani« račun inostranaca bez ikakvog osnova u smislu Pravilnika o regulisanju prometa devizama i valutama, zabranjeno je (R. M. f. 104556 od 22 avgusta 1933).

Ovlašćeni zavodi ne smeju primati dinare u korist računa inostranaca ako polagač ne dokaže stvarno dugovanje odgovarajućim dokumentima. U slučaju da zavod dobije iz inostranstva menicu za naplatu, mora prilikom prezentiranja iste za naplatu od dužnika tražiti uvozne dokumente kao dokaz o unošenju protivrednosti u zemlju. Ako ih dužnik ne podnese, zavod će novac primiti na »vezani« račun inostranca, ali će odmah izvestiti Narodnu banku sa objašnjenjem slučaja i tačnom adresom polagača. Na isti način zavod će postupiti i u slučaju naplate menice preko suda.

Kad zavod primi novac za račun inostranca poštom, odnosno preko Poštanske štedionice, ali bez dokumenata, isti će zadržati na računu pošiljaoca i odmah od ovoga tražiti dokumenta za pravdanje. Ako ih blagovremeno ne dobije, vratiće novac polagaču. — Delimično pravdani dinari (bez uverenja o plaćenom porezu) položeni za račun poverilaca iz klirinških zemalja, imaju se odmah po pravdanju fakture i deklaracije uplatiti u odgovarajući kliring uz izveštaj. Ako nedostaje i protokolacija postupiti po gore izloženom pod naslovom »Podnošenje protokolacija firme prilikom pravdanja«.

Ako je polaganje izvršeno u korist računa poverilaca iz neklirinških zemalja, pošto poništi uvozne dokumente, ovlašćeni zavod treba dinare da knjiži kao »vezane«, naznačujući pored svakog iznosa: šta je od dokumenata nedostajalo za pravdanje. Prilikom eventualnog podnošenja molbi za upotrebu ovakvih delimično pravdanih inostranih potraživanja, zavod će uvek napomenuti koji od dokumenata nedostaje.

Plaćanje podvoza. Za potrebe plaćanja podvoza po uvezenoj ili izvezenoj robi posle 1. januara 1932 godine mogu se prodavati strana platežna sretstva (odnosno vršiti uplate u kliringe, prema važećim deviznim propisima) na osnovu odnosnih urednih dokumenata (tovarnih listova i t. sl.). Na dokumentima stavlja ovlašćena banka štambilj »opravdano za sumu«, datum, potpis. Plaćanje podvoza za robu koja se odnosi (izvoz, uvoz) na klirinške zemlje, odnosno za zemlje sa kojima je naročito propisan način plaćanja, ne može se vršiti devizom bez naročitog odobrenja Narodne banke. — (R. M. f. 145300/6-XII-1931).

Zabrana plaćanja robe povukom. Prema postojećim deviznim propisima pošiljke robe upućene u našu

zemlju iz inostranstva ne mogu se primati ako su opterećene povukama. — (R. M. f. 57449 od 14-V-1932 god.)

Opterećenje robe iz Mađarske. Pošiljke sporovozne, brzovozne i ekspresne robe predate na prevoz na željezničkim stanicama u Mađarskoj za stanice u Jugoslaviji, pri ulazu u našu zemlju ne smeju biti opterećene nikakvim troškovima. Ovakve pošiljke mogu biti frankirane samo do granice Jugoslavije. — (R. M. f. 75344-25-VI-1932 god.).

Obavezne izjave uvoznika ital. robe. Svi uvoznici robe iz Italije dužni su da prilikom carinjenja robe podnesu dotičnoj carinarnici pismenu izjavu kojom se obavezuju da će svoj dug po originalnoj fakturi, koja se podnosi uz deklaraciju, uplatiti putem kliringa koji je zaključen između naše države i Italije.

Kurs klirinških uplata protivrednosti menica. U slučajevima kad se dan uplate u kliring razlikuje od dana naplate menice u korist inostranaca za robu iz klirinške zemlje i to usled udaljenosti mesta zavoda od sedišta Narodne banke i njenih filijala, — protivrednost naplaćene menice treba da se uplati u kliring po kursu po kome je izvršena naplata. Ako se ovaj kurs razlikuje od kursa na dan uplate u kliring, novčani zavod treba da podnese uz spisak za uplatu pismeno objašnjenje o tome: usled čega potiče ova razlika. Iz ovog pisma treba da se vidi od koga je datuma kurs po kome je izvršen obračun, koga je dana i preko koga novčanog zavoda, i iz koga mesta, menica naplaćena.

Čl. 4.

Ovlašćene banke mogu po viziranim putnim ispravama prodavati našim državljanima, kao i strancima koji stalno žive u našoj zemlji, strana platežna sretstva, a menjači

valute do 3.000.— din. ako je viza data za putovanje u Albaniju, Austriju, Bugarsku, Grčku, Italiju, Mađarsku, Rumuniju, do 5.000.— din. ako je viza data za putovanje u ostale zemlje, bez obzira da li se putuje u jednu ili više zemalja.

Ovlašćene banke, odnosno menjačke radnje za valute, dužne su upisati prodate iznose u putne isprave i kontrolisati da li su ranije prodate devize i valute po toj putnoj ispravi pravilno iskorišćene t.j. da li su iznete iz zemlje i svaki nepravilan slučaj dostaviti Narodnoj banci, a vlasti Ministarstvu finansija.¹

Iznos iz zemlje, efektivnih dinara.

Član 4 Deviznog pravilnika, kao i pojedini specijalni sporazumi o unapređivanju turizma, zaključeni između Jugoslavije i izvesnog broja zemalja, predviđaju za putnike i turiste samo iznos strane valute (efektivnih novčanica, čekova, akreditiva), ali ne i iznos dinarskih novčanica. Tek od početka 1935 godine dozvoljeno je jednim specijalnim rešenjem da putnici, čiji je domicil u Jugoslaviji, mogu pri odlasku u inostranstvo poneti sobom, pored strane valute, još i 300 dinara u efektivnim dinarskim novčanicama. (R. M. f. II Br. 190117-29-XII-1934).

Zabrana strancima da iznose dinarske novčanice primljene u zemlji.

Prema postojećim deviznim propisima postoji mogućnost da se inostrancima, koji dolaze u našu zemlju, na kraće ili duže vreme, vrše isplate na teret raznih inostranih dinarskih potraživanja u svrhu izdržavanja za vreme bavljenja u našoj zemlji. Ove dinare mogu inostranci upotrebiti samo u zemlji, ali ih ne smeju iznositi u inostranstvo. Ako inostrancu preostane izvestan iznos dinara prilikom odlaska iz zemlje, mora ih vratiti

¹ Vidi objašnjenja na str. 60.

ovlašćenom zavodu od koga je i primio. Usled ovoga ovlašćeni zavodi, izuzev »kuponskih dinara« za koje važe specijalni propisi Ministarstva finansija, ne mogu upisivati strancima u putnu ispravu dinare koje im u ovu svrhu isplate.

Upisivanje u putnu ispravu.

Prilikom prodaje stranih platežnih sretstava (čekova, valuta, akreditiva, klirinških uplata i t. sl.) putnicima, ovlašćeni zavodi i menjači dužni su ubeležavati odgovarajuće iznose u putne isprave. U ove se moraju upisivati i iznosi stranih platežnih sretstava koji se putniku prodaju na osnovu specijalnog ovlašćenja Ministarstva finansija (koje takode poništiti), pri čemu se mora upisati i broj i datum samog ovlašćenja. Ovo je potrebno s jedne strane da se po istoj putnoj ispravi ne bi omogućilo nabavljanje platežnih sretstava više nego što propisuje čl. 4 a s druge strane da sam putnik ne bi imao neugodnosti od naših i inostranih graničnih vlasti. — (Br. 139/934 i 217/934).

Putovanje u zemlje sa slabom valutom.

Ako putnik putuje u zemlju sa slabom valutom (n. pr. Bugarska, Rumunija, Mađarska, Austrija, Grčka) njemu se mogu prodavati strana platežna sretstva (efektivne valute, čekovi) samo u valuti one zemlje u koju putuje, a nikako zdrave valute i devize drugih zemalja.

Potovanje kroz više zemalja.

U članu 4 Dev. pravilnika govori se o prodaji stranih platežnih sretstava, licima koja putuju u inostranstvo, u dopuštenim granicama strane vrednosti izražene u dinarima. Ta je granica 3.000 i 5.000 dinara. Međutim u samoj ovoj odredbi nije propisan postupak u pogledu mogućnosti nabavke stranih platežnih sredstava u slučaju kad izvesno lice putuje u više

raznih zemalja. To pitanje je naknadno objašnjeno na sledeći način (M. f. II br. 52543-5-IV-935):

»Ovlašćeni zavodi i menjači mogu prodavati putnicima, koji putuju po viziranim putnim ispravama u više zemalja, strana platežna sredstva u manjim količinama za sve zemlje kroz koje putuju, odnosno u kojima se zadržavaju, s tim, da veći deo stranih platežnih sretstava bude prodat za onu zemlju u koju stvarno putuju. Ukupna protivrednost kupljenih stranih platežnih sretstava može se kretati jedino u granicama čl. 4 Deviznog pravilnika predviđenih iznosa«. (N. B. Dev. 27/935).

**Porodična putovanja
sa kolektivnim pasošima.**

U pogledu pitanja: kako se mogu prodavati strana platežna sretstva putnicima koji putuju sa kolektivnim porodičnim putnim ispravama, kada po jednom pasošu putuje otac porodice sa ženom i decom, dato je sledeće tumačenje (M. f. II br. 84663-10-VI-935).

»Da menjači i ovlašćeni zavodi mogu prodavati strana platežna sretstva putnicima po kolektivnim pasošima, na primer za oca porodice sa ženom i decom, za svako starije lice od 15 godina.« — (N. B. Dev. 35/935).

Pojam: turiste i putnika.

U deviznim propisima znatnog broja zemalja, s obzirom na sve veći značaj turizma za aktiviranje platnog bilansa, počinju se u poslednje vreme predviđati specijalne pogodnosti za turiste, tako da se i u reglamentaciji donose izvesne odredbe koje važe za »turiste« a ne važe za »putnike«. Iz ovog razloga mora se i teorijski izdvojiti pojam turista od pojma putnika, da bi se znalo na koji se način imaju tretirati konkretni slučajevi u praksi.

Pojam turista u međunarodnom smislu te reči, vezan je za putovanje u inostranstvo u cilju lečenja, odmora ili

uopšte ličnog zadovoljstva. To su lica koja obično nisu prinudena da odlaze u inostranstvo, ali sve zemlje nastoje raznim privlačnostima da ih zato privole i na taj način uposle i ožive razne svoje turističke centre i predele. Njima se obično i daju izvesne pogodnosti i olakšice u tome cilju. — Naprotiv, putnik je lice koje odlazi u inostranstvo poslovno, obično radi zaključivanja kakvih poslova i tome slično. Dešava se često da se putnicima ove vrste ne daju sve pogodnosti koje uživaju turisti, jer se smatra da oni moraju odlaziti u inostranstvo po samom sticaju okolnosti iz svoje poslovne delatnosti, pa se kao takvi ne moraju naročito tretirati. Baš zbog ove razlike, oni koji treba da primenjuju devizne propise imaju specijalnu i ne laku dužnost da procenjuju i kategorišu ove dve vrste putnika, ceneći njihovu ličnost, profesiju, položaj u društvu i t. sl.

Šta stranci mogu izneti iz zemlje.

Povodom raznih slučajeva koji mogu doći u obzir kod tranzitnih putnika i turista, prilikom iznosa valute iz zemlje, Ministarstvo finansija izdalo je sledeće tumačenje:

»Stranac, tranzitni putnik ili turista, koji unese u našu zemlju samo **stranu valutu** i o tome pribavi na granici potvrdu od carinskih organa, može, na osnovu te potvrde, izneti odnosno vratiti sav neutrošeni novac i to u onoj valuti koju je uneo. Na primer, ako je uneo dolare, šilinge ili penge, da može vratiti preostale dolare, šilinge ili penge. No pri tom se ima voditi računa da sume pojedinih valuta koje iznosi, ne smeju nikad preći svotu unesene valute (umanjene za srazmeran deo troškova za vreme bavljenja u zemlji). U ovom slučaju **može stranac** takode **izneti**, u koliko je valutu menjao za dinare, **najviše do 200 dinara**. — Stranac, koji ima potvrdu da je uneo u zemlju samo dinare, može izneti iz zemlje dinare koje za vreme svog bavljenja nije utrošio. Ali **stranac koji je uneo samo**

dinare, ne može na osnovu potvrde o unosu izneti koju drugu valutu.

U slučaju pak da je stranac uneo i stranu valutu i dinare, pa o tome dobio potvrdu, onda može u smislu prednjih objašnjenja izneti, odnosno vratiti, pored ostalih stranih valuta, i dinare, u granicama unesenih valuta, odnosno dinara. — Sve što je izloženo, odnosi se samo na slučaj ako stranac želi ostatak unesenog novca da vrati na osnovu potvrde o unosu.

Međutim, stranac ima mogućnosti da na osnovu potvrde o unosu promeni unesenu stranu valutu kod ovlašćenog novčanog zavoda ili menjača u drugu valutu. U takvom slučaju ovl. zavod ili menjač upisaće strancu zamenjenu valutu u pasoš, koji će je na osnovu toga moći da iznese. Ali, u ovakvim slučajevima stranci ne mogu dobiti zdravu valutu (n.pr. šv. franke, fr. franke, dolare, funte itd.) za slabu valutu (n.pr. levove, leje, penge i t. sl.).

Ako stranac stranu valutu promeni u dinare, ne može ove izneti iz zemlje bez eventualnog specijalnog ovlašćenja Ministarstva finansija, koje može glasiti i da se dinari polože kod nekog ovlašćenog zavoda na »interni« račun.

Tranzitni putnici. Tranzitni putnici, koji putuju kroz našu zemlju, mogu izneti u granicama sume koju su uneli i promeniti unetu valutu za drugu i ovu izneti pošto se zamena upiše u pasoš, — ako su prilikom ulaska u našu zemlju prijavili pograničnoj cariskoj vlasti unetu valutu i o tome dobili potvrdu bilo u pasošu bilo zasebno. Pri tom ne mogu takvi putnici prodavati slabe valute (n. pr. leve, leje, penge i t. d.) za zdrave (n. pr. fr. franke, šv. franke, funte, hol. forinte i t. d.). — R. M. f. 145300 16-31-XII-1931).

Rok važenja potvrda o unosu valute tranzitnih putnika.

Tranzitni putnici, odnosno turisti ne mogu vremenski neograničeno iznositi iz zemlje deo valute koji su pri ulasku u našu zemlju uneli i graničnoj carinskoj vlasti uredno prijavili. Tako je propisano da potvrde carinskih vlasti o unosu valute u zemlju važe za tranzitne putnike 30 dana od dana izdanja, dok potvrde izdate turistima, koji dolaze u naše banje, važe 60 dana od dana izdanja. Posle toga roka tranzitni putnici i turiste na osnovu potvrde o unosu valuta ne mogu ove niti iznositi iz zemlje, niti ih u zemlji pretvoriti u druge. — (M. f. 49270-18-IV-934).

Carinske vlasti i tranzitni putnici.

Ulazne granične carinarnice dužne su svakom tranzitnom putniku pri ulasku u našu Kraljevinu, pored drugih pitanja, stavljati još i pitanje: da li, koliko i kakvog novca sobom nosi. Tom prilikom skreneće mu pažnju kakve će sve teškoće imati pri izlasku iz Jugoslavije u pogledu valute, na slučaj da je ne prijavi ulaznoj carinarnici. Izjave koje tranzitni putnici budu dali na postavljeno im pitanje, upisaće carinski organi na formulare iz blokova za upis valute, pomoću indigo u duplikatu. Ako putnik pri ulazu prijavi valutu, carinski organ upisaće na formular, pored drugih oznaka, još i količinu i vrstu valute, pošto prethodno proveriti tačnost prijavljene valute. Ako pak putnik izjavi da sobom ne nosi nikakvu valutu, carinski organ će upisati: »Od valute ne nosi sobom ništa«. Po izvršenom popunjavanju formulara, carinski organ zahteva od putnika da potpišu svoje izjave.

Izlazne granične carinarnice dužne su uvek da vrše kontrolu nad valutom koju tranzitni putnici sobom nose, sravnjenjem količine i vrste valute stavljene u formularu koji je putnik dobio od ulazne granične carinarnice. Tom prilikom carinarnice moraju od putnika oduzimati formulare i poništavati ih.

Prodaja stranih platežnih sredstava za nerobna plaćanja.

Prilikom prodaje stranih platežnih sredstava za plaćanja koja se ne odnose na robu, ovlašćeni zavodi i menjači dužni su pridržavati se sledećih uputstava:

1) **Čehoslovačka.** Putnicima u ovu zemlju mogu se prodavati samo efektivne čehoslovačke krune, čekovi (isplate, akreditivi) u koliko nisu postali arbitražom od drugih valuta i deviza; sem toga uplate na zbirni račun Zemske banke, Prag, preko ovlašćenih zavoda (I) kod Narodne banke. Na izloženi način postupa se i za slična plaćanja za izdržavanje raznih lica u ovoj zemlji na osnovu specijalnih ovlašćenja Ministarstva finansija (čl. 5).

2) **Poljska.** Za potrebe putnika koji putuju u Poljsku mogu se prodavati samo efektivni zloti i čekovi (isplate, akreditivi) na ovu valutu pod uslovom da nisu postali arbitražom od drugih valuta i deviza. Sem toga, uplate se mogu vršiti na račun Poljskog kompenzacionog trgovačkog društva, Varšava, kod Narodne banke a preko ovlašćenih novčanih zavoda. (I). Za plaćanja druge vrste, izuzev robe, mogu se upotrebiti samo potraživanja u zlotima.

3) **Turska.** Za potrebe plaćanja putnika i turista za Tursku mogu se vršiti uplate u kliring preko ovlašćenih novčanih zavoda (I). Sem toga mogu se prodavati efektivne turske lire (papirne ali ne i zlatne) i čekovi na ovu valutu ukoliko potraživanje nije stvoreno putem arbitraže.

4) **Bugarska, Rumunija.** Putnicima koji putuju u ove zemlje mogu se prodavati samo čekovi (isplate, akreditivi) i valute koje su u ovima zakonsko sredstvo plaćanja, a sem toga mogu se vršiti i uplate u kliring.

5) **Mađarska.** Putnici i turisti koji putuju u Mađarsku mogu nabaviti do 100 penga kod menjača i ovlašćenih zavoda, a ostatak preko jedne ovlašćene banke (I) mora se uplatiti na Bederferkerskonto Mađarske Narodne banke kod naše Narodne banke. — Za putovanje u Austriju put-

nici i tueristi mogu izneti protivredost samo u šilinzima (ček, isplata, novčanice).

6) Izraz »**strana platežna sredstva**« u ovlašćenjima Ministarstva finansija ima se tumačiti u tome smislu da se time odobrava plaćanje u smislu postojećih propisa a ne da se mogu upotrebiti druge valute i devize od onih koje su za dotičnu zemlju propisane.

7) Izraz »**Ne kod Narodne banke**« u ovlašćenjima Ministarstva finansija znači da se po tome ovlašćenju ne može tražiti strana valuta od Narodne banke, već samo od privatnih ovlašćenih zavoda. Ovaj pak izraz ne znači da se zabranjuje uplata u kliring preko ovlašćenog zavoda kod Narodne banke, za zemlje prema kojima je to moguće ovim putem vršiti.

Iznošenje dinara u pograničnom prometu.

Naši građani koji su nastanjeni u pograničnoj zoni, a koji prelaze granicu, mogu iznositi za svoje lične potrebe do 200 dinara dnevno u našem novcu, bez specijalnog ovlašćenja Ministarstva finansija. (R M. f. 123137-5-XI-931). Ovo se rešenje odnosi samo na one građane koji su nastanjeni u pograničnim mestima, gde pogranični promet stvarno postoji i gde se obostrani pogranični stanovnici snabdevaju namirnicama i robom za podmirenje kućevnih potreba u susednim mestima preko granice, ali se ova povlastica ne odnosi na dvovlasnike i njihove radnike koji prelaze granicu u cilju obrađivanja dvovlasničkih imanja. (M. f. 114664-27-IX-933).

Zamena valuta i deviza tranzitnim putnicima.

Tranzitni putnici, koji putuju kroz našu zemlju, mogu izneti u granicama sume koju su uneli i promeniti unetu valutu za drugu i ovu izneti pošto se zamena upiše u pasoš, ako su prilikom ulaska u našu zemlju prijavili pograničnoj carinskoj vlasti unetu valutu i o tome do-

bili potvrdu bilo u pasošu bilo zasebno. Međutim, efektivne dinarske novčanice stranci ne smeju iznositi iz zemlje ako u pasošu nemaju potvrdu da su ih uneli. — (M. f. 145300/16-931).

Čl. 5.

Za nabavku deviza i valuta na koje se ne odnosi čl. 3 i 4 ovog Pravilnika, potrebno je naročito odobrenje Ministarstva finansija (Odeljenja državnog računovodstva -- devizno valutni poslovi).¹⁾ Odobrenje se može izdati samo na osnovu pismene pretstavke u kojoj se ima izložiti osnov traženja i priložiti dokazi.

Prodaja čekova do 300 din. bez specijalnog ovlašćenja. Ovlašćene bnake mogu, izuzetno čl. 5 Pravilnika o regulisanju prometa devizama i valutama, za lične potrebe privatnih lica prodavati strana platežna sretstva bez specijalnog ovlašćenja Ministarstva finansija, odgovarajuću vrednost stranih valuta do 300 dinara, jedanput mesečno za svako lice. — Ovlašćene banke dužne su svaku prodaju upisati u zaseban registar u koji će se unositi puna adresa kupca. — Pod izrazom »strana platežna sretstva« podrazumevaju se samo devize (čekovi, isplate i t. sl.), a ne i efektivne strane novčanice. — Ove isplate do 300 dinara mogu se vršiti i za račun državnih i samoupravnih tela kao i privatnih društava i ustanova. (Dev. 3/935 — M. f. br. 30342 — 27-II-935).

Molbe za iznos valuta i deviza. Kada se nameravaju nabaviti i iz zemlje izneti strana platežna sretstva (valute, devize) a ne postoje dokumenti iz čl. 3 Pravilnika (faktura, deklaracija itd.) niti vizirana putna isprava iz čl. 4 Pravilnika, potrebno je da se podnese molba Ministarstvu finansija (Bankovno i valutno odeljenje) u

¹⁾ Sada: bankovno i valutno odeljenje.

kojoj će se navesti obrazloženje zahteva. Jedino pri isplati anuiteta po inostranim zajmovima (čl. 11) mora se pribaviti ovlašćenje Narodne banke.

Molbe kad nedostaju neki dokumenti za pravdanje. Na isti način se ima postupiti i u slučaju kad pri uvozu robe ne postoje svi dokumenti za pravdanje (čl. 3) ili neki od propisanih dokumenata nije uredan (faktura se ne slaže sa deklaracijom, nedostatak originalne fakture i t. sl.) — (No. 211/934).

Molbe Ministarstvu finansija ove vrste taksiraju se sa 25.— dinara.

Rok važenja ovlašćenja Min. finansija. Ovlašćenja Ministarstva finansija, kao i Narodne banke, važe do roka koji je u njima označen. Ako u ovlašćenju rok nije naznačen, njegova se važnost gasi posle 2 meseca, te se posle toga roka ne može više upotrebljavati; ovlašćeni novčani zavodi posle toga po njima ne smeju obavljati nikakve poslove (prodaja stranih platežnih sretstava, primanje dinara i t. sl.).

Poreska uverenja. Sve vlasti koje izdaju specijalna ovlašćenja za kupovinu stranih platežnih sretstava, dužne su pri izdavanju ovih zahteva od molioaca uverenje o plaćenom porezu za svaki iznos veći od 1.000.— dinara. — Maloletna lica i udate žene, čiji roditelji odnosno muževi poseduju imetak na koji se mora platiti porez, dužni su podneti uverenje poreske vlasti da su njihovi roditelji odnosno muževi izmirili dužnu porezu. Lica koja ne poseduju nikakvog imetka na koji se mora platiti porez, dužna su podneti uverenje opštinske vlasti iz mesta njihovog stalnog boravka, da ne poseduju nikakvu imovinu na koju se mora platiti porez. Aktivni i penzioneri

sani državni činovnici, u ovakvim slučajevima, dužni su podneti pismenu izjavu da, sem primanja od države, nemaju nikakvog imanja na koja se porez mora platiti. Ove izjave oni će morati podnositi i onda kad nabavku stranih platežnih sretstava trebaju za njihove žene i decu. — (M. f. 74172/932).

Čl. 5-a¹

Iznošenje iz zemlje stranih platežnih sretstava, kako u domaćoj tako i u stranoj valuti, ma u kom obliku bilo; kao i deviza, hartija od vrednosti i kupona od ovih hartija i to kako neposredno, tako i preko pošte, može se vršiti samo u slučajevima predviđenim ovim Pravilnikom i rešenjima Ministra finansija, odnosno na osnovu specijalnih ovlašćenja Ministarstva finansija.

Pošiljke u inostranstvo putem pošte, čekova i naloga kojima se disponira potraživanjima u inostranstvu, mogu se vršiti samo na osnovu ovlašćenja Ministarstva finansija. Od ovog se izuzimaju sve pošiljke Narodne banke i čekovi vučeni na inostrane banke od strane domaćih novčanih zavoda ovlašćenih za rad devizama i valutama.

Tumačenje čl. 5-a Ministarstvo finansija u aktu br. **Pravilnika.** 1200/VIII od 19 oktobra 1935, a na osnovu čl. 21 Deviznog pravilnika, povodom donošenja čl. 5-a Pravilnika o regulisanju prometa devizama i valuta izdalo je sledeće tumačenje:

»da se druga rečenica u drugom pasusu čl. 5-a ima razumeti tako, da domaći ovlašćeni zavodi mogu slati poštom u inostranstvo i one čekove inostranih banaka, koji su žirirani od strane domaćih ovlašćenih banaka.«

Čl. 6.

Pri izvozu robe iz zemlje a za vrednost veću od 1.000 dinara, mora se vršiti obezbeđenje valute i izvoz vršiti sa-

¹ Ustanovljen rešenjem M. f. Br. 1200/VIII — od 16 sept. 1935.

mo sa uverenjem jednoga od ovlašćenih zavoda. Obezbeđenje valute sastoji se u pismenoj obavezi izvoznika da će se uneti u zemlju ceo iznos devize dobijene za izvezenu robu. Na osnovu te primljene pismene obaveze ovlašćeni zavodi izdaju uverenja o obezbeđenju valute.

Svaki izvoznik dužan je uneti devizu u zemlju odmah po naplati protivrednosti robe. Kao krajnji rok za naplatu protivrednosti izvezene robe određuje se 90 dana računajući od dana stvarno obavljenog izvoza. Ako izvoznik odmah, ili najdalje u navedenom roku, ne unese protivrednost robe iz inostranstva niti dokaže potrebu za produženje roka za naplatu izvezene robe, — smatraće se da namerno vrši tezauriranje (nagomilavanje) deviza u inostranstvu.

Pri izdavanju uverenja o obezbeđenju valute ovlašćeni zavodi dužni su zahtevati od izvoznika da im podnesu uverenje o plaćenju porezi i uverenje o protokolisanju firme, odnosno obrtnicu.

Uverenja o obezbeđenju valute ne mogu se ustupati drugim licima od strane izvoznika.

Odredba čl. 19 Pravilnika primenjivaće se kako prema izvozniku koji uverenje o obezbeđenju valute ustupi, tako i prema licu koje ustupljeno uverenje iskoristi, odnosno na ovakav način pribavi.

Uverenja o obezbeđenju valute i obaveze imaju se izdavati samo na obrascima izdatim od Ministarstva finansija.

Potreba tačnog naznačenja zemlje u koju se izvozi. Prilikom izdavanja uverenja o obezbeđenju valute mora se jasno naznačiti zemlja opredeljenja u koju se roba izvozi. Ovo važi takode i za izvoz robe tranzitno, preko neke druge zemlje. Taso se u uverenjima ne može naznačiti na pr. »za Grčku — tranzit« i tome slično, nego se mora navesti u koju se zemlju roba

stvarno izvozi, na pr. »preko Grčke — tranzit u Egipat« ili u krajnjem slučaju »preko Soluna — tranzit u neklirinške zemlje«, i »preko Trsta — tranzit u neklirinške zemlje«, ali ovo poslednje samo onda ako se apsolutno ne zna zemlja opredeljenja, ali se ipak toliko zna da će se roba prodati u zemlju sa kojom nije naročito regulisan način plaćanja. — (Dev. 17/935).

Izdavanje uverenja za izvoz zlatnih koncentrata. Po odredbama Uredbe o nadzoru proizvodnje i upotrebi plemenitih metala, Narodna banka ima pravo vrhovnog nadzora nad proizvodnjom plemenitih metala u zemlji i njihovom upotrebom, kao i pravo na otkup svih proizvedenih količina. Prema tome nijedno preduzeće koje se bavi proizvodnjom plemenitih metala, kao ni druge firme koje bi otkupile koncentrate domaćih rudnika koji sadrže plemenite metale, ne smeju ove izvoziti ako ne pribave **uverenje o obezbeđenju valute od Narodne banke**. Ova uverenja ne mogu izdavati pojedini ovlašćeni zavodi.

Izdavanje uverenja za izvoz bakra. Izuzetno od ostale robe, za izvoz bakra iz naše zemlje daje uverenja o obezbeđenju valute isključivo Narodna banka i to centrala u Beogradu. Prema tome, preduzeća koja se bave proizvodnjom bakra imaju se za uverenja obraćati neposredno Narodnoj banci. — (Dev. 20/35).

Izdavanje uverenja za izvoz prerađevina od uvezenih sirovina. Izvoznicima je slobodno izvoziti samo onu robu koja je poreklom iz naše zemlje. Međutim, za izvoz robe inostranog porekla, kao i one koja je postala preradom u zemlji sirovina i polufabrikata stranog porekla (na pr. pamuk, vuna, pamučna i vunena prediva i tkanine, koža i t.

sl.), zainteresovani izvoznik mora se preko ovlašćenog zavoda obratiti isključivo Narodnoj banci koja će doneti odluku da li se može izdati traženo uverenje ili ne, a prema deviznim interesima naše zemlje u konkretnom slučaju.

Prema tome, **ovlašćeni zavodi ne smeju izdavati uverenja za reeksport u druge zemlje one robe koja je — delimično ili potpuno — inostranog porekla**, u koliko za to nemaju specijalno ovlašćenje Narodne banke. Da se ne bi desilo da zavodi, ne znajući kakvog je porekla roba, zbog njene sličnosti sa robom koja se i u našoj zemlji proizvodi, izdadu uverenje i za izvoz robe inostranog porekla, oni su dužni prilikom izdavanja svakog uverenja da uzimaju **od izvoznika izjavu: da roba koju izvozi nije inostranog porekla ni potpuno ni delimično**. — (Dev. 29 i 64/935).

Neblagovremeno pravljenje.

Na slučaj da izvoznik ne opravda o roku (90 dana od dana stvarno obavljeno izvoza) datu obavezom unosom protivrednosti za izvezenu robu, u smislu deviznih propisa, **ovlašćene banke su dužne** da svaki takav slučaj **prijave** Ministarstvu finansija **najdalje u roku od tri dana** po isteku određenog roka za pravljenje. U prijavama o neblagovremenom pravljenju, zavod ima navesti ove podatke: a) ime i adresa izvoznika (firma); b) broj i datum uverenja; v) iznos na koji glasi; g) rok pravljenja; d) koliko je iskorišćeno i da li je delimično i koliko pravljenno. — **Molbe za produženje roka** za pravljenje obaveza upućuju se Ministarstvu finansija preko ovlašćene banke kojoj su obaveze date. U ovim molbama mora se naznačiti: 1) broj uverenja za koje se traži produženje roka; 2) na koju sumu uverenje glasi; 3) vrsta izvezene robe; 4) da li je uverenje potpuno iskorišćeno ili delimično, i za koliko; 5) da li je uverenje i u koliko već opravdano; 6) zemlja u koju je roba izvezena; 7) kad je istekao rok za pravljenje; 8) obrazloženje zahteva za pro-

duženje roka; 9) ako su uverenja preko Din. 30.000.— onda i dokaz o svim navodima podneti.

Molba se taksira sa 25 dinara a svaki prilog sa 2 dinara. — Ako je ranije, u toku jedne godine, podnošena molba po sličnom osnovu, ovlašćeni zavod u sprovednom pismu to treba da naznači. (M. f. II Br. 11760-26-I-34).

Pošto je primećeno da se neki zavodi ne pridržavaju naređenja iz tač. 3 rešenja Ministarstva finansija Br. 145300-II od 31 decembra 1931, tj. da ne prijavljuju nikako ili sa velikim zakašnjenjem uverenja koja nisu na vreme opravdana, skreće se pažnja zavodima na ovu okolnost kako se ne bi izlagali neugodnostima. Sem toga, upozoravaju se ovlašćeni zavodi da se njihova dužnost prijavljivanja, na vreme neopravdanih uverenja, odnosi ne samo na prijavu neopravdanih uverenja u prvobitnom roku od 90 dana, nego i na prijavu po isteku roka, produženog specijalnim rešenjima Ministarstva finansija. — (R. M. f. 145300/3-31-XII-931, Dev. 67/II-935).

**Produženje roka za
pravdanje uverenja
kad je vrednost robe
uplaćena u klir-
ing.**

Povodom okolnosti da je naša zemlja po kliringu sa znatnim brojem država postala aktivna, to su ovlašćenim zavodima u pogledu odlaganja pravljanja uverenja o obezbeđenju valute data sledeća uputstva:

Čim prime od izvoznika avizo Narodne banke o uplati za njegov račun izvesne svote u kliring, ovlašćeni zavodi će time smatrati da je protekli rok izvozničkom uverenju prećutno produžen, sve dok izvoznik ne dobije obračun od Narodne banke. U tom slučaju, ovlašćeni zavod će u svoj Kontrolnik ubeležiti broj i datum odnosne avize i to kod onog uverenja na koje se, prema izjavi izvoznika, ta uplata odnosi.

U ovakvim slučajevima, izvoznik nije dužan podnositi molbu za produženje roka. Isto tako nije potrebno da zavod takva uverenja prijavljuje kao neopravdana. Valja naročito napomenuti, da se ovo odnosi samo na uverenja koja su potpuno pokrivena uplaćenim sumama, dok se delimično pokrivena uverenja imaju kao i obično, redovno i o roku prijavljivati kao neopravdana.

**Čuvanje vraćenih uve-
renja od izvoznika
i carinarnica.**

Izlazne carinarnice su dužne da po izvršenom izvozu robe vrate iskorišćena uverenja ovlašćenim bankama koje su ih izdale. Ovlašćene banke, međutim, vraćena im uverenja od strane carinarnica, odnosno izvoznika, po izvršenom izvozu robe, moraju čuvati u svojoj arhivi, i to uverenja koja su neiskorišćena, delimično ili potpuno iskorišćena. — (R. M. f. 145300/9-31-31-XII-1931 i 162940-20-XII-1933).

Stranci kao izvoznici.

Prema odredbama čl. 6 Deviznog pravilnika, izvoznik može biti samo ono lice čiji je domicil u našoj zemlji i koji ima protokolisanu firmu — ili obrtnicu — uz dokaz o plaćenom porezu. Prema tome inostranci, to jest lica koja ne ispunjavaju navedene uslove, ne mogu pod svojim imenom vršiti izvoz iz naše zemlje. Izuzetno, ako inostranac unese slobodnu devizu (fr. franke, šv. franke, dolare, engl. funte, hol. forinte i t. sl.) može ovlašćeni zavod tražiti ovlašćenje Narodne banke za izdavanje uverenja o obezbeđenju valute. U ovakvim slučajevima, inostranac ne može delimičnom predajom deviza Narodnoj banci (n. pr. 50%) stvarati dinarska potraživanja sposobna za izvoz koji se neće odmah vršiti. Za takav slučaj inostranac mora predati Narodnoj banci svih 100% slobodnih deviza, da bi dobio »slobodne« dinare. Jedino ako inostranac za unesene slobodne devize

vrši odmah izvoz, može se u pogledu postupka sa devizama koristiti odredbama čl. 7 Deviznog pravilnika. — Za izvoz u pograničnom prometu, ovl. zavodi se mogu obraćati Narodnoj banci sa molbama za davanje uverenja inostrancima koji ne unose slobodne devize.

**Izdavanje uverenja
proizvođačima.**

Pored izvoznika, kao protokolisanih firmi, robu iz naše zemlje mogu izvoziti i proizvođači i to samo onu robu koju su oni proizveli. U takvim slučajevima ovlašćeni zavodi mogu ovima izdavati uverenje o obezbeđenju valute i bez podnošenja dokaza o protokolaciji firme. U mesto ovoga, proizvođači su dužni podnositi ovlašćenim zavodima, u svakom pojedinom slučaju, **uverenje nadležne vlasti** (opštinskog poglavarstva, zanatlijske komore, sreskog načelstva) **da je roba njihove sopstvene proizvodnje**. Prilikom izdavanja uverenja ovakvim licima, ovlašćeni zavodi su dužni da ih upoznaju sa načinom pravdanja obaveza o obezbeđenju valute prema propisima Deviznog pravilnika (R. M. f. 10182/932, Dev. 54/35).

**Rok važenja izv.
uverenja.**

Rok važenja uverenja o obezbeđenju valute, t. j. rok u kome će na osnovu ovoga izvoznik moći da izveze robu u inostranstvo iznosi **mesec dana** od dana izdanja (R. M. f. br. 22650 od 17-II-34). Ako u ovome roku od mesec dana izvoznik ne iskoristi uverenje (ne izveze robu), dužan je da ga vrati ovlašćenom zavodu koji ga je i izdao, pošto se u protivnom može desiti da ga ovaj dostavi Ministarstvu finansija usled nepravdanja. Ako u roku od 45 dana, od dana izdanja uverenja, ovo ne bude vraćeno od strane carinarnice (kao iskorišćeno) ili od izvoznika (kao neiskorišćeno), ovlašćeni zavod koji ga je izdao dužan je **pozvati pismeno izvoznika da uverenje vrati**. U slučaju da ga ne primi

ni posle **7 dana** od dana pismenog poziva, izvestiće odmah o ovome Ministarstvo finansija. (N° 138/34).

Izvoz plemenitih metala i robe stranog porekla.

Uredbom o kontroli proizvodnje i upotrebi plemenitih metala, Narodnoj banci je stavljeno u dužnost da vrši kontrolu proizvodnje i upotrebe ovih metala, dok su s druge strane sama preduzeća, koja se bave proizvodnjom zlata i drugih plemenitih metala, obavezna da celokupnu svoju produkciju ustupe Narodnoj banci. Prema tome, ova preduzeća ne mogu vršiti izvoz plemenitih metala, izuzev slučaja da takvo ovlašćenje dobiju od Narodne banke.

Što se tiče plemenitih metala koji nisu proizvedeni u zemlji, nego su uvezeni iz inostranstva, za njihov izvoz važe uputstva Narodne banke po kojima ovlašćeni zavodi ne smeju izdavati uverenja o obezbeđenju valute, bez eventualnog specijalnog odobrenja Narodne banke, za izvoz robe koja je uvezena iz inostranstva ili je proizvedena u zemlji, potpuno ili delimično, od sirovina inostranog porekla. — (N. b. Dev. 74/935).

**Molbe za produženje
roka po obavezama
za izvoz.**

Za svako produženje roka za pravdanje uverenja o obezbeđenju valute, potrebno je obratiti se molbom Ministarstvu finansija (Bankovno-valutno odeljenje) **preko onog ovlašćenog zavoda kod koga je uverenje izvađeno**. U takvim molbama i sprovodnom pismu ovlašćene banke potrebno je navesti sledeće podatke:

- 1) broj uverenja za koje se traži produženje roka;
- 2) na koju sumu uverenje glasi;
- 3) šta je izvezeno po tom uverenju;
- 4) da li je uverenje potpuno skorišćeno, a ako nije, onda za koliko je iskorišćeno;
- 5) da li je i koliko uverenje već opravdano;
- 6) u koju je zemlju roba izvezena;

7) kad je istekao rok od 90 dana za pravdanje uverenja;

8) obrazloženje zahteva;

9) ako ova uverenja premašuju sumu od 30.000 din., onda još i dokaz o svima svojim navodima.

Odbitci sitnih troškova pri izvozu. Kad izvoznici, usled sitnih odbitaka za razne provizije i troškove u inostranstvu, unesu manju vrednost no što je obezbeđena u uverenju, dužni su obraćati se Ministarstvu finansija, da ih ono oslobodi pravljanja ovih odbitaka, kad oni prelaze vrednost od 100 dinara.

Trgovina u pograničnoj zoni. Trgovci koji stanuju u pograničnoj zoni mogu prodavati robu i u stranoj moneti no s tim da tako pribavljenu valutu imaju ustupiti u roku od 8 dana ovlašćenim zavodima ili menjačkim radnjama. Prodaja primljene strane valute ovlašćenim ustanovama u ovakvim slučajevima obavezna je s toga što se roba, i ako prodana inostrancu u našoj zemlji, u stvari odmah iznosi preko granice u drugu zemlju.

Pravdanje uverenja u izvoz u zemlje prema kojima se platni promet sprovodi putem privatnog kliringa. Uverenje o obezbeđenju valute za izvoz u zemlje prema kojima se platni promet sprovodi putem privatnog kliringa, pravda se berzanskom zaključnicom, koja predstavlja prećutno ovlašćenje Narodne banke za kompenzaciju, i dokumentima uvoznika iz čl. 3 Pravilnika po uvozu iz iste zemlje. Ako zaključak preko berze ne sprovodi zavod koji je izdao izvozničko uverenje, onda se uverenje može pravdati bilo originalnom zaključnicom ili pak pismenom izjavom ovlašćenog zavoda koji je sproveo zaključak na berzi, uz tačne podatke o datumu, broju zaključnice i mestu berze preko koje je zaključak sproveden.

Pravdanje uverenja kod privatnih kompenzacija. Kod privatnih kompenzacija uverenje o obezbeđenju valute pravda se originalnim ovlašćenjem Narodne

banke i dokumentima iz čl. 3 Dev. pravilnika po uvozu robe iz iste zemlje (v. objišnjenje kod čl. 2).

Kumulativno pravdanje. Ministar finansija pod br. 21264 od 21 februara 1935 god. doneo je sledeće rešenje:

»Da se rešenje br. II — 101060 od 11 avgusta 1933 izmeni i da glasi:

1) Da se pravdanje uverenja o obezbeđenju valute jednog izvoznika može vršiti kumulativno, ali samo za svaku zemlju posebno. Ovakav način pravljanja dozvoljava se samo za zemlju za koju nije predviđena naplata, izvezena roba devizama, dok se za zemlje za koje je po deviznim propisima predviđeno naplaćivanje izvezena roba u devizama, mora vršiti pravdanje svakog uverenja posebno.

2) Da za izvoz robe u više zemalja ovlašćeni zavodi mogu izdavati izvoznicima jedno uverenje samo u naročito opravdanim slučajevima i da su prilikom pojedinačnog pravljanja svakog od takvih uverenja iz potvrda carinarnica, dokumenata koja prate robu i odnosne korespondencije ovlašćeni zavodi dužni proveravati, da li se iz pojedinih zemalja primljeni iznosi stvarno odnose na robu, koja je u tu zemlju prodana.

3) Da ovlašćeni zavodi upisuju u Kontrolnik za izvoznike i podatke o tome za koju je zemlju prijavljen i preko carinarnice stvarno izvršen izvoz robe, za koju se osigurava valuta.

4) Da ovlašćeni zavodi, koji imaju pravo za izdavanje uverenja za obezbeđenje valute, vode naročitu knjigu u koju će, sa odgovarajućim rubrikama, upisivati hronološkim redom svaki iznos koji je za račun izvoznika primljen po izvozu robe i to kako u devizama tako i putem kliringa kao i raznim inostranim dinarskim potraživanjima.

Povodom ovog rešenja dato je sledeće objašnjenje:

a) Stav 1) ovog rešenja može se primeniti samo za pravdanje uverenja o obezbeđenju valute po izvozu robe u Austriju, Belgiju sa Luksemburgom, Bugarsku, Grčku, Italiju, Mađarsku, Nemačku, Poljsku, Rumuniju, Tursku, Francusku, Čehoslovačku, Švajcarsku sa Lihtenštajnom i Španiju. Ova olakšica za pravdanje izvoza u navedene zemlje važi samo dotle dok se prema nekoj od njih ne izmeni način regulisanja platnog prometa koji danas postoji. U slučaju izmene načina plaćanja prema izvesnoj zemlji, potrebno je tražiti naknadna uputstva od Narodne banke;

b) Za pojedinog izvoznika koji izvozi robu u zemlje navedene pod a), ovlašćeni novčani zavod, koji mu izdaje uverenja o obezbeđenju valute, može mu **u jednoj specijalnoj knjizi** otvoriti račun preko koga će na levoj strani sprovoditi sva izdata uverenja za jednu od navedenih zemalja, a na desnoj strani svaki unos protivrednosti u svrhu pravdanja. Ovakvi računi vodiće se za svaku zemlju posebno. U svakom pak slučaju, uverenja će se i dalje upisivati u Kontrolnik za izvoznike kao i svi podaci o pravdanju, naznačujući u »Primedbi« i stranu knjige u kojoj se vodi odnosna partija izvoznika za kumulativno pravdanje;

v) Kumulativno pravdanje u smislu tač. 1) prednjeg rešenja može se vršiti samo za uverenja izdata u jednom polgodu, tj. posebno za prvo polgode (januar—juni) a posebno za drugo polgode (juli—decembar). Krajem svakog polgoda zaključiće se račun u pogledu izdavanja uverenja, dok će se i dalje na desnoj strani upisivati iznosi koji se po navedenim uverenjima primaju. Račun će se zaključiti i uverenja se sva imaju opravdati najdalje po isteku 3 meseca posle svršetka prethodnog polgoda.

g) Protivrednost izvoza po pojedinim uverenjima, a u toku jednog polgoda, mora se unositi u redovno propisanim rokovima (90 dana od dana izvoza), te nije dozvoljeno da se unos protivrednosti po uverenju izdatom u ja-

nuaru izvrši u junu ili julu. Bez obzira na mogućnost kumulativnog pravdanja, ovlašćeni zavod je dužan starati se da izvoznik uredno unosi protivrednost i u slučaju da izvoznik ni posle 90 dana od izvršenog izvoza ne unese protivrednost po jednom uverenju, zavod će ga prijaviti Ministarstvu finansija.

d) Pri zaključku jednog polgoda, eventualni **višak** unesene protivrednosti ima se konstatovati a nikako se **ne sme prenositi na nov račun**, a konto pravdanja uverenja izdatih u narednom polgodu. Međutim, u slučaju da u određenom roku (pod v), izvoznik ne unese dovoljnu protivrednost da opravda uverenja izdata u jednom polgodu, ovlašćeni zavod o tome će izvestiti Ministarstvo finansija, dostavljajući mu izvod odnosnog računa i izjavu izvoznika sa potrebnim dokazima.

d) Na partijama računa, preko kojih se sprovodi kumulativno pravdanje, ima se pri vrhu označiti firma i domicil izvoznika, kao i zemlja u koju se izvoz vrši. Na levoj strani: datum i broj izdatog uverenja, vrsta i količina robe, kao i ukupna vrednost izražena u dinarima. Na desnoj strani: datum unosa protivrednosti, kojim putem, u kome vidu (klir. isplata, izvesna (i koja) vrsta inostr. traživanja, deviza), ukupna unesena vrednost izražena u dinarima;

e) Za zemlje za koje je tač. 1) dozvoljena olakšica kumulativnog pravdanja, izvoznik može vaditi uverenja **samo kod jednog ovlašćenog zavoda**, a ne može za jednu istu zemlju uzimati uverenje i otvarati račun za kumulativno pravdanje kod dva ili više zavoda. (Dev. 13/35).

Knjiga evidencije.

Svaki ovlašćeni zavod, koji ima pravo izdavanja uverenja o obezbeđenju valute (I i II), **dužan je voditi specijalnu Knjigu evidencije**, veličine koja odgovara obimnosti njegovog poslovanja, u koju će upisivati, hronološkim re-

dom, svaki iznos koji je za račun izvoznika primljen na ime protivrednosti izvezene robe i to kako u devizama, tako i putem kliringa ili u raznim inostranim dinarskim potražanjima, na osnovu ovlašćenja Ministarstva finansija odnosno Narodne banke. Tek iz ove knjige zavodi će unositi potrebne podatke u Kontrolnik za izvoznike i u knjigu preko koje se sprovodi kumulativno pravdanje po tač. 1) prednjeg rešenja kao i davati eventualne izjave drugim ovlašćenim zavodima.

Knjiga o kojoj je reč mora imati sledeće rubrike: datum, naziv i domicil izvozničke firme, iznos primljene protivrednosti (dinara, deviza), iznos od toga (%) koji je ustupljen Narodnoj banci, iz koje je zemlje primljena protivrednost, način ili vid unosa (deviza, kliring), datum i broj pisma Narodne banke o otkupu, datum i broj ovlašćenja Narodne banke za kompenzaciju, broj berzanske zaključnice, ukupan iznos u dinarima, data potpvrda drugom zavodu ili naznačenje upotrebe za pravdanje kod istog zavoda (broj izv. kontrolnika ili partija).

Na osnovu primljene protivrednosti za račun jednog izvoznika, koja je kao takva upisana u Knjigu evidencije, ovlašćeni zavod koji je izvesan iznos za odnosnog izvoznika primio, dužan je o tome izvestiti banku koja je izvozniku izdala uverenje o obezbeđenju valute. pismom sledeće sadržine:

Na traženje firme čast nam je potvrditi vam da je ista unela preko našeg zavoda iz (zemlja) kliringom, devizom, privatnom kompenzacijom iznos od

. koji izvolite upotrebiti na osnovu pisma Narodne banke br. datum (berzanske zaključnice br. datum) za pravdanje uverenja pom. firme po njenom izvozu u % devize nudeno je Narodnoj banci (pismo br. od). Pravdanje je zabeleženo

na navedenom ovlašćenju Narodne banke koje se nalazi kod nas. — (Dev. 13/35).

Izvoz robe ne naznačene u cenovniku.

Ministarstvo finansija svakog 10g i 15og u mesecu izdaje Cenovnik u kome su izložene cene robe po kojima se izdaju izvoznicima uverenja o obezbeđenju valute. Međutim, od 16 marta 1933 god. propisano je da izvoznici moraju vršiti obezbeđenje valute i za izvoz one robe koja u Cenovniku nije označena, ako je vrednost količine koja se izvozi veća od 1.000.— din. Obezbeđenje se vrši po cenama koje prijavi izvoznik no s tim da su ovlašćeni zavodi dužni voditi računa o tome da prijavljene cene od strane izvoznika odgovaraju pravim cenama i da u svemu postupaju kao i pri izdavanju uverenja i pravdanju robe za koju su cene određene u Cenovniku. — (M. F. 26700-28-II-933).

Izvoz robe ispod 1.000.— din.

Pri izvozu robe od strane izvoznika mora se vršiti obezbeđenje valute za svaku vrednost robe označene u Cenovniku, dok su samo slučajne pošiljke robe u inostranstvo u vrednosti do 1.000.— din. slobodne od obezbeđenja valute. — U pograničnom prometu izvoz robe u vrednosti ispod 1.000.— din. ne obezbeđuje se. — (R. M. F. 120360-29-X-31; o. M. F. 109578-5-XI-932).

Izvoznička uverenja dvovlasnika.

Specijalnim rešenjem G. Min. finansija, mađarski i austriski državljani — dvovlasnici imanja u pograničnoj zoni duž mađarske i austrijske teritorije, oslobođeni su pravdanja uverenja o obezbeđenju valute za izvoz ovogodišnjih žetvenih prinosa. Ovlašćeni zavodi prilikom izdavanja uverenja, tražiće od interesenata dokaz o tome: 1) da su mađarski, odnosno austrijski državljani (pogranična prelazna karta ili pasoš); 2) da je odnosni žetveni prinos zaista sa

njihovog sopstvenog imanja (uverenje nadležne opštinske vlasti); 3) da su izmirili svu dužnu porezu. — Ovo rešenje, koje je važno za 1934, produženo je i za 1935 godinu (N° 222/934; Dev. 71/935).

Izvoz robe u cilju prerade.

Firme koje vrše izvoz robe u cilju prerade, dorade ili opravke, pravdaju izuzeta uverenja o obezbeđenju valute sa uvoznim carinskim dokumentima prerađene, doradene ili opravljene robe. — (N° 220/933 — M. F. 150683-28-XI-933). — Prema naredenju Odeljenja carina Ministarstva finansija, carinarnice zahtevaju od izvoznika uverenje o obezbeđenju valute za svu robu koja se izvozi u svrhu prerade, opravke, obrade ili dorade na osnovu člana 11 Predloga zakona o opštoj carinskoj tarifi. — (M. F. O. c. 28893-21-X-933).

Obaveza izvoznika (obezb. valute).

Svaki izvoznik da bi dobio uverenje o obezbeđenju valute mora prethodno dati ovlašćenom zavodu, na specijalnom obrascu izdanja Ministarstva finansija obavezu da će protivrednost robe uneti u zemlju. Od ovoga se izuzima izvoznik koji primi protivrednost robe koju želi izvesti unapred.

Otpis razlike sa uverenja.

Ako izvoznik za robu dobije manju cenu od one na koju je dao obavezu prilikom uzimanja uverenja kod ovlašćene banke, mora se obratiti preko iste banke molbom Ministarstvu finansija radi otpisivanja razlike. Pored podataka koji su navedeni pod 1), 2), 3), 4) 5), 6), i 8) (na strani 67) potrebno je da izvoznik navede još i podatke o tome: 1) za koju količinu robe je obezbeđena valuta i 2) ako otpis premaša 20% od osigurane sume i iznosi više od 10.000.— din. još i dokaz o svojim navodima (originalne zaključni-

ce, od nadležne trgovačke komore overene kopije fakture i dr.).

U slučaju da se molba za produženje roka ili molba za otpis razlike podnosi pre isteka roka za pravdanje odnosnog uverenja, ovlašćeni zavod ima to da konstatuje u sprovednom pismu, koje tada ujedno predstavlja i prijavu, a ako je rok pravdanja protekao mora se naznačiti da li je i kada podnošena prijava zbog neblagovremenog pravdanja. — (26/934).

Dokaz o postignutim cenama.

Izvoznici stoke mogu upotrebiti obračune svojih komisionara iz inostranstva kao dokaz o postignutim cenama za izvezenu stoku, u koliko se sa ovom ne trguje na berzi i u koliko cene ne odstupaju mnogo od pijanih. Ako se stoka prodaje na berzi, onda treba da se prilože zaključnice, a ako se stoka prodaje van berze, a cene se razlikuju znatno od osiguranog iznosa, onda se obračun komisionara ima potvrditi od strane našeg konzulata na strani. — (M. F. 139154-31-X-33).

Neblagovremeno predavanje deviza.

Svaki izvoznik dužan je da protivrednost izvezene robe unese u zemlju odmah po naplati. Ako izvoznik odmah po naplati potraživanja od inostranog dužnika ovo ne unese u zemlju ili i unese a devizu odmah ne ponudi u smislu deviznih propisa, on podleže primeni kaznenih sankcija o tezaurizaciji stranih platežnih sretstava sa kojim se ovaj slučaj upodobljava. (No. 138/934).

Izvoz bez obezbeđenja valute.

Na osnovu specijalnih rešenja Ministra finansija izvesna roba se može izvoziti iz zemlje i bez obezbeđenja valute. Takva rešenja su donesena za sledeću robu: sveže šumske jagode (No.

103/933), usoljene morske ribe (No. 122/933), sveže pastrme — forele (o. 178/933), morske rakove (No. 42/934), čačkalice (No. 85/934) i pijavice (No. 109/34); kamen i otpatke od kamena iz kamenoloma na teritoriji Primorske banovine (M. F. 90841/933). — U ovim slučajevima oslobođenja od obezbeđenja valute za navedenu robu znači oslobađanje izvoznika od formalnosti oko pribavljanja izvoznčkog uverenja. Međutim, dobivena protivrednost — devize — i za ovu robu mora se odmah po prijemu predati ovlašćenom zavodu radi postupka po odredbama čl. 7 Pravilnika.

Plaćanje podvoza. Vidi objašnjenje kod člana 3 ovog Pravilnika u vezi rešenja M. f. Br. 145300/6-31-XII-1931). Pošto se pri uvozu robe obezbeđuje valuta prema cenama u zemlji, to se podvoz i drugi troškovi plaćaju od prodajne cene postignute u inostranstvu.

Kad su banke izvoznici. U slučajevima kad je ovlašćena banka sama izvoznik, t.j. kada se u svoje ime bavi izvozom, ona ne može izdati uverenje o obezbeđenju valute samoj sebi, već uverenja mora nabavljati od Narodne banke ili njenih filijala. — (R. M. F. 145300/7-31XII-1931).

Izvoz robe za državne bonove. Dinari koji su naplaćeni na ime odgovarajuće vrednosti državnih bonova i potiču od liferovanja robe državi, mogu se upotrebiti za obezbeđenje valute po izvozu u zemlju odakle je roba za državne potrebe liferovana. Po svakom konkretnom slučaju ove vrste donosi odluku i daje ovlašćenja za pravdanje Narodna banka, na osnovu podnetih joj detaljnih podataka o poreklu potraživanja. Međutim, za robu iz klirinških zemalja vrši se uplata protivrednosti u odnosni kliring. — (R. M. F. 105327-16-IX-932 itd.).

Postupak sa čekovima iz klir. zemalja.

Po pravilu, roba koja se izvozi u jednu klirinšku zemlju naplaćuje se preko odnosnog kliringa. Ali dešava se da izvoznik za robu uveznu u jednu klirinšku zemlju primi devizu, bilo što je roba tranzitno prodana u drugoj zemlji ili iz nekog drugog razloga. U takvim slučajevima ovlašćeni zavodi su dužni da primljenu devizu ponude Narodnoj banci u celosti, uz pismeno objašnjenje: za koju je zemlju izdato uverenje, u koju je zemlju roba izvezena, kakva je roba u pitanju. U pismu treba tražiti ovlašćenje Narodne banke da se sa tako primljenom devizom može opravdati izvoznčko uverenje po izvozu u odnosnu klirinšku zemlju. Za svaki ovakav konkretan slučaj ovlašćeni zavod mora da preda poseban ček, a ne jedan ček svog izdanja kumulativno za razne sume, odnosno za razne izvoznike.

Služenje tuđim uverenjem.

Lica za koja se utvrdi da se za izvoz robe u inostranstvo služe uverenjem o obezbeđenju valute, koje glasi na ime drugog lica, imaju o tome biti saslušana, a uverenje o obezbeđenju valute ima se oduzeti i sa zapisnikom o saslušanju poslati odmah Ministarstvu finansija (devizno-valutni osek). Roba se u takvim slučajevima ima propustiti. — R. M. F. 37050 od 20-V-933).

Fakturisanje pri izvozu u Nemačku i Italiju.

S obzirom na stanje platnog prometa sa Nemačkom propisano je: izvoznici robe iz Jugoslavije u Nemačku mogu vršiti prodaju robe, istavljanje faktura i vršiti obezbeđenje valute isključivo u dinarima. Svako fakturisanje u stranoj valuti ili vezivanje za drugu stranu valutu pri izvozu u Nemačku, zabranjeno je. — (Br. 216/9345). Isto važi i za Italiju (Dev. 70/935).

**Pravdanje uverenja
prema pojedinim
zemljama.**

(Vidi dopune i objašnjenja čl. 7 na
str. 85).

Čl. 7

Svaki izvoznik dužan je da odmah, po naplati vrednosti izvezeno robe, ponudi Narodnoj banci preko ovlašćenog novčanog zavoda na otkup 50% deviza od celokupnog postignutog iznosa za izvezenu robu a da ostatak istog dana proda na berzi preko istog novčanog zavoda, izuzev slučajeva kada je roba izvezena u zemlje sa kojima je specijalnim ugovorima i rešenjima predviđena naplata na drugi način.

Novčani zavod, preko koga se vrši napred označena ponuda i prodaja, dužan je po izvršenoj prodaji na berzi ostatka izvoznčke devize pismeno izvestiti Narodnu banku na koju se ponudu odnosi ta prodaja.

U slučajevima, gde se devize stavljaju ovlašćenim novčanim zavodima na raspolaganje izvoznika neposredno iz inostranstva, dužni su ovi zavodi sami postupati sa tim devizama u svemu na način kako je napred predviđeno.

Uputstva za nuđenje deviza. Prilikom nuđenja deviza ovlašćeni zavodi dužni su da Narodnoj banci dostavljaju sledeće podatke:

- 1) Ime izvoznika i njegov domicil;
- 2) vrsta i iznos devize koja se nudi;
- 3) zemlja u koju je izvoz izvršen i iz koje je deviza primljena;
- 4) procenat protivrednosti izvoza koji pretstavlja ponudena deviza;
- 5) eventualne primedbe.

Ako se ponudena deviza odnosi na robu koja je izvezena u neku klirinšku zemlju, ovlašćeni zavod dužan je

da to naročito naznači i tom prilikom zatraži ovlašćenje da uverenje može opravdati. — (No. 214/933, 203/934).

Rok za ponudu izvoznčkih deviza.

Čl. 7 Deviznog pravilnika predviđeno je da se devize koje potiču od izvoza robe imaju odmah po prijemu, odnosno čim se stave na raspoloženje, delom predati Narodnoj banci a delom prodati na berzi. Jedino je za izvoz u Austriju učinjen izuzetak time što je izvoznicima data mogućnost da svoja potraživanja od izvoza u ovu zemlju mogu nuditi u roku od 15 dana, računajući od dana kad je protivrednost izvezeno robe izvozniku, neposredno ili preko ovlašćene banke, stavljena na raspoloženje. — (Dev. 40/35).

Terminska trgovina sa izvoznim devizama.

Za terminsku trgovinu devizama, u smislu važećih deviznih propisa, potrebno je ovlašćenje Narodne banke, shodno čl. 18 Deviznog pravilnika. Narodna banka ovo ovlašćenje može dati za konkretne slučajeve, ili generalno za pojedine vrste deviznih poslova.

Terminska trgovina sa šilinzima i drahmama.

Za ove dve valute, Narodna banka je u saglasnosti sa Ministrom finansija izdala sledeća uputstva u pogledu terminskog poslovanja:

1) **Prodaju** terminskim putem austrijskih šilinga i kompenzacionih bonova na drahme mogu vršiti samo ovlašćeni zavodi preko domaćih berza u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani, za račun izvoznika jugoslavenske robe u Austriju i Grčku. Prilikom prijema naloga za terminsku prodaju, ovlašćeni zavod dužan je uzeti nalog i pismenu izjavu od izvoznika, u kojoj će ovaj potvrditi da se navedene devize odnose na već zaključenju prodaju robe za navedeni termin o kome će biti dužan da ih liferuje.

2) **Kupovinu** terminskim putem austrijskih šilinga i kompenzacionih bonova na drahme mogu vršiti preko domaćih berza ovlašćeni zavodi za račun svojih komitenata — uvoznika robe iz odnosnih zemalja, za njihove realne potrebe, a u smislu deviznih propisa. Prilikom primanja naloga za terminsku kupovinu navedenih deviza, ovlašćeni zavod je dužan pribaviti od uvoznika uvozne i druge dokumente iz čl. 3 Deviznog pravilnika radi pravdanja. Ako uvoznik još ne raspolaže sa uvoznim dokumentima, mora predati zavodu ovlašćenje Narodne banke za plaćanje unapred i obavezu. Uvođenje ovih transakcija u Kontrolnik za uvoznike, i eventualno pravdanje ako postoje uvozni dokumenti, vršiće se onoga dana kada je obavljen terminski zaključak.

3) **Terminsko** trgovanje može se vršiti »per medio« i »per ultimo« svakog meseca i to sa rokom najdužim od 3 meseca.

4) **Prodaja** »à découvert« tj. pre zaključenog trgovačkog posla nije dozvoljena.

Isplata reflektiranih deviza. Isplata protivrednosti deviza na koje je Narodna banka reflektira, vrši se preko žiro računa dotične ovlašćene banke i to: odmah ako dotična banka ima dovoljan depo kod Narodne banke, u protivnom po naplati t.j. tek po prijemu izveštaja od stranog korespondenta Narodne banke da joj je odnosni iznos odobren. — (R. M. F. II-145300 tač. 8-31-XII-931).

Ponude deviza kod kompenzacija. Po odredbi čl. 7 Pravilnika, ovlašćeni zavodi 50% od izvoza u neklirinške zemlje primljenih deviza dužni su da ponude Narodnoj banci a ostatak od 50% da prodadu na berzi za legalne potrebe komitenata. Ako se, međutim, odobri izvozniku kompenzacija izvesnog procenta od izvoznčkih deviza, u

ovaj ulazi prvo navedenih 50% koji se inače zadržavaju radi slobodne prodaje na berzi, a preko ovoga iznosa samo onaj deo za koliko je kompenzacija odobrena preko određenog procenta. Na primer, ako se odobri kompenzacija od 65%, izvoznik predaje Narodnoj banci 35% dok 65% (50% + 15%) može prodati u privatnoj kompenzaciji.

Neprodate izvoznčke devize. Izvoznčke devize i valute na koje Narodna banka ne bi reflektirala a koje se, na tri uzastopna berzanska sastanka, ne bi mogle prodati na domaćim berzama, mogu se na osnovu specijalnog odobrenja Ministarstva finansija izneti iz zemlje radi prodaje u inostranstvu a dobijena protivrednost unese u zemlju i ponudi Narodnoj banci na otkup. — (R. M. f. 145300/4-31-XII-1931).

Čekovi iz klirinških zemalja. U čl. 7 Pravilnika predviđen je opšti postupak za izvoz u zemlje za koje specijalnim odredbama nije učinjen naročiti izuzetak. Međutim, ako izvoznik primi devizu iz jedne klirinške zemlje, iz koje je propisana naplata potraživanja od izvoza putem kliringa, dužan je preko ovlašćenog zavoda da ponudi ceo iznos primljene devize uz izrično objašnjenje od čega potiče (v. str. 81).

Postupak za pravdanje izvoznčkih uverenja. Samo Narodna banka prima sve valute na otkup i zamenu za čekove. U slučaju nereflektiranja od strane Narodne banke, treba se obratiti Ministarstvu finansija radi pribavljanja ovlašćenja za iznos te valute iz zemlje u cilju preprodaje. — (R. M. f. 145300/5-31-XII-1931).

Pravdanje izvoznčkih uverenja. U vezi sa postojećim sporazumima o regulisanju platnog prometa sa pojedinim zemljama i odnosnim deviznim propisima, prili-

kom pravdanja izvoznčkih uverenja treba imati na umu sledeća objašnjenja:

1) **po izvozu u klirinške zemlje** u užem smislu (Francusku, Belgiju, Švajcarsku, Italiju, Nemačku, Čehoslovačku, Bugarsku, Rumuniju i Tursku) — na osnovu pisma Narodne banke po isplatama dinara iz kliringa, uz naznačenje da se dinari mogu upotrebiti za pravdanje;

2) **po izvozu u zemlje sa kojima se plaćanje obavlja putem privatnog kliringa:**

a) u Austriju — 30% uverenja na osnovu obračuna Narodne banke o otkupu 30% potraživanja izvoznika a 70% na osnovu berzanske zaključnice i dokumenata iz čl. 3 Deviznog pravilnika po uvozu robe iz Austrije. U slučaju da Narodna banka ne reflektira na otkup 30% potraživanja, može se pravdati 100% izvoznčkog uverenja na osnovu berzanske zaključnice, dokumenata iz čl. 3 Deviznog pravilnika i pisma Narodne banke kojim izveštava da ne reflektira na otkup;

b) u Mađarsku — na osnovu berzanske zaključnice i dokumenata iz čl. 3 Deviznog pravilnika po uvozu robe iz Mađarske.

Dokumente iz čl. 3 Deviznog pravilnika može zameniti potvrda ovlašćenog novčanog zavoda da je izvozniku isplatio odgovarajući iznos u »privremeno vezanim« dinarima austrijskog odnosno mađarskog poverioca;

3) **po izvozu u Grčku** — na osnovu pisma Narodne banke po isplatama dinara prema kompenzacionom sporazumu sa Grčkom, uz naznačenje da se dinari mogu upotrebiti za pravdanje;

4) **po izvozu u Španiju** — 50% uverenja na osnovu obračuna Narodne banke o otkupu deviza a 50% na osnovu berzanske zaključnice i dokumenata iz čl. 3 Deviznog pravilnika po uvozu robe iz Španije. Ako izvoznik deo slobodne devize ponudi Narodnoj banci, a blokirani deo

pezeta (50%) ne uspe da proda uvozniku španske robe do roka uverenja, ovlašćeni zavod ne mora odmah izveštavati Ministarstvo finansija, ali mora voditi evidenciju o ovom delu devize i obavestiti Ministarstvo docnije, ako se deviza i pored stvorene mogućnosti ne proda.

5) **po izvozu u Braziliju** — na osnovu pisma Narodne banke po isplatama dinara sa računa Brazilijanske banke ili sa »internih« računa drugih inostranaca, uz naznačenje da se dinari mogu upotrebiti za izvoz robe u Braziliju;

6) **po izvozu u Poljsku** — na osnovu pisma Narodne banke po isplatama dinara sa računa Poljskog trgovačkog kompenzacionog društva, Varšava, uz naznačenje da se dinari mogu upotrebiti za pravdanje.

7) **po izvozu robe u ostale — neklirinške zemlje** — 50% uverenja na osnovu obračuna Narodne banke o otkupu deviza a 50% na osnovu berzanske zaključnice i potvrde ovlašćenog novčanog zavoda da je deviza unesena iz inostranstva i da je sa njom postupljeno po postojećim deviznim propisima.

*

Uverenja po izvozu robe u sve zemlje izuzev onih, kojima je zaključen sporazum o kliringu i onih za koje je predviđen specijalni način plaćanja, mogu se, sem na osnovu navedenih dokumenata, pravdati i na osnovu potvrde ovlašćenog novčanog zavoda da je izvozniku isplatio »slobodne« dinare.

*

Pravdanje se može obaviti samo na osnovu navedenih dokumenata u **originalu** (pisma Narodne banke, berzanske zaključnice, pisma ovlašćenog novčanog zavoda). Međutim, **kada izvoznčko uverenje nije izdao onaj zavod preko koga je uneta protivrednost iz inostranstva**, pravdanje se može obaviti i na osnovu potvrde ovog ovlašće-

nog zavoda da su mu podneti dokumenti u originalu, u kojoj mora **da naznači brojeve i datume dokumenata kao i lica na koja glase.** Prilikom izdavanja ove potvrde, zavod je dužan **da zabeleži na originalnim dokumentima da su iskorišćeni,** a ako su mu podneti dokumenti iz čl. 3 Deviznog pravilnika, dužan je da pravdanje ovim dokumentima zabeleži i u kontrolniku za uvoznike a **broj kontrolnika da naznači u potvrdi.**

U slučajevima kada se pravdanje obavlja na osnovu specijalnih odobrenja Ministarstva finansija ili Narodne banke (odobrenja za kompenzaciju i dr.), zavodu koji obavlja pravdanje moraju se podneti ova odobrenja u originalu.

Sem napred navedenih dokumenata, ovlašćenom zavodu moraju se prilikom pravljanja uverenja podneti i dokazi u smislu rešenja Ministarstva finansija br. II-101060 od 11 avgusta 1933 god. — (Br. 150 od 16-VIII-1933 i Dev. br. 13⁰935, vidi str. 73).

Čl. 8

Inostranci mogu imati potraživanja u domaćoj valuti (dinarima) kojima bi mogli slobodno raspolagati za svaku svrhu, samo kod ovlašćenih novčanih zavoda i to pod ovim uslovima:

a) da je to potraživanje postalo polaganjem dinara za kupljenu robu opravdanih u smislu čl. 3 ovog Pravilnika (ukinuto rešenjem br. II—37250/32).

b) da je to potraživanje postalo prodajom u našoj zemlji deviza i valuta putem Narodne banke.

v) da je to potraživanje postalo od naplate kupona i amortizacije obveznica državnih zajmova, kao i od naplate kupona sa akcija domaćih novčanih zavoda i akcionarskih društava s tim, da domaće ovlašćene banke jamče,

da su te obveznice državnih zajmova, akcije i kuponi zaista svojina inostranaca (zamenjeno rešenjem br. II-37250/32 i 115400/32).¹⁾

Ovlašćene banke moraju voditi zasebne račune inostranaca koji se odnose na slobodne dinare a ovi računi moraju nositi oznaku »slobodni dinari«.

Prenos potraživanja slobodnih dinara za račun strane firme na račun neke druge strane firme kod istog ovlašćenog zavoda dozvoljen je, a prenos na račun kod drugog ovlašćenog novčanog zavoda vezan je za prijavu Narodnoj banci.

Potraživanja dinara inostranaca koja su se zatekla kod ovlašćenih novčanih zavoda na dan stupanja na snagu ovog Pravilnika, banke su dužne prijaviti Narodnoj banci sa objašnjenjem njihovog porekla.

Vrste inostranih potraživanja.

U vremenu kad je donet Pravilnik o regulisanju prometa devizama i valutama, postojala je samo jedna vrsta dinarskih potraživanja inostranaca, a to su »slobodni« dinari (čl. 8), a pored ovih još i danari za »plaćanja u zemlji« (čl. 10). Međutim, docnijim rešenjima i stvorenom praksom, a s obzirom na način postanka i mogućnost upotrebe, znatno je povećan broj vrsta dinarskih potraživanja inostranaca (»privremeno vezani«, »interni«, »klirinški«, »robni«, »kuponski« it.d.), o kojima se nalazi opširno objašnjenje u naročitoj poglavlju ove knjige.

Pretvaranje »slobodnih« dinara u devize. Slobodnim dinarskim potraživanjem ne mogu se kupovati devize na domaćim berzama, bez specijalnog ovlašćenja Ministarstva finansija, već samo u inostranstvu. Na taj način, ako inostranac ima »slobodne« dinare na računu kod jedne

¹ Vidi odeljak »interni« dinari.

ovlašćene banke, on ima mogućnosti realizovati ih samo njihovom prodajom u inostranstvu. — (R. M. f. 145300/14-31-XII-1931).

Oznaka »slobodnih dinara«. Prilikom prenosa slobodnih dinarskih potraživanja od jedne ovlašćene banke kod druge, mora se uvek naznačiti u tekstu pisma da su dinari »slobodni«. — (R. M. f. 145300/15-31-XII-31).

Isplata sa računa inostranaca. Isplate bez ograničenja mogu se vršiti u zemlji samo na teret »slobodnih« dinarskih računa inostranaca. Međutim sa ostalih kategorija inostranih dinarskih potraživanja¹⁾ čekovi na dinare ne smeju se isplaćivati ako se na njima nalazi žiro iz druge zemlje izvan one u kojoj je domicil inostranog sopstvenika računa.²⁾ Tako isto nalozi za isplatu sa računa jednog inostranca mogu se vršiti za račun inostranca čiji je domicil u istoj zemlji iz koje je imalac računa. U koliko se na računu inostranca iz jedne zemlje nalaze dinari koji su postali unosom protivrednosti iz druge zemlje, za isplate potrebno je odobrenje Narodne banke, uz prethodno objašnjenje porekla dinara.

Sitne isplate sa računa inostranaca. Ovlašćeni zavodi mogu sitne isplate na ime provizije po naplatama, takse i t. sl. sa računa inostranaca vršiti za račun ovih i bez traženja prethodnog ovlašćenja od Narodne banke i to upotrebljavajući u ovu svrhu prvenstveno potraživanje dotičnog inostranca koje je višeg svojstva. Tako se u ovu svrhu mogu upotrebljavati prvenstveno »slobodna« ino-

¹ Izuzev »vezanih«.

² Izuzetak kad su na računu jednog inostranca dinari, koji su postali od unosa protivrednosti iz te druge zemlje.

strana potraživanja, za tim, redom, »privremeno vezana«, »72400/1«, »37250/2«, odnosno »interna« i najzad, u nedostatku ovih »vezana« potraživanja dotične inostrane firme.

Prenos potraživanja sa računa istoimenih inostr. zavoda. Prenos potraživanja inostranaca sa računa centrale nekog inostranog zavoda na račun njegove filijale i obrnuto, smatra se kao prenos potraživanja sa računa na račun istog inostranca. — (Br. 51086/934).

Izveštaji o stanju inostranih potraživanja. Ovlašćeni novčani zavodi koji imaju kod sebe inostranih potraživanja ma koje kategorije dužni su da Narodnoj banci, odnosno njenim nadležnim filijalama, šalju izveštaje svakog meseca o postojećem stanju. Ovi izveštaji moraju se poslati najdalje 10-og svakog meseca za prethodni, zajedno sa stanjem dugovanja prema inostranstvu i saldom stranih korespondenata. — (Br. 175/1932).

Čl. 9

Pošiljke efektivnih dinara iz inostranstva mogu se vršiti samo preko Narodne banke i njenih filijala. Potraživanja u dinarima koja bi ovim pošiljkama efektivnih dinara iz inostranstva nastala takođe se mogu upotrebiti za svaku svrhu po odobrenju Narodne banke (čl. 9). — (Ukinut r. br. II—24500/32).

NAPOMENA. Ovaj je član zamenjen tač. 1. rešenja Ministra finansija br. 24.500 od 1 marta 1932 god., koje glasi: »Da se pošiljkama efektivnih dinara iz inostranstva, koje se i u buduće imaju vršiti samo preko Narodne banke i njenih filijala, ne mogu stvoriti slobodna dinarska potraživanja, niti se takva potraživanja mogu upotrebiti za

obezbeđenje valute. Ta se potraživanja mogu upotrebiti isključivo za plaćanja u zemlji (»interni» dinari.)

Čl. 10

Potraživanja u dinarima inostranaca, koja nisu nastala načinom predviđenim u čl. 8 i 9 mogu se upotrebiti isključivo za plaćanje u zemlji i samo onda kad budu urednim putem oslobođena.¹

Čl. 11²

Za svako zaduživanje u inostranstvu u stranoj valuti ili dinarima od strane novčanih zavoda, akcionarskih društava, pojedinih firmi i privatnih lica potrebno je prethodno ovlašćenje Ministarstva finansija izuzev po uvozu robe u cilju trgovine, ukoliko specijalnim rešenjem zaduženje u inostranstvu i po ovom osnovu ne bi bilo ograničeno.

Za stvaranje u zemlji ma kakve obaveze u stranoj valuti ili zlatu, kao: zaduživanje u zemlji u stranoj moneti, davanje zajmova u stranoj moneti, primanje i davanje uloga u stranoj moneti i tome slične transakcije, potrebno je prethodno ovlašćenje Narodne banke.³

Prijava obaveza u stranoj moneti.

Posle izmene čl. 11 Deviznog pravilnika rešenjem Ministra finansija od

¹ t. j. opravdana po čl. 3 Pravilnika, ili na osnovu ovlašćenja Ministarstva finansija odnosno Narodne banke.

² Nov tekst izmenjenog celog člana 11 rešenjem Ministra finansija II Br. 66557 od 9 avgusta 1935 god.

³ Za vraćanje finansiskog duga ili kamate inostranom poveriocu, potrebno je za svaki konkretan slučaj pribaviti ovlašćenje od Narodne banke. Zato je potrebno da svaki zaključen zajam u inostranstvu bude prijavljen, uz navođenje svih potrebnih pojedinosti, Narodnoj banci. Rok za opštu prijavu inostranih zajmova sa stanjem na dan 31 avgusta 1935 god. bio je 30 septembar 1935.

Docnije zaključen zajmovi treba da se prijave Narodnoj banci odmah po zaključenju, odnosno realizovanju. — (M. f. II. br. 66557-9 VIII-935 i 122735-21-VIII-935).

9 avgusta 1935 god., pozvati su novčani zavodi da podnesu Narodnoj banci izveštaj o stanju:

1) Uloga kod svakog zavoda i to: a) naših podanika i firmi čiji je domicil u našoj zemlji i, posebno, u inostranstvu; b) stranih podanika i firmi čiji je domicil u našoj zemlji i, posebno, u inostranstvu.

2) Potraživanja zavoda prema: a) našim podanicima i firmama čiji je domicil u našoj zemlji i, posebno, u inostranstvu; b) prema stranim podanicima i firmama čiji je domicil u našoj zemlji i, posebno, u inostranstvu.

3) Dugovanja i potraživanja u vidu postkredita.

Krajem svakog meseca ovlašćeni zavodi su dužni podnositi Narodnoj banci izveštaje o eventualnim promenama na navedenim računima. — (Dev. 50/935).

Prijava inostranih zajmova Narodnoj banci.

Prema pozivu Narodne banke od 27 avgusta 1935 god. svako lice, preduzeće ili firma koja ima finansijski — ne robni — dug u inostranstvu bila je dužna da podnese prijavu Narodnoj banci do 30 septembra 1935 god. Pošto Narodna banka daje ovlašćenja za vraćanje inostranih zajmova i kamate, to ove prijave služe kao baza za donošenje odluka prilikom podnošenja molbi za plaćanje anuiteta. Prilikom prijavljivanja inostranih zajmova, dužnici su dužni da dostave Narodnoj banci sledeće podatke:

- 1) Ime i mesto domaće firme koja je zaključila zajam;
- 2) Datum prijave zaduženja Ministarstvu finansija, za zajmove koji su zaključeni pre 9 avgusta 1935 god.;
- 3) Datum i broj ovlašćenja Ministarstva finansija na osnovu koga je zajam zaključen;
- 4) Datum zaključenja zajma;
- 5) Iznos zajma sa oznakom valute;
- 6) Ime inostranog poverioca (adresa n zemlja);

- 7) Datum realizovanja zajma, uslovi i rok vraćanja;
- 8) Ime domaćeg zavoda preko koga je zajam realizovan;
- 9) Na koji je način unet zajam u našu zemlju i preko koga;
- 10) Na koji je način postupljeno sa unetim devizama, tj. da li su nudene Narodnoj banci na otkup, kada, preko koga (sa naznačenjem tačnih iznosa) ili su upotrebljene na drugi način i koji;
- 11) Da li je vršeno konvertovanje zajma iz jedne valute u drugu, kada i po čijem ovlašćenju;
- 12) Koliko iznosi kamatna stopa u procentima, sa naznačenjem svih eventualnih promena, tj. od koga je do koga datuma bila na snazi koja stopa;
- 13) Da li je ugovorena još kakva naknada poveriocu u procentima i ukupno;
- 14) Da li su vršene otplate zajma, kada, u kojim iznosima, preko koga i kojim putem;
- 15) Da li je, koliko, kada, preko koga i kojim putem plaćeno na ime kamata;
- 16) Sadašnje stanje zajma: a) glavnica; b) kamata;
- 17) Ostali podaci;
- 18) Izvod obračuna zajma iz koga se mora videti, počev od dana zaduženja, pregled svih izvršenih otplata i eventualnih odobrenja na ime kamate.

*

Za nove zajmove koji se budu zaključili posle navedenog datuma, potrebno je odmah po realizovanju dostaviti Narodnoj banci prijavu sa onim od naznačenih podataka koji u vremenu prijavljivanja budu postojali. — (M. f. 192735-21-8-935; Dev. 46, 51, 52/35).

Čl. 12

Prodaju dinara u inostranstvu može vršiti samo Narodna banka.

Isto tako samo Narodna banka može otkupljivati devize izdate od domaćih ovlašćenih banaka.

Čekovi vučeni u dinarima od domaćih trgovaca i privatnih lica na jednu domaću banku ne mogu biti honorisani ako imaju žiro inostranca bez dozvole Narodne banke.

Pošiljke dinara u inostranstvo. Pošiljku efektivnih dinara u inostranstvo može vršiti samo Narodna banka. — (R. M. f. br. 145300/13-31-XII-1931).

Čl. 13

Otvaranje kredita u dinarima¹⁾ inostranim firmama, preduzećima i privatnim licima, može se vršiti samo uz prethodno odobrenje Narodne banke.

Ovlašćeni novčani zavodi za rad sa devizama i valutama mogu kod sebe otvarati post kredite inostranim zavodima reciprocitetno t. j. najviše do iznosa post kredita koji uživaju kod tih stranih zavoda.

Prijava papira i potraživanja u inostranstvu. Na osnovu rešenja Ministarstva finansija br. 37250 od 28 marta 1932 Narodna banka je pozvala sve ustanove i privatna lica da joj, po stanju od 29 marta 1932 god., podnesu prijavu o svojim potraživanjima u stranoj moneti na strani, kao i o hartijama od vrednosti koje glase na stranu monetu a drže se u depoima u inostranstvu. Rok prijave 10 april zaključno. — Naknadnim rešenjem br. 67700 od 7 juna 1932 god. rok prijave je produžen do 30 juna iste god.

¹ Ovome se upodobljava i davanje kaucije u dinarima za račun inostranaca, garantna pisma, deponovanje hartija od vrednosti i t. sl. (No. 189/934).

Čl. 14

Nalozi za prodaju deviza iz inostranstva u cilju stvaranja slobodnog dinarskog potraživanja kao i devize koje potiču od zajmova u inostranstvu i sve druge devize ma po kom osnovu imaju se u celosti ponuditi Narodnoj banci na otkup.

Isplata čekova na stranu valutu. Čekovi, akreditivi, isplate i t. sl. u stranoj valuti mogu se naplaćivati samo u dinarima. Jedino ako bi se pribavilo naročito odobrenje Narodne banke mogla bi isplata biti izvršena u originalnoj valuti ili čeku koji glasi na tu valutu. — (R. M. f. 145300/12-31-XII-1931).

Čl. 15

Dozvoljava se samo uputnički promet i promet novčanih pisama preko pošte sa inostranstvom do vrednosti od 3.000.— dinara jedanput mesečno, s tim da svako lice koje bi pod tuđim imenom izigravalo ovu odredbu podleži kazni predviđenoj u Zakonu o kaznenim sankcijama. (Ukinut rešenjem M. f. br. II— 24500/32).

NAPOMENA. Ovaj član je ukinut tač. 2 rešenja Min. fin. br. 24.500 od 1 marta 1932 god. koja glasi: »Da se obustavi uputnički promet i promet novčanih pisama preko pošte sa inostranstvom«.

Pošiljke za inostranstvo. Privatne ustanove i lica ne mogu slati u inostranstvo:

- 1) domaći i strani novac, kako zvečeći tako i papirni;
- 2) hartije od vrednosti;
- 3) čekove vučene od stranih banaka na strane banke, ako nemaju žira domaćih ovlašćenih zavoda;
- 4) čekove vučene od strane privatnih ustanova i lica na domaće ili strane banke u dinarima.

Od ovoga se izuzimaju:

- 1) sve pošiljke državnih ustanova i Narodne banke;

2) čekovi vučeni od strane domaćih ovlašćenih banaka na strane banke, pošto ove domaće banke odgovaraju za ispravnost čekova njihovog izdanja;

3) pošiljke sa vrednostima koje se šalju u inostranstvo na osnovu specijalnih odobrenja izdatih od strane Ministarstva finansija (Odeljenje držav. računovodstva) za svaki pojedini slučaj. — (M. f. br. 33156/932).

Osiguranje novčanih pošiljaka. Osiguravajuća društva u našoj zemlji ne smeju vršiti osiguranje novčanih pošiljaka u inostranstvo, kao ni pošiljaka hartija od vrednosti bez specijalnih ovlašćenja Ministarstva finansija za svaki pojedini slučaj (R. M. f. 142404/931).

Slanje menica u inostranstvo. U pismima za inostranstvo mogu se slati menice, i to kako one koje su potpuno ispunjene, tako i one na kojima je samo dat potpis. — (M. f. br. 66457/932).

Čl. 16

Svi novčani zavodi, odnosno menjačke radnje za valute kao i berze u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani, dužni su da vode specijalne evidencije o svima kupovinama i prodajama deviza i valuta i da podatke o toj kupovini i prodaji šalju Narodnoj banci.

Ovlašćeni novčani zavodi moraju na propisanim obrascima izdatim od Ministarstva finansija voditi sledeće knjige kontrolnike:

- a) kontrolnik za uvoznike,
- b) kontrolnik za izvoznike.

Ovlašćeni novčani zavodi beležiće u kontrolnik za uvoznike, pored ostalog, hronološkim redom svaki posao koji se odnosi na plaćanje u inostranstvu obaveza iz robnog prometa, bilo da je plaćanje vršeno devizom odnosno

valutom, bilo dinarima, doznakom ili načinom predviđenim sporazumom o platnom prometu.

Ovlašćeni novčani zavodi beležiće u kontrolnik za izvoznike, pored ostalog, sva izdata uverenja o obezbeđenju valute i način pravdanja tih uverenja.

Ovlašćeni novčani zavodi i ovlašćeni menjači moraju voditi naročitu knjigu za kupovinu i prodaju valuta, u koju će ubeležavati hronološkim redom svaku kupovinu odnosno prodaju valute. Iz te knjige moraju se videti ovi podaci:

datum kupovine odnosno prodaje,
ime i prezime prodavca odnosno kupca,
domicil prodavca odnosno kupca,

broj dokumenta, na osnovu koga je prodaja izvršena i ime nadležstva, koje je dokumenat izdalo.

Ovlašćene banke, koje imaju pravo rada devizama, takode su dužne unositi u svoje knjige sve gore pomenute podatke prilikom kupovine i prodaje deviza.

Izvoznici su dužni voditi kod sebe prema propisanom obrascu, kontrolnik uverenja o obezbeđenju valute, u koji moraju, pored ostalog, unositi hronološkim redom svako uzeto uverenje, količinu izvezene robe i način pravdanja.

Uvoznici su dužni voditi kod sebe prema propisanom obrascu kontrolnik, u koji moraju, pored ostalog, beležiti hronološkim redom vrstu i količinu robe, vrednost te robe i način plaćanja.

Svaki uvoznik i izvoznik mora čuvati i na zahtev kontrolnih organa uvek pokazati sva uvozna i izvozna dokumenta i ostalu korespondenciju.

Vođenje knjiga o kupoprodaji valuta i zlata. Ovlašćeni zavodi i menjači dužni su da vode potpuno ažurno knjigu o kupovini i prodaji valuta i zlata, tako da se svakog momenta može iz nje utvrditi stanje

svake valute ponaosob. Kupovina odnosno prodaja svake valute mora se voditi u zasebnoj koloni. Nepravilno vođenje knjiga povlači sobom primenu kaznenih sankcija i eventualno oduzimanje prava rada sa valutama.

Izveštaji o prodaji deviza i valuta. Izveštaj o prodaji deviza i valuta šalju se Narodnoj banci na kraju svakog meseca, najdalje do 10 idućeg meseca za mesec koji je protekao. — (Br. 137/931).

Čl. 17

Izvoz hartija od vrednosti dozvoljen je samo ako su iste kupljene slobodnim dinarima.¹

Trgovina sa obveznicama spoljnih zajmova. Trgovina sa obveznicama državnih spoljnih zajmova ograničena je u sledećem:

1) Trgovina našim predratnim i posleratnim obveznicama državnih spoljnih zajmova može se vršiti samo na domaćim berzama a preko ovlašćenih zavoda.

2) Unos ovih papira iz inostranstva, kao i kupovina može se vršiti samo po prethodnom odobrenju Ministarstva finansija.

3) Prodaja ovih papira u inostranstvu po nalogu iz naše zemlje mora se vršiti samo preko ovlašćenih zavoda a ceo dobijeni iznos deviza uneti u zemlju i preko tih zavoda ponuditi Narodnoj banci na otkup.

4) Ovlašćeni zavodi dužni su da vode specijalnu evidenciju o kretanju označenih papira i da dostavljaju Ministarstvu finansija izveštaje o tome po propisanim formularima, naznačujući tačna imena i adrese prodavaca navedenih papira utvrđenih na osnovu urednih legitimacija prilikom primanja naloga za prodaju (R. M. f. 80500-7-VII-932 — br. 136/32).

¹ Uz odobrenje Min. fin. (v. str. 97).

**Prijava hartija od
vrednosti koje su
svojina inostranaca.**

Narodna banka je 26 septembra 1935 god. uputila sledeći poziv za prijavu hartija od vrednosti koje su svojina inostranaca:

»Do 15 oktobra ove godine podnećete Narodnoj banci, preko nadležne filijale, prijavu svih depoa hartija od vrednosti (tj. sve državne hartije od vrednosti, akcije novčanih zavoda, raznih firmi i preduzeća, založnice i t. sl.) koji se kod vas nalaze, a koji su svojina inostranaca, tj. lica ili firmi čiji je domicil u inostranstvu, bez obzira na podanstvo.

U prijavu ćete za svaki depo naznačiti sledeće podatke:

- 1) zemlja inostranog vlasnika hartija od vrednosti;
- 2) vrsta hartija od vrednosti;
- 3) nominalni iznos;
- 4) za koju je poslednju godinu naplaćen kupon;
- 5) Datum od kada se nalaze hartije u depou;
- 6) način na koji je postalo ovo inostrano potraživanje.

Pozivajući vas da do navedenog roka prijavite sve depoe inostranaca u hartijama od vrednosti kod vašeg zavoda, sa stanjem na dan 30 septembra ove godine, skrećemo vam pažnju da se za one hartije od vrednosti inostranaca koje do navedenog roka ne bi bile prijavljene, neće dozvoljavati transfer dividendi ni interesa, niti se vrednost njihovih kupona sme odobravati »internim« računima inostranih poverilaca.

Lista obveznica inostranih zajmova.

Pošto je uvoz obveznica državnih inostranih zajmova (Bler, Seligman) u zemlji zabranjen, bez eventualnog odobrenja Ministarstva finansija, to je sastavljen spisak ovih obveznica koje mogu biti predmet slobodnih transakcija na berzama u zemlji. Sa obveznicama izvan ovoga spiska, koji je dostavljen berzama, nije dozvoljeno trgovati.

Čl. 18

Za sve one poslove devizama i valutama koji nisu predviđeni u ovom Pravilniku mora se tražiti prethodno odobrenje Narodne banke.¹⁾

Upotreba orig. ovlašćenja Narodne banke.

Razna ovlašćenja koja na molbu zainteresovanih izdaje Narodna banka, mogu se upotrebiti samo u originalu, i ovlašćeni zavod ne sme izvršiti nikakvu radnju na osnovu kopije njenih ovlašćenja. — (No 88/933).

Rok važenja ovlašćenja Narodne banke.

Ovlašćenja Narodne banke, koja po konkretnim slučajevima izdaje na molbe raznih lica i firmi, ne mogu se upotrebljavati neograničeno. Ako u ovlašćenju nije naznačen naročiti rok, krajnji rok u kome se može vršiti upotreba ovlašćenja jeste 2 meseca. Ovlašćeni zavod koji vrši poslove na osnovu ovih ovlašćenja dužan je da na originalnom primerku konstatuje svojim štamčiljem i potpisom datum i iznos izvršenog posla. — (No 121/933).

Čl. 19

Sve kazne po Zakonu o kaznenim sankcijama radi izvršenja čl. 9 Ugovora između države i Narodne banke zbog povreda propisa ovog Pravilnika izriće Ministar finansija na osnovu referata Odeljenja državnog računovodstva — devizno valutni poslovi.

Čl. 19a

Svaki rad devizama i valutama, domaćim novcem i hartijama od vrednosti protivan propisima ovog Pravilnika i svim ostalim rešenjima i naredbama izdatim u njegovu

¹⁾ Objašnjenja, tumačenja i naredbe N. b., obavezne su.

dopunu, a takode i svaka radnja koja bi neposredno ili posredno uticala na vrednost dinara, kazniće se novčanom kaznom.

To isto važi za pokušaj i za pripremne radnje.

Visina novčane kazne učinocu odmeravaće se po slobodnoj oceni Ministra finansija.

Čl. 19b

Vrednosti, koje su predmet radnja protivnih propisima označenim u predhodnom članu, oduzeće se od lica, protiv kojih se povede postupak, i čuvati u depozitu kod poreskih uprava do rasprave.

Iz ovih depozita naplaćivaće se na prvom mestu novčane kazne koje budu dotičnim učinocima odmerene.

U slučajevima gde se ne pronadu krivci, oduzete vrednosti konfiskovaće se u korist državne kase.

Čl. 19v

Izvidanje po svima ovim delima vrši se preko organa Ministarstva finansija i drugih lica za to ovlašćenih od strane Ministra finansija putem pregleda kasa, knjiga, korespondencija i ostalih dokumenata.

Po otkrivanju dela na ovaj ili drugi način (hvatanje na delu, pokušaju ili pripremnim radnjama) vršiće se zapisničko saslušanje odgovornih lica za ta dela.

Zapisnik o saslušanju i referat Odeljenja državnog računovodstva (čl. 19) jesu osnovi za donošenje rešenja po svim delima.

Čl. 19 g

Licima koji svojim radom doprinesu da učinoci dela označenih u čl. 19a budu kažnjeni, dodeljivaće se od naplaćene kazne novčana nagrada, čiju će visinu odrediti Ministar finansija u svakom pojedinom slučaju po slobodnoj

oceni pošto rešenje o kazni postane izvršno. Na teret naplaćenih kazni isplaćivaće se takode putni troškovi kontrolnih organa po poslovima trgovine valutama i devizama.

Sume koje budu naplaćene po izvršnim rešenjima polagaće se kod Narodne banke, i po isplati označenih nagrada i putnih troškova predavati krajem budžetske godine Glavnoj državnoj blagajni kao vanredni prihod.

Isplate vršiće se po nalogima Bankovno valutnog odeljenja¹⁾ — a na osnovu rešenja Ministra finansija.

Čl. 20

Dosadašnja ovlašćenja Ministarstva finansija za rad devizama i valutama važe do 31 oktobra 1931 godine, a od tada važiće samo ovlašćenja izdata od Narodne banke u smislu čl. 1 ovog Pravilnika.

Čl. 20a

Za pokriće troškova oko kontrole i ostalih izdataka, koji su u vezi sa izvođenjem odredaba ovog Pravilnika, dužne su ovlašćene banke za rad devizama i valutama kao i za rad valutama i izdavanje uverenja o obezbeđenju valuta, a takode i menjači ovlašćeni za rad sa valutama, da plate za pravo označenog rada i to:

1. Ovlašćene banke za rad devizama i valutama, godišnje 1‰ od uplaćenog kapitala s tim, da najmanja suma uplate ne može biti ispod din. 2.000.— a najveća preko din. 50.000.— godišnje.

2) Ovlašćene banke za rad valutama i izdavanja uverenja o obezbeđenju valute, godišnje ½‰ od uplaćenog kapitala s tim, da najveća suma uplate ne može preći dinara 10.000.— godišnje.

3) Gradske štedionice i t. sl. ustanove, koje nisu ak-

¹⁾ Izmena rešenjem G. Min. fin. od septembra 1935.

cionarska društva, plaćaju u slučaju pod 1) 1‰, a u slučaju pod 2) ½‰ godišnje od uplaćenog kapitala, a ako ovog nema, od iznosa fondova po poslednjem bilansu.

4. Ovlašćene banke za rad devizama i valutama, koje imaju filijale sa specijalnim ovlašćenjima za ma koji od ovih poslova, pored iznosa koje plaća glavno sedište, još po 2.500.— dinara godišnje od svake filijale, koja ima ovlašćenje.

5. Menjači ovlašćeni za rad valutama plaćaju i to: 1) u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani po dinara 5.000.— godišnje; 2) u Novom Sadu, Sarajevu, Skoplju i Splitu po 3.000.— dinara godišnje i 3) u ostalim mestima po 1.500.— dinara godišnje.¹⁾

Ovlašćene ustanove i lica dužni su da polažu ove uloge neposredno Narodnoj banzi na »račun Ministarstva finansija po prometu deviza i valuta« za svako polugode u napred počev od 1 jula 1933 godine.

Neuplatom pripadajućih iznosa do kraja prvog meseca polugodišta za koje ima da plati, prestaje da važi ovlašćenje dodeljeno od strane Narodne banke za rad označen pod tač. 1—5.

Čl. 21

Sva tumačenja koja bi bila potrebna po odredbama ovog Pravilnika davaće Ministar finansija.

¹ Ovlašćeni novčani zavodi, kojima je dodeljeno pravo rada samo sa valutama (III), a koji ne potpadaju pod propise iz tač. 4 čl. 20a Pravilnika o regulisanju prometa devizama i valutama, smatraju se kao menjači, te se naplata uloga za pravo rada od ovih zavoda vrši po skali određenoj u tač. 5 čl. 20a Dev. pravilnika. — (M. f. II Br. 17987 — 6-II-35).

RAZNI PROPISI I OBJAŠNENJA

Ovlašćeni zavodi. Pod imenom ovlašćenog zavoda podrazumeva se svaka ona novčana ustanova koja je dobila ovlašćenje, potpuno ili ograničeno, za obavljanje deviznih odnosno valutnih poslova.

Izvoznčko uverenje. Pod ovim imenom podrazumeva se uverenje koje izdaje izvozniku ovlašćeni zavod, a kojim se potvrđuje da je obezbeđen unos protivrednosti u zemlju, bilo prethodnim unošenjem ili obavezom izvoznika da će ovu u određenom roku uneti. Bez ovoga uverenja izvozne carinarnice ne propuštaju robu iz zemlje.

Uvozni dokumenti. Pod imenom uvoznih dokumenata podrazumeva se: carinska deklaracija i faktura, a pored ovih i fraht, odnos konosman.

Taksiranje molbi. Molbe koje se podnose Narodnoj banci ne taksiraju se. Na molbe upućene Ministarstvu finansija treba staviti taksene marke od 25 din.. (5 din. za molbu i 20 din. za rešenje).

Određivanje svojstva inostranih potraživanja. Ovlašćeni novčani zavod može dinarsku vrednost primiti na račun inostranca sa određenim inostranim svojstvom samo onda: 1) ako je sam izvršio pravdanje propisnim dokumentima; 2) ako ima odgovarajuće ovlašćenje Ministarstva finansija ili Narodne banke; 3) ako dobije u tome smislu, a prilikom primanja odnosno prenosa potraživanja u korist inostranca, izričnu pismenu izjavu drugog ovlašćenog zavoda. — Na osnovu izjave neovlašćenih lica ili ustanova, ovlašćeni zavod ne sme primiti, odnosno odobravati dinare sa inostranim svojstvom.

Poslovi osiguravajućih društava.

1) Od 1 januara 1932 god. zabranjeno je polise osiguravajućih društava u našoj zemlji, po osiguranju života, požara, provala i drugih slučajeva izdavati u drugoj valuti izuzev dinara;

2) Polise osiguranja izdate u dinarima, ne mogu se vezivati ni za koju stranu valutu ili zlato, niti se u polisi osiguranja ili zasebnom pismu može predviđati ma kakva klauzula koja bi se odnosila na stranu valutu ili zlatne dinare;

3) Naši državljani ne mogu se osiguravati kod osiguravajućih društava u inostranstvu. — (R. M. f. 145373/1931 god.).

Odredba tač. 1) obuhvata sve vrste osiguranja izuzev osiguranja transporta i osiguranja novčanih pošiljaka i pošiljaka hartija od vrednosti. — Odredba tač. 3) ima se razumeti tako da se kako osobe tako i imovina koja se nalazi na teritoriji Kraljevine Jugoslavije ne mogu osiguravati kod osiguravajućih društava kojima nije odobren rad u našoj državi od strane Ministarstva trgovine i industrije. — (M. f. br. 5777/932).

— Naša osiguravajuća društva mogu platiti po predmetnom osiguranju svoje udele, u slučaju nastupile štete, u moneti dotične polise Čehoslovačkom osiguravajućem društvu u Pragu na načelu reciprociteta, t. j. u koliko i njihova premijska potraživanja budu slobodna i izuzeta od deviznih ograničenja, važećih u pojedinim zemljama iz kojih očekuju doznake na ime svojih premijskih udela. — R. M. f. 156968/932 od 21-I-933).

— Osiguravajuća društva, koja primaju prilikom osiguranja transporta naplatu premije u stranoj valuti i prema tome, u slučajevima reosiguranja ili eventualne štete moraju izvršiti isplate u istoj valuti, — mogu položiti primljene premije u stranoj valuti kod jedne od ovlašćenih

banaka i raspolagati sa njima u slučajevima potrebe za isplatu premija za reosiguranje ili nastale štete. Svako osiguravajuće društvo mora, pri otvaranju navedenog računa, saopštiti Ministarstvu finansija (Devizno-valutni otkus) ime ovlašćenog zavoda koji je dužan sa svoje strane da na kraju svakog meseca pošalje izvod računa iz koga se može videti: koliko je naplaćeno na račun premija i koliko je uzeto na ime reosiguravajućih premija i isplata nastale štete. — (R. M. f. 19193/933).

— Osiguravanje novčanih pošiljki u inostranstvu, kao ni pošiljki hartija od vrednosti, osiguravajuća društva ne smeju vršiti bez specijalnog ovlašćenja Ministarstva finansija. — (R. M. f. 142404/931).

Inostrana potraživanja naplaćena preko advokata i suda.

Izuzetno od opštih deviznih propisa koji ovlašćenim novčanim zavodima zabranjuju primanje neopravdanih dinara na »vezane« račune inostranaca, dozvoljeno je primanje ovakvih dinara od advokata i sudova. Ovlašćeni novčani zavod koji primi ovakve dinare za račun inostranaca od strane advokata (odvjetnika) ili suda, dužan je knjižiti na račun »vezani«, izvršiti eventualno delimično pravdanje ako su bar neki dokumenti iz čl. 3 Pravilnika podneti i od polagača uzeti molbu sa dokazima koje ima, adresiranu na Ministarstvo finansija u kojoj će se tražiti ovlašćenje za pravdanje iako izvesni dokumenti nedostaju. Dok ne dobije ovlašćenje za oslobodavanje položenog iznosa, zavod će dinare držati na »vezanom« računu.

IV ZAKON O KAZNENIM SANKCIJAMA

radi izvršenja čl. 9 ugovora između Države i Narodne
banke za izvršenje Zakona o novcu
Kraljevine Jugoslavije od 11 maja 1931 godine

Čl. 1

Ovlašćuje se Ministar finansija da povrede propisa
Pravilnika o regulisanju prometa devizama i valutama, kao
i svih drugih naredaba, izdatih na osnovu čl. 9 ugovora
između Države i Narodne banke, kažnjava novčano do
300.000.— dinara, a u težim i ponovnim slučajevima još
i oduzimanjem prava rada sa devizama i valutama.

Izviđanje i izricanje kazni vršiće se po postupku utvr-
đenom čl. 19 Pravilnika o regulisanju prometa devizama
i valutama.

Čl. 2

Ovaj Zakon stupa u život i dobija obavezu snagu sa
danom obnarodovanja u »Službenim novinama«.¹⁾

DOPUNA ZAKONA O KAZN. SANKCIJAMA²⁾

(v. Finansijski zakon za 1934-35)

Ovlašćuje se Ministar finansija...

16) da visinu novčane kazne, po Zakonu o kaznenim
sankcijama radi izvršenja čl. 9 ugovora između Države i

¹ Ovaj je zakon obnarodovan u »Službenim novinama« br. 239,
od 13 oktobra 1931 glod.).

² »Službene novine« br. 73 od 29 marta 1934.

Narodne banke za izvršenja Zakona o novcu Kraljevine
Jugoslavije od 11 maja 1931 godine, od 8 oktobra 1931
godine, za povrede propisa Pravilnika o regulisanju pro-
meta devizama i valutama, kao i svih drugih naredaba,
izdatih na osnovu čl. 9 ugovora između Države i Narodne
Banke, određuje po slobodnoj oceni.

V Z A K O N
NARODNOJ BANCİ KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Čl. 2

Narodna banka ima za cilj:

1) da se, vršeći javnu službu u ime države, stara o novcu pod uslovima utvrđenim zakonom o novcu od 11 maja 1931 godine, ovim zakonom i zakonom o odobrenju ugovora između države i Narodne banke, i da održava stabilnost i sigurnost novca svima tehničkim sredstvima;

2) da odobrava i kontroliše kratkoročne kredite potrebne za privredni život zemlje;

3) da pruži državi svoju potporu u svojstvu njenog blagajnika, i da joj odobrava privremene pozajmice za potrebe blagajničke službe u periodima kad državni prihodi ne dostižu za podmirenje rashoda.

NAPOMENA. — Ovaj zakon je proglašen 17 juna 1931 god., a obnarodavan u »Službenim novinama« od 20 juna 1931 godine.

VI Z A K O N
O NOVCU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Čl. 1

Novčana jedinica Kraljevine Jugoslavije je dinar. Vrednost dinara odgovara vrednosti težine dvadeset šest i po miligrama čistog zlata.

Čl. 2

Narodna banka ima privilegiju za izdavanje novčanica u Kraljevini Jugoslaviji pod uslovima utvrđenim zakonom.

Narodnoj banci se za sve vreme trajanja njene privilegije ustupa staranje o novcu Kraljevine Jugoslavije kao javna služba koju ona otpravlja u ime države. Banka je odgovorna za uredno otpravljanje te službe, pod uslovima utvrđenim ovim zakonom i Zakonom o Narodnoj banci Kraljevine Jugoslavije.

Novčanice izdate od Narodne banke imaju i dalje svojstvo zakonskog sredstva plaćanja.

Vrste, oblik i tekst novčanica utvrđuju se specijalnim zakonom, na predlog Ministra finansija a po saslušanju Narodne banke.

NAPOMENA. — Ovaj zakon čija dva člana navodimo, od 9 koliko ih svega ima, proglašen je 11 maja 1931 godine.

Z A K O N
•
ODOBRENJU UGOVORA
između
DRŽAVE I NARODNE BANKE
za izvršenje
Zakona o novcu Kraljevine Jugoslavije
od 11 maja 1931 godine

Čl. 9

Ministar finansija, prilikom emisije spoljnih zajmova bilo od strane države, bilo od strane ma koje javne ustanove, zatražiće od Narodne banke da o tome da svoje mišljenje: to mišljenje može se odnositi samo na oportunist operacije s pogledom na stabilnost novca.

Narodna banka dužna je pružiti na zahtev svoju potporu Ministru finansija u cilju bilo da olakšava bilo da ograničava, u odgovarajućoj meri, zaduženja u inostranstvu ili kreditovanje inostranstva, prema tome da li će smatrati da te operacije pojačavaju ili slabe, za budućnost, stabilnost novca. Toga radi Banka će voditi evidenciju o tim operacijama i, prema potrebi, predlagati Ministru finansija nužne mere za suzbijanje eventualnih zloupotreba. Ministar finansija će moći preduzimati takve mere putem naredaba.

NAPOMENA. — Ovaj zakon je proglašen 17 juna 1931 godine.

VIII UREDBA O POKRIĆU U ZLATU I DEVIZAMA

Na osnovu čl. 63 Finansijskog zakona za 1934/35 godinu, na predlog Ministra finansija, Ministarski savet propisuje ovu:

U R E D B U
o likvidaciji revolving kredita Narodne banke

Čl. 1

Narodna banka Kraljevine Jugoslavije može, privremeno, izuzetno od čl. 5 Zakona o novcu Kraljevine Jugoslavije, a u svrhu potpune likvidacije svojih revolving kredita u inostranstvu, održavati pokriće u zlatu i devizama, obračunatim po zakonskom tečaju zajedno sa već ustanovljenim »primom« od 28,5%, u visini od najmanje 25% svih svojih obaveza po videnju, s tim da najmanje 20% bančnih obaveza po videnju bude pokriveno zlatom u trezorima Narodne banke.

Čl. 2

Narodna banka ne sme ni u kojem obliku ni cilju opteretiti svoju zlatnu i deviznu podlogu.

Čl. 3

Ova Uredba stupa na snagu sa danom obnarodovanja u »Službenim novinama«.¹⁾

¹⁾ Uredba nosi datum: 15 januar 1935.

IX UREDBA O NADZORU PROIZVODNJE I UPOTREBI PLEMITIH METALA

Na osnovu § 63 Finansijskog zakona za 1934-35 godinu Ministarski savet, na predlog Ministra finansija, propisuje Uredbu o nadzoru proizvodnje i upotrebi plemenitih metala koja glasi:

Čl. 1

Plemeniti metali mogu se u Kraljevini Jugoslaviji upotrebljavati isključivo za opštekorisne svrhe. Upotreba plemenitih metala u industrijske ili druge opravdane svrhe dopušta se samo izuzetno, prema odredbama Pravilnika o regulisanju prometa devizama i valutama.

Čl. 2

Plemeniti metali u smislu ove Uredbe jesu: platina sa platinskom grupom (osmium, iridium, paladium, rutenium, rodium) zlato i srebro.

Čl. 3

Pravo otkupa celokupne proizvodnje plemenitih metala u zemlji ima Narodna banka Kraljevine Jugoslavije u ime Države.

Čl. 4

Rudarska i druga preduzeća u zemlji koja proizvode plemenite metale kao glavni i sporedni proizvod, ili čiji

produkti sadrže plemenite metale, bez obzira da li se oni dobijaju u zemlji ili van nje, dužna su ponuditi Narodnoj banci na otkup celokupnu svoju proizvodnju. Ponuda mora se staviti bar jedanput mesečno.

Pod rudarskim preduzećima razumevaju se sva lica ili preduzeća koja imaju rudarske povlastice, rudarska prava istraživanja, rudarske zakupe i sve ostalo što spada pod odredbe rudarskih zakona.

Čl. 5

Proizvode ponudene u smislu prethodnog člana, Narodna banka može otkupiti po svetskoj tržišnoj ceni. Isplata otkupljenih proizvoda vršice se u dinarima.

Izuzetno, Ministar finansija može odobriti otkup ponudjenih proizvoda i u stranoj valuti. Odobrenje za otkup u stranoj valuti može se dati do najviše 35% ponudene proizvodnje; ostatak se otkupljuje za dinare.

Čl. 6

Radi izvršenja ove Uredbe, sva preduzeća navedena u čl. 4 stoje pod državnim nadzorom odnosno pod nadzorom Narodne banke.

Način izvršavanja ovog nadzora propisaće Ministar finansija u sporazumu sa Ministrom šuma i rudnika i Narodnom bankom, posebno za svako preduzeće prema metodi kojom se dobijaju plemeniti metali u dotičnom preduzeću.

Nadzorni organi dužni su čuvati sve profesionalne tajne preduzeća.

Čl. 7

Svako raspolaganje sa plemenitim metalima, ili njihova upotreba, protivno odredbama ove Uredbe, smatraće se kriumčarenjem.

Prekršaj propisa ove Uredbe kazniće se novčano do

1,000.000.— dinara, a preko toga iznosa, ako je vrednost kriumčarenog metala veća od toga iznosa.

U ponovljenom slučaju, može se na predlog Ministra finansija i Narodne banke, rešenjem Ministarskog saveta organu preduzeća u prekršaju oduzeti pravo administracije preduzećem a zatim i sama rudarska povlastica odnosno pravo rada preduzeća.

Čl. 8

Kazne po ovoj Uredbi izriče Ministar finansija. Izviđanje prekršaja Uredbe i izricanje kazni vršice se po postupku propisanim Pravilnikom o regulisanju prometa devizama i valutama. Odredbe čl. 19 do 19g ovog Pravilnika primenjivaće se i kod primene ove Uredbe, ukoliko to bude potrebno.

Čl. 9

Ova Uredba stupa na snagu kad bude objavljena u »Službenim novinama«. U roku od mesec dana posle obnarodovanja ove Uredbe, sva preduzeća pomenuta u čl. 4 ove Uredbe, dužna su prijaviti se Narodnoj banci radi propisivanja načina nadzora u smislu st. 2 čl. 6 ove Uredbe.¹

Br. 33358-I

4 avgusta 1934 godine
u Beogradu.

Napomena. Preduzeća koja bi počela sa proizvodnjom plemenitih metala, kao glavnim ili sporednim produktom, posle stupanja na snagu ove Uredbe, dužna su podneti prijavu Narodnoj banci pre početka proizvodnje.

¹ Ova Uredba obnarodovana je u »Službenim novinama« br. 183 od 10 avgusta 1934 godine.

X VRSTE INOSTRANIH POTRAŽIVANJA

Pojam inostranca.

1° Zadatak deviznih ograničenja sastoji se u regulisanju kretanja kapitala između jedne zemlje i inostranstva na način koji ne bi išao na uštrb stabilnosti nacionalnog novca. Prema tome, da bi se moglo tačnije razumeti kretanje kapitala između naše zemlje i inostranstva, potrebno je, pre svega, definisati pojam »inostranca«.

2° Pod imenom inostranca u devizno političkom smislu podrazumeva se lice ili ustanova čiji je domicil u inostranstvu a koji iz strane zemlje unosi ili iz naše zemlje iznosi robu ili novac, ili pak vrši izvesne usluge. U smislu deviznih propisa, smatra se kao inostranac i jugoslovenski državljanin, čiji se domicil nalazi u inostranstvu i to za ona potraživanja, koja predstavljaju protivrednost dobara, uneti iz inostranstva, a ne i za ona koja su postala u samoj zemlji. Naprotiv, ne smatra se u ovom pogledu kao inostranac lice ili firma, i ako je iz druge zemlje, ako mu je domicil i centar proizvodnje i ekonomske aktivnosti u Jugoslaviji.

3° Za razliku od domaćih potraživanja, koja se međusobno ne diferenciraju, inostrana potraživanja mogu imati razna svojstva s obzirom na način postanja i na svrhu u koju se mogu upotrebiti. Mi ćemo ovde navesti danas postojeće vrste inostranih potraživanja, upotrebljavajući pri tom zvanično uobičajenu terminologiju.

»Slobodni« dinari.

1° Pod »slobodnim« dinarskim potraživanjima inostranaca podrazumevaju se potraživanja u domaćoj valuti (dinarima) kojima se može raspolagati u svaku svrhu (čl. 8 Pravilnika). Za njihovu upotrebu nije potrebno tražiti prethodno ovlašćenje, nego se samo mora naknadno prijaviti Narodnoj banci prenos istih na račun kod drugog ovlašćenog zavoda. Po gradaciji, ovo je najjača vrsta inostranih potraživanja i njihova je bitna osobina da se mogu pretvoriti u devizu bilo prodajom u inostranstvu, bilo izvozom robe. Nabavka deviza na domaćim berzama za ove dinare zabranjena je rešenjem Ministra finansija Br. 145300 al. 14 od 31 decembra 1931 god.

2° Način postanja »slobodnih« dinara, koji je prvobitno bio predviđen čl. 8 Deviznog pravilnika, izmenjen je poznijim rešenjima. Prema danas postojećim deviznim propisima »slobodni« dinari mogu postati na dva načina: 1) unosom deviza iz inostranstva i prodajom ovih Narodnoj banci i 2) specijalnim rešenjima Ministarstva finansija. Pored navedena dva postoji još jedan način na koji su ranije mogli postati »slobodni« dinari koji se i danas kao takvi smatraju, a to su ranija slobodna italijanska robna potraživanja koja su, prodajom inostranim zavodima, postala pre stupanja na snagu jugoslovensko-italijanskog kliringa. Raniji »slobodni« dinari koji su kao takvi postali pre 28 marta 1932 godine, izgubili su ovo svojstvo rešenjima Ministra finansija Br. 37250/2 od 28 marta i Br. 72400/1 od 18 juna 1932 godine.

3° Da bi se jedno inostrano potraživanje, koje se oslobodava specijalnim ovlašćenjem Ministarstva finansija, kao takvo moglo smatrati, mora u dotičnom rešenju Ministarstva izrično biti naznačen izraz »slobodno«. Prema tome ako se u nekom rešenju naznači za izvesan iznos »da se oslobodava«, to ne znači da su u pitanju »slobodni« di-

nari, već da dinari, koji su dotle bili »vezani« prestaju to biti i postaju »privremeno vezani«, odnosno »interni« tj. da se sa njima u granicama postojećih deviznih propisa može raspolagati.

»Privremeno vezani« dinari.

1° Ova vrsta inostranih potraživanja ustanovljena je poznatim rešenjem Ministarstva finansija br. 37250 al. 1 od 28 marta 1932 godine, kada je usled neobičnog pooštrenja privredne krize i specijalnog psihološkog stanja u celom svetu, devizni stok naše emisije banke počeo pokazivati tendenciju jačeg smanjenja. Navedenim rešenjem predviđeno je da, u koliko uvoznik ne bi mogao nabaviti devizu za plaćanje svojih robnih obaveza prema inostranstvu, može iste regulisati polaganjem protivrednosti dinara na »privremeno vezani« račun inostranca, kod jednog ovlašćenog zavoda, pošto se izvrši uredno pravdanje u smislu Deviznog pravilnika.

2° Ovaj način mogućnosti regulisanja obaveza po uvozu robe iz inostranstva, prestao je da važi donošenjem rešenja Ministra finansija II br. 56760 od 11 aprila 1935 godine koje glasi:

»1) Da se plaćanje robnih obaveza prema inostranstvu i to: po odobrenju Narodne banke za uvezenu robu do 31 decembra 1931 god., a od 1 januara 1932 god. po urednim dokumentima predviđenim čl. 3 Pravilnika o regulisanju prometa devizama i valutama, ukoliko rokovi dospevaju, — može vršiti preko ovlašćenih novčanih zavoda na način koji je rešenjima Ministarstva finansija i uputstvima Narodne banke propisan za pojedine zemlje;

2) da se obaveze prema inostranstvu po uvozu robe i drugim osnovima ne mogu regulisati plaćanjem dinara na »privremeno vezani« račun, izuzev slučajeva privatnog kliringa na osnovu upustava Narodne banke;

3) da se »privremeno vezana« dinarska potraživanja inostranaca iz klirinških zemalja koja se na dan objavljivanja ovog rešenja budu nalazila na računima kod ovlašćenih novčanih zavoda, imaju odmah uplatiti na odgovarajuće zbirne račune kod Narodne banke;

4) da se »privremeno vezana« dinarska potraživanja inostranaca iz neklirinških zemalja, koja se na dan objavljivanja ovog rešenja budu nalazila na računima kod ovlašćenih novčanih zavoda, mogu u roku od 3 naredna meseca upotrebiti za izvoz robe u zemlju poverioca iz koje je poreklom roba plaćena ovim dinarima, a po prethodnom odobrenju Narodne banke;

5) ako se »privremeno vezani« dinari poverilaca iz klirinških zemalja ne uplate na odnosne zbirne račune u roku od mesec dana, kao i ako se »privremeno vezani« dinari poverilaca iz neklirinških zemalja ne upotrebe za izvoz robe u roku od 3 meseca, — posle toga roka gube svojstvo »privremeno vezanih« dinara i postaju »interni«.

3° Donošenjem rešenja Ministra finansija br. 37250 al. 1 od 28 marta 1932 godine, a prema tumačenju koje je u svoje vreme sudovima dalo Ministarstvo pravde, **obustavljeni su bili od primene sledeći propisi §-a 40 Meničnog zakona:** 1) propis po kome dužnik ima da plati menicu efektivnim stranim novcem na koji glasi, ako je izdavalac stavio na menici klauzulu o efektivnoj isplati; i 2) propis po kome dužnik, kada menicu u stranom novcu plaća dinarima, ne može da računa vrednost stranog novca po uzansima mesta plaćanja, nego mora da je računa po specijalnom kursu, ako je takav kurs na menici označio izdavalac ili koji indostant.

4° Posle suspendovanja alineje 1 rešenja br. 37250 od 28 marta 1932 god., rešenjem II br. 56760 od 11 aprila 1935 god., kojim je ukinuta mogućnost plaćanja obaveza u stranoj valuti polaganjem »privremeno vezanih« dinara

kod ovlašćene banke, **vraćeni su u svemu na snagu propisi člana 40 Meničnog zakona.** Za regulisanje menice u stranoj valuti, u koliko ne postoji mogućnost uplate u kliring, privatni kliring i tome slično, uvoznik će se odužiti samo ako na legalan način kod jedne ovlašćene banke nabavi ček (devizu) na odnosnu stranu valutu.

5° »Privremeno vezanim« potraživanjima inostranaca **može se raspolagati:** za turističke isplate u zemlji i u privatnom kliringu (sada prema Austriji i Madarskoj).

6° »Privremeno vezani« dinari mogu se odobriti samo u korist one inostrane firme od koje je roba uvezena, odnosno u korist banke koja je eventualno menicu poslala za naplatu. Za **prenos ovih potraživanja na drugog inostranca potrebno je prethodno ovlašćenje Narodne banke.** S obzirom da se prema raznim zemljama vodi različita devizna politika, s pogledom na okolnosti koje u ovima vladaju u devizno političkom i trgovinsko političkom smislu, a imajući u vidu da prema pojedinim zemljama postoje i razni aranžmani, — **na slučaj da robni poverilac i inostrana banka,** preko koje su dokumenti poslani za naplatu kojoj je eventualno protivrednost menice odobrena, **nisu iz iste zemlje,** za upotrebu tako odobrenih »privremeno vezanih« dinara potrebno je odobrenje Narodne banke. Dok se ovakvi dinari nalaze na računima inostranaca iz zemlje koja je različita od one iz koje je roba uvezena, kod njihove se partije mora uvek naznačiti zemlja iz koje potiču (na pr. »privr. vezani« dinari od uvoza iz Madarske).

7° Za određivanje načina plaćanja potrebno je prethodno ovlašćenje Narodne banke i za slučajeve **kad uvozni dokumenti ne glase na istu zemlju,** tj. kad je faktura iz jedne zemlje, a po carinskoj deklaraciji roba je poreklom ili je uvezena iz druge zemlje.

8. **Za svaku isplatu** kako »privremeno vezanih« tako i ostalih inostranih potraživanja, ovlašćeni zavod mora uvek imati u svojim knjigama zabeleženu **tačnu adresu korisnika**, koja mora uvek stajati na raspoloženju eventualnoj kontroli. Za svaki iznos od 100.000 »privremeno vezanih« dinara pa na više, kao i za sume manje od ove, ali koje se češće ponavljaju, pre no što izvrši isplatu, ovlašćeni zavod je dužan od korisnika pribaviti i u svojoj arhivi držati radi eventualne kontrole izjavu ovoga: u koju svrhu i po kome osnovu prima određeni iznos. U izveštajima koje ovlašćeni zavodi šalju Narodnoj banci o isplatama »privremeno vezanih« dinara, pored ovakvih iznosa zavodi su dužni naznačiti: u koju je svrhu i po kome osnovu iznos isplaćen. Pri tom se mora voditi računa da se **»privremeno vezani« dinari poverilaca iz jedne zemlje ne mogu isplaćivati za račun lica ili firme iz druge zemlje**, pošto prodaja ove vrste inostr. potraživanja u inostranstvu nije dozvoljena. **Čekovi** na dinare, vučeni iz inostranstva, **ne mogu se isplaćivati na teret »privremeno vezanih« računa ako na istima postoji žiro iz druge zemlje**, izvan one iz koje je izdavalac čeka.

9. U pogledu prijema dinara na »privremeno vezane« račune inostranaca, kao i u pogledu isplata u zemlji — u smislu postojećih deviznih propisa i upustava — **ovlašćeni zavodi dužni su slati izveštaje Narodnoj banci krajem svakog meseca i to samo za sume od 100.000 din. pa na više**. U ovaj izveštaj zavodi će stavljati i sume ispod din. 100.000 ako se ove često ponavljaju i ako ukupno dostižu ovu sumu. **Za primljene dinare** zavodi će navesti datum i sumu, ime i domicil polagača, ime i domicil, sa naznačenjem zemlje, inostrane firme u čiju se korist dinari polažu. — **Za isplaćene dinare:** datum i sumu, ime i domicil, sa naznačenjem zemlje, inostrane firme sa čijeg se računa vrši isplata; kome se isplaćuje, sa naznačenjem domicila

primaoca. Pošto prema postojećim deviznim propisima »privremeno vezane« dinare mogu sada imati samo inostrani poverioci iz Austrije i Mađarske, to se na ove dve zemlje ova upustva sada i odnose.

»Robni« dinari. 1° Pojednim specijalnim rešenjima Ministra finansija stvara se specijalna vrsta inostranih potraživanja pod imenom »robni« dinara. Bitna osobina ovih potraživanja sastoji se u mogućnosti da se njima plaća izvoz svake vrste robe u neklirinške zemlje, ali se ona ni u kom slučaju ne mogu upotrebljavati za kupovinu deviza. Izvoz robe sa ovim dinarima može se vršiti u zemlji koja je u ovlašćenju pomenuta, iz koje je lice ili ustanova na koju ovlašćenje glasi. Ako bi se želeo izvoz vršiti u neku drugu zemlju, onda se zainteresovani mora obratiti Narodnoj banci s molbom po konkretnom slučaju, koja, prema svojoj politici u danom momentu, donosi odluku za njihovu upotrebu.

2° »Robni« dinari ne mogu se prenositi od jednog inostranca na drugog bez naročitog odobrenja Narodne banke, a u stanjima inostranih potraživanja koja ovlašćeni zavodi šalju periodično Narodnoj banci, stavljaju se u grupu »internih« dinara.

**Dinari od državnih
liferacija.**

1° Za dinare koji potiču od naplate robe inostranog porekla, liferovane državnim nadležstvima i ustanovama, postoji specijalan postupak. Na osnovu odluke Odbora za državne nabavke, uslovljava se prilikom ugovaranja sa liferantima, da se »isplata ima izvršiti preko Narodne banke, koja će voditi evidenciju o upotrebi ovih isplaćenih dinara«; ili »isplata se ima izvršiti preko Narodne banke putem kliringa«. Postoje i druge slične klauzule, ali one imaju za cilj **jedino da se upotreba ovih dinara mora izvršiti pravilno, u smislu deviznih propisa koji su na snazi.**

2° Pošto je kod državnih ustanova, koje vrše nabavke robe inostranog porekla, zaveden isti postupak, bez obzira da li se roba liferuje neposredno iz inostranstva, ili liferaciju vrši domaći uvoznik inostrane robe, ili je roba preradena u zemlji uz upotrebu domaćih i stranih sirovina, — to se zainteresovana lica, prilikom prispeća naloga za isplatu, imaju obraćati Narodnoj banci sa pretstavkom koju će detaljno obrazložiti i dokazima potkrepiti. Ako od dobivene sume treba odbiti carinu, specijalne troškove, proviziju, zaradu i t. sl., zainteresovani će dostaviti Narodnoj banci detaljno obrazloženje, uz naznačenje pojedinih suma i na šta se odnosi svaka posebno.

»Interni« dinari. 1° Rešenjem Ministra finansija br. 21390 od 1 marta 1934 godine, u vezi rešenja br. 24500/1 od 1 marta 1932, br. 69841 od 15 maja 1934 godine, i br. 56760 od 11 aprila 1935, ustanovljena je specijalna vrsta inostranih potraživanja t. zv. »internih« dinara. Ova vrsta inostranih potraživanja može postati po pet različitih osnova i to: 1) **od naplate kupona** sa domaćih unutrašnjih hartija od vrednosti (državnih i privatnih) i od amortizovanih obveznica ove vrste koje su svojina inostranaca. U ovu grupu potraživanja, po analogiji, dolaze i dinarska potraživanja inostranaca koja su postala od naplate kupona nostrificiranih obveznica inostranih državnih zajmova; 2) **od pošiljki efektivnih dinara** iz inostranstva unesenih preko Narodne banke i njenih filijala; 3) od dinara odobrenih računima inostranaca ove vrste **na osnovu specijalnih ovlašćenja** Ministarstva finansija; 4) **od potraživanja inostranih osiguravajućih društava** na osnovu specijalnih ovlašćenja Ministarstva finansija; 5) od ranijih »privremeno vezanih« dinara koji su izgubili ovo svojstvo rešenjem Ministra finansija br. 56760 od 11 aprila 1935 god. i postali »interni«.

2° Da bi se protivrednost kupona sa domaćih hartija od vrednosti (državnih obveznica unutrašnjih zajmova, državnih obveznica spoljnih, ali nostificiranih, zajmova tj. obveznica čiji se kuponi bez ograničenja mogu naplaćivati u dinarima, akcija raznih preduzeća i t. sl.) mogla odobriti računu »internih« dinara inostranca, potrebno je da **ovlašćeni novčani zavod**, koji takvu protivrednost odobrava inostrancu, **jamči da su kuponi sa takvih hartija od vrednosti koje zaista pripadaju inostrancu**. Protivrednost kupona i obveznica ne može se odobravati na račune inostranaca uz jemstvo ovdašnjeg privatnog lica ili firme koja ih podnosi.

3° Za razliku od ostalih, ova vrsta inostranih potraživanja ima ograničenu upotrebu. Ona se mogu upotrebiti za **obična** plaćanja u zemlji tj. za takve isplate pri kojima se ekvivalent ne izvozi iz zemlje. Njihova je upotreba ograničena na obična plaćanja u zemlji kao na pr.: plaćanje penzija i alimenata, raznih troškova, izdržavanje turista u našoj zemlji, kupovina hartija od vrednosti i t. sl.

»Inostrana potraživanja po rešenju br. 37250/2«.

1° Ova vrsta ranije »slobodnih« inostranih potraživanja stvorena je rešenjem Ministra finansija Br. 37250 tač. 2 od 28 marta 1932 godine, to jest istim rešenjem kojim su ustanovljeni i »privremeno vezani« dinari. U ovu vrstu inostranih potraživanja spadaju oni dinari inostranaca koji su postali na osnovu Deviznog pravilnika i bili »slobodni« **u međuvremenu od 7 oktobra 1931 do 28 marta 1932 godine**. Glavnu osobinu »slobodnih« inostranih potraživanja, a to je da se mogu upotrebiti za kupovinu stranih platežnih sredstava, ovi su dinari izgubili na osnovu tač. 2 navedenog rešenja Min. finansija koje glasi: »Dosadašnja slobodna potraživanja ne mogu se upotrebiti za kupovinu stranih platežnih sredstava, ali ona mogu i dalje služiti za obezbeđenje valute za izvoz robe iz zemlje«.

2° Svaka upotreba i prenos inostranih potraživanja ove vrste pretpostavlja prethodno odobrenje Narodne banke. Prema tome, a s obzirom da se prema raznim zemljama vodi sada različita devizna politika, i u slučaju kad se ovim dinarima želi izvoziti roba, ili bi se želela njihova upotreba na drugi način, mora se prethodno tražiti ovlašćenje Narodne banke. Prilikom podnošenja molbe za prenos ili upotrebu **mora se uvek naznačiti njihovo poreklo.**

3° Od meseca jula 1934 god. odobreno je vršenje običnih isplata u zemlji (troškovi boravka turista, na ime penzija i t. sl.) na teret ove vrste potraživanja inostranaca do iznosa od 10.000¹⁾ dinara i bez prethodnog odobrenja Narodne banke, a uz naknadnu prijavu uz redovne izveštaje o isplatama inostranih dinara. Prilikom vršenja isplata sa ovih računa, ovlašćeni zavodi su dužni pribaviti i u svojim knjigama zabeležiti **adresu korisnika.** Ako je korisnik inostranac, mora se proveriti njegov domicil iz putne isprave, pri čemu se mora voditi računa o tome da nisu **dozvoljene isplate potraživanja inostranaca iz jedne zemlje po nalogu, za račun ili u korist inostranaca iz druge zemlje.**

»Inostrana potraživanja po rešenju br. 72400/1«.

1° Inostrana potraživanja ove vrste ustanovljena su rešenjem Ministra finansija Br. 72400 tač. 1 od 18 juna 1932 godine. U ovu grupu potraživanja inostranaca spadaju oni dinari **koji su postali u vremenu pre 7 oktobra 1931 godine** i koji su postojećim Deviznim pravilnikom bili okarakterisani kao »slobodni« i to pod uslovom da vode poreklo: a) od unosa robe; b) od unosa deviza iz inostranstva. Ova vrsta inostranih potraživanja izgubila je

¹ Inostrancu se može isplatiti samo do 5000 din. mesečno i od osobe, bez naročitog ovlašćenja Narodne banke (Dev. 59/35).

svojstvo »slobodnih« dinara navedenim rešenjem Ministarstva finansija čija prva tačka glasi: »Da se slobodnim dinarima, postalim pre stupanja na snagu Pravilnika o regulisanju prometa devizama i valutama od 7 oktobra 1931 god. ne može vršiti obezbeđenje valute«. Kako je inostranim potraživanjima ove vrste rešenjem br. 37250/2 od 28 marta 1932 god. oduzeto pravo da se za njih mogu nabaviti devize, a rešenjem br. 72400/1 i pravo da mogu služiti za obezbeđenje valute, ona su time izgubila svojstvo »slobodnih« dinara i kao takva ne mogu se ni u kom slučaju upotrebiti.

2° Ova vrsta inostranih potraživanja po svojoj nameni najpribližnija je »internim« dinarima. **U molbama** za upotrebu ovih dinara, kao i onih po rešenju Br. 37250/2, **mora se uvek naznačiti i poreklo istih**, tj. od kakvog su posla postali: od prodaje deviza, uvezene robe ili od naplaćenih kupona odnosno amortizovanih obveznica. — I za ovu vrstu inostr. potraživanja važi objašnjenje pod 3° »inostranih potraživanja po rešenju br. 37250/2«.

1. Ovi dinari predstavljaju takvu vrstu inostranih potraživanja sa kojima se ne može raspolagati ni u kakvu svrhu i koja kao takva leže na vezanim računima kod ovlašćenih novčanih zavoda. Vezivanje inostranih potraživanja vrši se u slučaju kad se ne može dokazati da je protivrednost istih uneta u našu zemlju iz inostranstva. To je najčešći slučaj kod uvoza robe pri čijem se plaćanju ne podnesu svi dokumenti koje predviđa čl. 3 Deviznog pravilnika. (Faktura, carinska deklaracija, uverenje o plaćenom porezu za poslednje polgode i protokolacija firme, odnosno obrtnica).

2° »Vezani« dinari ne mogu se prenositi sa računa jednog inostranca na drugog niti od jedne ovlašćene banke na drugu bez prethodnog odobrenja Narodne banke, po-

što izraz »vezani« involvira potpunu nepokretnost ovih potraživanja. »Vezani« dinari mogu se osloboditi, to jest pretvoriti u »interne« odnosno u »privremeno vezane« samo na osnovu specijalnog ovlašćenja Ministarstva finansija, ili, izuzetno, Narodne banke. Za »vezana« inostrana potraživanja koja se nalaze na računima kod Pošt. štedionice postoje izvesna rešenja Ministarstva finansija koja olakšavaju njihovo oslobodavanje.

3° Važno je napomenuti da se, po našim deviznim propisima, dužnik ne oslobodava obaveze polaganjem dinara na »vezani« račun poverioca a bez dokumenata predviđenih čl. 3 Deviznog pravilnika. Nepodnošenjem propisnih dokumenata inostranac ne može svojim potraživanjem niukom vidu raspolagati te, očigledno, eventualni rizik kursa imao bi pasti na onoga koji nije ispunio sve propisane uslove.

»Blokirani« dinari. »Blokirani« dinari predstavljaju specijalnu vrstu inostranih potraživanja sa kojima inostrani poverilac ne može privremeno raspolagati ni u kakvu svrhu i ako je njegov jugoslovenski dužnik ispunio sve prethodne uslove za to. To je obično slučaj kad naša zemlja, pristupajući represivnim merama, blokira potraživanja poverilaca iz jedne druge zemlje koja je slično postupila prema potraživanjima naših građana kod nje. Ovo je, po pravilu, privremena mera pri kojoj se obustavlja svojstvo i upotreba opravdanih inostranih potraživanja, a koja se u stvari deblokiraju odmah čim se postigne sporazum između nadležnih faktora jedne i druge zemlje. Slično je i sa inostranim potraživanjima koja se nalaze kod zavoda koji su pod zaštitom specijalnih uredbi, u koliko su kao takva zatečena potraživanja obuhvaćena uredbom.

»Klirinški« dinari.

1° Specijalnu vrstu inostranih potraživanja čine »klirinški« dinari. Ova vrsta inostranih dinarskih potraživanja postaje stornom iz kliringa. Izvesni inostrani robni poverioci iz klirinških zemalja storniraju iznose koji su za njihov račun uplaćeni u kliring, a u cilju da svoja potraživanja naplate izvozom robe. Prilikom izvlačenja ovih iznosa iz klirinškog zbirnog računa daje im se svojstvo da se mogu upotrebiti za izvoz robe u zemlju sa čijeg su zbirnog računa isplaćeni. Prema tome, **ovi se dinari moraju upotrebiti isključivo za izvoz i ni u kakvu drugu svrhu**, izuzev eventualnog odobrenja Narodne banke po specijalnoj molbi ovlašćene banke kod koje se nalaze (na pr. za turističke svrhe).

2° »Klirinški« dinari mogu se stornom iz kliringa isplatiti bilo jednoj ovlašćenoj banci, na račun inostranog poverioca, ili pak neposredno jugoslovenskom izvozniku, koji sa ovima ima da pravda izvozničko uverenje. U svakom slučaju ovi se dinari storniraju iz kliringa u cilju upotrebe za izvoz. Prema tome, ovlašćeni novčani zavod kod koga se dinari nalaze, ogrešuje se o postojeće rešenje Ministra finansija o polaganju dinara robnih poverilaca iz klirinških zemalja na zbirne račune, ako bude klirinške dinare zadržavao kod sebe na računu duže vreme od jednog meseca bez upotrebe u svrhu kojoj je namenjen. Isto tako nije dopuštena upotreba dinara u druge svrhe osim izvoza, bez specijalnog odobrenja Narodne banke.

»Kuponski« dinari. 1° Pod »kuponskim« dinarima podrazumevaju se ona inostrana potraživanja koja su postala od naplate kupona sa obveznica spoljnih zajmova za račun inostranaca, na osnovu rešenja Ministra finansija br. 98700 od 7 avgusta 1933 god.¹⁾

¹ Pošto sporazum sa inostranim porterima ističe u mesecu oktobru 1935, to je potrebno imati u vidu eventualne izmene koje bi nastupile prilikom zaključenja novog sporazuma.

Upotreba ovih dinara ograničena je pomenutim rešenjem. Tako se ova inostrana potraživanja ne mogu upotrebiti: a) za kupovinu stranih platežnih sredstava (u zemlji i inostranstvu); b) za pravdanje uverenja o obezbeđenju valute za izvoz robe iz zemlje i c) za finansiranje građevinarskih i dr. poslova u zemlji od strane inostranih preduzeća sa Državom ili samoupravnim telima.

2° Prema navedenom rešenju inostrani sopstvenici »kuponskih« dinara mogli bi eventualno ove upotrebiti u sledeće svrhe:

- 1) za kupovinu nepokretnosti svih vrsta;
- 2) za konstituisanje doživotne rente kod osiguravajućih društava u korist lica koja žive u Jugoslaviji;
- 3) za kupovinu jugoslovenskih hartija od vrednosti svih vrsta (državne rente, obveznice, založnice, akcije i tako dalje);
- 4) za učešće u glavnici jugoslovenskih akcionarskih društava putem povećanja glavnice, koje bi se izvršilo izdavanjem novih akcija i to samo do iznosa od milion dinara. Za veće iznose potrebno je naročito registrovanje kod Ministarstva finansija;
- 5) za otplatu dugovanja ili isplatu svih vrsta pozajmica do iznosa od 100.000 dinara pod uslovom da su te obaveze stvorene pre 14 oktobra 1932 god. i da ne potiču od izvoza jugoslovenske robe.
- 6) U turističke svrhe.

3° Za upotrebu ovih dinara potrebno je prethodno obratiti se molbom Ministarstvu finansija (Odeljenje državnih dugova i kredita).

4° Podnosilac kupona koji naplaćeni iznos nameni za jedan od slučajeva pod 1), 2), 3) i 4) mora potpisati obavezu da će učinjenu upotrebu održati u istom obliku za vreme od tri godine. — U cilju sprečavanja zloupotreba predviđaju se specijalne kaznene sankcije.

5° Kuponi se ne šalju neposredno ustanovama koje vrše kuponsku službu u našoj zemlji (**Državna hipotekarna banka za posleratne i Francusko-srpska banka za predratne zajmove**) nego preko inostranih agenata po dotičnim zajmovima. Dok se eventualno ne omogući njihova upotreba, dinari ove vrste ostaju vezani na računu inostranca kod navedenih zavoda i ne mogu se ni u kakvu svrhu upotrebiti, niti vuku kamatu.

6° Za eventualna obaveštenja u pogledu inostranih potraživanja ove vrste, treba se obratiti Državnoj hipotekarnoj odnosno Francusko-srpskoj banci, Beograd.

Dinari od plaćene kafe i ostale robe brazil. porekla. Specijalnu vrstu inostranih potraživanja čine dinari koji potiču od plaćene kafe uvezene iz Brazilijske ili iz drugih zemalja. Pošto je trgovinski bilans naše zemlje prema Braziliji veoma pasivan, tako da je izvoz, prema uvozu od više desetina miliona dinara, iznosio svega nekoliko hiljada dinara, — to je Ministar finansija 19 jula 1933 godine doneo rešenje po kome je propisao da se za plaćanja robe brazilijanskog porekla ne mogu prodavati devize, već se imaju polagati dinari kod Narodne banke. Pošto je utvrđeno da je se počela brazilijanska kafa uvoziti pod poreklom drugih zemalja, to je naređeno da se devize ne smeju prodavati za plaćanje kafe uopšte, ma iz koje se zemlje uvozila.

Dinari koji potiču od plaćanja uvoza robe brazilijanskog porekla, ili kafe uopšte, polažu se kod Narodne banke ili na račun Brazilijanske banke, Rio de Janeiro, ili na račun inostranaca iz drugih zemalja (najčešće iz Italije) koji su liferovali robu jugoslovenskim uvoznicima. Ovi dinari mogu se upotrebiti za pravdanje uverenja o obezbeđenju valute po izvozu u Braziliju.

**Prenos inostranih
potraživanja.**

»Slobodni« dinari mogu se prenositi neograničeno uz naknadnu prijavu Narodnoj banci. »Privremeno vezani« dinari, »interni«, »robni«, »37250/2«, »72400/1« i »klirinški« mogu se prenositi sa računa inostranaca kod jednog ovlašćenog zavoda na isto takav račun **istog** inostranca kod drugog zavoda i bez prethodnog ovlašćenja Narodne banke, a uz naknadnu prijavu Narodnoj banci u nedeljnim izveštajima. Međutim, za prenos navedenih vrsta inostranih potraživanja na **drugog** inostranca, kao i za ma kakav prenos »vezanih« potraživanja, potrebno je **prethodno** odobrenje Narodne banke. — Jedino »kuponski« dinari ne mogu se prenositi kod drugog ovlašćenog zavoda izvan dve navedene specijalno ovlašćene banke za držanje ove vrste inostranih potraživanja.

**Isplate dinara u zem-
lji inostrancima.**

Isplate inostrancima u našoj zemlji »privremeno vezanih« dinara, kao i dinarskih potraživanja ostalih kategorija, mogu se vršiti samo u manjim iznosima, u turističke svrhe (do 5.000 din. od osobe mesečno uz podnošenje putne isprave), a za isplate većih suma potrebno je prethodno ovlašćenje Narodne banke uz bliže objašnjenje upotrebe u podnetoj molbi.

Ova se uputstva ne odnose na »slobodne« dinare (čija upotreba nije ovim ograničena), niti na »vezane« dinare za koje važe u svemu dosadašnja ograničenja. Što se tiče klirinških dinara, oni se mogu upotrebljavati za isplate inostrancima u turističke svrhe, ali s tim da se pribavi za ovu upotrebu **naročito ovlašćenje Narodne banke**, **posle isplate dinara iz kliringa**. — (Dev. 59/35).

XI AVANSI PO KLIRINŠKIM UPLATAMA

Posle suspendovanja klirinškog sporazuma sa Austrijom u mesecu septembru 1932 godine, naša je zemlja za dvogodišnji period, i pored klirinških odnosa sa većim brojem zemalja, imala pasivan platni odnos sa svima tako da su naši izvoznici dobijali protivrednost svojih potraživanja odmah čim je stizao avizo o uplati njihovih dužnika u kliring na protivnoj strani. Ovakav slučaj bio je sa svima klirinškim zemljama u užem smislu, pa i sa onima za koje je statistika naše spoljne trgovine pokazivala znatnu aktivu u našu korist.

Trgovinski ugovori sa Nemačkom i Grčkom, koji su zaključeni polovinom 1934 godine, menjaju iz osnova dotadašnje stanje. Nemačka, u nedostatku deviza, menja svoju politiku snabdevanja u toliko što glavni deo hrane i sirovina nabavlja u zemljama sa kojima ima klirinške sporazume. I pošto je naš izvoz u glavnom sezonskog karaktera, dok uvoz nemačkih fabrikata u Jugoslaviju ide preko cele godine normalnim tokom, to je u mesto ranijeg dugovanja, saldo našeg potraživanja prešao na protivnu stranu. Svakako da je tako brzom stomilionskom saldu našeg potraživanja doprineo u znatnoj meri i naš brzi izvoz u cilju iskorišćavanja izvesnih povlastica. — I prema Grčkoj, za razliku od ranijeg ugovora, stvorena su zamrznuta potraživanja naših izvoznika za 30% iznosa fakture, pored t. zv. kompenzacionih bonova koji i dalje pritiskuju naše tržište.

Kako su i izvesni drugi klirinzi počeli menjati ranije uobičajenu fizionomiju, to je Narodna banka u sporazumu

sa Ministrom finansija pristupila proučavanju i stvorila mogućnost delimičnog davanja zajmova na klirinške uplate. Za zainteresovane izvoznike od značaja su sledeća objašnjenja u pogledu zajmova ove vrste:

1) Svako lice ili firma koje dobije avizo o izvršenoj uplati na zbirni račun Narodne banke u inostranstvu, a za koju nema odgovarajućeg pokrića kod nas, može podneti molbu Narodnoj banci, odnosno onoj filijali Narodne banke koja je teritorijalno nadležna prema domicilu molioca, u kojoj će moliti odobrenje zajma na podlozi svoga akcepta i uz supergaranciju aviziranog iznosa u kliringu.

2) Molbu treba napisati u sledećem obliku:

Narodnoj banci Kraljevine Jugoslavije

Molim Narodnu banku da mi izvoli odobriti zajam od

Dinara

na bazi menice sa mojim akceptom.

Odobren zajam bih vratio na taj način što bih na Narodnu banku preneo svoje potraživanje¹⁾

u iznosu od koje je za moj račun položeno na zbirni račun Narodne banke kod²⁾

a prema vašoj avizi (uputnici) br. od

Narodna banka bi imala pravo da se iz ovoga primanja prvenstveno naplati, a u koliko gornji iznos ne bi zalagao za moj dug po ovome zajmu, ili se ma iz kojih razloga Banka iz njega ne bi mogla naplatiti, odobravam da se Narodna banka može namiriti u svako doba iz moje imovine, pomoću menice bez roka plaćanja koju bih izdao Banci.

S poštovanjem,

. 193... g.

u

¹ Naznačiti po kome platnom sporazumu (n. pr. Nemačka, Italija, i t. d.).

² Naznačiti kod koje inostrane banke (n. pr. Rajhsbanke, Istituto nazionale, Rim, i t. d.).

3) Zajmovi se odobravaju na podlozi akcepta bez roka a sa datumom izdanja izvoznika koji je korisnik avizirane uplate, uz prezentaciju aviza o klirinškoj uplati za njegov račun;

4) O zajmovima ove vrste donose se odluke pojedinačno i svako dobijanje aviza o uplati ne daje korisniku samim tim pravo na neograničeni zajam po ovom osnovu.

5) Ako iznos naredene isplate, prema nalogu stranog korespondenta, ima da se preda korisniku (t.j. onome u čiju korist nalog glasi) posredovanjem nekog novčanog zavoda ili drugog lica (t. j. preko onoga za čiji račun nalog glasi), potrebno je:

a) da korisnik isplate podnese molbu za zajam;

b) da posrednik izjavi da nema ništa protiv toga da Narodna banka odobri korisniku traženi zajam, a tako isto i da nema ništa protiv toga da korisnik ustupi Narodnoj banci primanje po naredenoj isplati;

v) da korisnik i posrednik saglasno izjavi: kome ima da se isplati **zajam**, a kome **ostatak** naredene isplate koji bude preostao kod Narodne banke, pošto ona naplati zajam.

g) Zajmovi su po pravilu **tromesečni**, a u koliko se odnosna klirinška uplata blagovremeno ne likvidira do roka od 3 meseca, dužnici se mogu, istim putem kojim su zajam tražili, obraćati Narodnoj banci molbama za produženje, odnosno obnavljanje zajma.

6) Kamata se računa po eskontnoj stopi Narodne banke (sada 5% godišnje).

XII OTKUP KLIRINŠKIH POTRAŽIVANJA

Pored davanja avansa na podlozi aviza, t.j. potvrda o izvršenoj uplati u kliring, odnosno na zbirni račun, za račun izvoznika ili izvesnog ovlašćenog zavoda, Narodna banka je, na osnovu pribavljenog ovlašćenja Ministra finansija a u cilju da u granicama mogućnosti olakša stanje naših izvoznika, — donela odluku da vrši otkup njihovih potraživanja, uplaćenih u kliring. Otkup se vrši samo onih izvoznčkih potraživanja, na čiju je naplatu izvoznik prinuđen da čeka duže vreme s obzirom na stanje odnosnog kliringa i koja glase na druge valute izvan dinara, ili, i ako glase na dinare, ako je naplata vremenski neizvesna.

Narodna banka je otpočela vršiti otkup polovinom januara 1935 god. i to u početku izvoznčkih potraživanja u Nemačkoj i Grčkoj. Izvoznik je mogao svoje potraživanje ustupiti Narodnoj banci uz izvesan određen odbitak koji je bio procentualno u toliko veći u koliko je za naplatu trebalo čekati duže vreme. Ovaj procenat odbitka sadrži s jedne strane naknadu kamate za raniju isplatu potraživanja izvozniku, na koje bi imao da čeka kraće ili duže vreme, a s druge strane riziko-premiju, pošto samim ustupljenjem rizik koji se može javiti pada na Narodnu banku, odnosno na državu.

Odbitak koji se vrši pri otkupu služi za stvaranje jednog fonda iz koga bi se imala naknaditi diferencija koja bi nastupila usled pada kursa odnosne valute. Ali, Narodna banka može delimično i da se oslobodi rizika ako otkupljene klirinške iznose, opet na teret stvorenog fonda, ustu-

pa uvoznicima robe iz odnosne zemlje, što je ona u praksi i činila. Tako je na primer u međuvremenu od 8 aprila do 15 juna 1935 Narodna banka prodavala uvoznicima nemačke robe, uz izvestan škont, klirinške marke koje je kupovala od izvoznika. Time je ona, u stvari, u svrhu brže naplate izvoznčkih potraživanja iz Nemačke, favorizovala uvoz nemačke robe, koja je inače bila skupa usled visokog kursa marke. Redukcijom kursa klirinške marke za nekoliko procenata, povećan je interes naših uvoznika za uvoz robe iz Nemačke.

Sličan je slučaj i sa otkupom italijanske lire. Pošto je od novembra 1934 god. italijanski kliring prešao u aktivu, a od maja 1935 počeo pokazivati naglo povećanje klirinškog salda, to je Narodna banka od polovine meseca maja otpočela vršiti otkup klirinških lira. Otkupni procenat, koji je u početku zbog kratkotrajnog čekanja na hronološki red iznosio svega 1%, postepeno je povećavan u koliko je italijanski kliring pokazivao porast aktivnog salda.

U platnim odnosima sa Grčkom, međutim, vladale su druge okolnosti te su i na sam otkup bili od uticaja sasvim drugi faktori. Ovde je došlo do otkupa pri svem tom što je u pitanju bila moneta dinar. Rizik se, prema tome, ovde nije javljao usled mogućnosti pada vrednosti valute nego usled velike vremenske neizvesnosti u pogledu naplate izvoznčkih potraživanja. Jedan deo izvoznčkih potraživanja u Grčkoj, 30%, mogao je se naplatiti samo tripartitnim putem, to jest ako bi se našla zemlja od koje bi Grčka potraživala a kojoj bi naša zemlja u isto vreme dugovala. Kako se takav slučaj nije mogao naći, to je naplata ovog dela izvoznčkih potraživanja u Grčkoj ostala vremenski neizvesna.

**Vršenje ponuda
za otkup.**

Izvoznik koji želi ponuditi na otkup Narodnoj banci svoje klirinško potraživanje, treba da joj se obrati naročitom molbom u

kojoj će naznačiti potrebne podatke. Ponuda za otkup podnosi se u sledećem obliku:

NARODNOJ BANCİ KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Beograd

Prema vašoj avizi br. od položeno je za moj račun na zbirni račun Narodne banke kod

. ¹⁾ iznos

od i slovima

Koristeći se odlukom Narodne banke o otkupu potraživanja naših izvoznika u ²⁾, koja su uplaćena na zbirni račun kod ¹⁾

a po kojima su izvoznici dostavljene avize, ovim izjavljujem da moje avizirano mi potraživanje po avizi br. od u iznosu

od i slovima

od i slovima prodajem Narodnoj banci uz odbitak od % i molim Narodnu banku da ovu moju ponudu primi i likvidira na taj način što će mi po odbitku i ³⁾ ostatak isplatiti.

PRILOG: aviza

¹⁾(potpis)

Ako izvoznik želi da ponudi na otkup klirinško potraživanje po kome je već podigao avans, treba u ponudi da navede: broj i datum avize koja je već deponovana kod Narodne banke; iznos na koji pojedine avize glase; ukupan iznos koji želi da proda Narodnoj banci.

¹ Za italinski kliring staviti: »Nacionalnog instituta za razmene sa inostranstvom, Rim«, — a za nemački kliring Nemačke obraćunske kase, Berlin«.

² Navesti zemlju, n. pr. Italiji, Nemačkoj...

³ Ako je već dobiven zajam, onda staviti.... »i odobrenog mi zajma«.

XIII KLIRINŠKE UPUTNICE

Od kad su pojedini klirinzi naše zemlje prešli u aktivu, Narodna banka svakog izvoznika obaveštava specijalnom **avizom** o izvršenoj uplati na zbirni račun izvesne sume za njegov račun u respektivnoj zemlji. Ova aviza služi izvozniku kao dokaz o izvršenoj uplati, pošto ovaj ne prima odmah protivrednost nego mora da čeka na hronološki red isplate, kraće ili duže vreme, dok se ne nakupi dovoljan iznos od polaganja uvoznika robe iz odnosne zemlje.

Dok u kliringu postoji manji aktivan saldo, klirinška aviza nema naročitog značaja. Ali, kad je saldo veći i kad se mora duže vreme čekati na hronološki red isplate, aviza postaje već jedan instrument na osnovu koga je izvoznik prinuđen da traži zajmove, avanse ili eventualno i da izvrši prodaju toga svog potraživanja, za šta mu kao dokaz služi aviza.

U vezi sa ovim mogućnostima, javlja se potreba da se klirinška aviza učini elastičnijom, da prelazi iz ruke u ruku bez većih procedura. Prema ranijoj praksi, postojale su znatne formalnosti oko prenosa, zalaganja ili eventualne prodaje izvoznčkih potraživanja za koja kao dokaz služe klirinške avize. Tu je često tražena formalna cesija, a moralo je se i Narodnoj banci notificirati na koga je izvršen prenos potraživanja po odnosnoj avizi, da bi ona to zabeležila u svojim knjigama. Dok ne dobije potvrdu od Narodne banke o izvršenom prenosu avize, njen pravoprijemnik nije bio siguran za svoje potraživanje, čime je znatno otežana njena cirkulacija. Naročito je postojala opasnost

od eventualnog stavljanja zabrana na odnosno klirinško potraživanje.

Iz tih i takvih razloga, osetila je se potreba da se potraži načina u cilju otklanjanja ovih osobina klirinških aviza koje stvaraju teškoće oko njihove lakše komercijalizacije. Narodna banka je došla tim povodom na ideju da, u interesu mobilizacije klirinških potraživanja izvoznika, stvori jedan instrumenat, sličan čeku i menici, koji bi bio negociabil u većoj meri, a pomoću koga bi izvoznika mogao lakše da dođe do svoga potraživanja, bilo prodajom ili zalaganjem, bez većih formalnosti. Ta ideja ostvarena je u ustanovljenju t.zv. **klirinških uputnica**, čija je definicija izražena u čl. 1 Uredbe o klirinškim uputnicama, koja je u tome cilju donesena zakonodavnim putem. Ma da u nekoliko ima sličnosti sa čekom i menicom, klirinška uputnica ipak ima izvesnih odlika po kojima se od ovih razlikuje. Jedna od glavnih odlika jeste vremenska neizvesnost naplate, pošto kod ovih uputnica rok isplate zavisi od mnogih neizvesnih okolnosti, t.j. isplaćuje se onda kad bude bilo stvoreno dovoljno pokrića na odnosnom zbirnom računu od raznih polaganja, specijalno uvoznčkih. Ova uredba glasi:

Na osnovu § 63 Finansijskog zakona za 1934/35 godinu produženog odredbom § 7 Zakona o budžetskim dvanaestinama za mesece: avgust, septembar, oktobar, novembar i decembar 1935 i januar, februar i mart 1936 god., Ministarski savet, na predlog ministra finansija, propisao je ovu

U R E D B U O KLIRINŠKIM UPUTNICAMA¹⁾

Član 1

Klirinška uputnica je isprava, koju izdaje Narodna banka Kraljevine Jugoslavije, a koja predstavlja izveštaj

¹⁾ „Službene novine“ br. 287 od 14 oktobra 1935.

korisniku o izvršenoj uplati u stranoj moneti za njegov račun kao i njegovo pravo da protivrednost te uplate primi na Blagajni Narodne banke u dinarima u svemu saobrazno odnosnim sporazumima o platnom prometu sa pojedinim inostranim zemljama.

Član 2

Od trenutka izdanja klirinške uputnice pravo na naplatu protivrednosti u dinarima sume položene u stranoj moneti, saobrazno pojedinim sporazumima, ima vlasnik klirinške uputnice, odnosno lice koje urednim nizom prenosa na uputnici bude dokazalo da je postalo njen sopstvenik.

Član 3

Propisi meničnog Zakona od 29 novembra 1928 godine primenjivaće se analogno na klirinške uputnice ukoliko nisu u protivnosti sa propisima ove Uredbe.

Član 4

Klirinška uputnica sadržava ove bitne sastojke:

- 1) iznos strane valute;
- 2) broj hronološkog reda za isplatu u dinarima;
- 3) ime korisnika;
- 4) naznačenje inostranog instituta kod koga je uplaćen iznos u stranoj valuti;
- 5) označenje načina isplate u dinarima;
- 6) datum izdanja;
- 7) potpis Narodne banke.

Član 5

Izdavanje klirinških uputnica podleži plaćanju takse, ravne taksi koja se plaća za izdavanje čekova (T.br. 36 takse tarife Zakona o taksama).

Član 6

Ova Uredba stupa na snagu od dana obnarodovanja u »Službenim novinama«.

Br. 1809/VIII

5 oktobra 1935 godine

Beograd

Klirinška uputnica ima svoje bitne sastojke, koji su izraženi u čl. 4 Uredbe. Prema tome sadržina klirinške uputnice (da uzmemo primera radi uputnicu po nemačkom kliringu) je sledeća:

Rajhsmaraka

Broj

KLIRINŠKA UPUTNICA

na sumu od Rajhsmaraka
koja je uplaćena kod NEMAČKE OBRAČUNSKE KASE, BERLIN, na zbirni račun Narodne banke Kraljevine Jugoslavije, u korist
a koje će se protiv-vrednost u dinarima isplatiti hronološkim redom iz uplata u Beogradu, saobrazno sporazumu o kliringu sa Nemačkom, po dnevnom tečaju na dan isplate odnosno obračuna.

Broj ove uputnice u isto vreme je i redni broj za isplatu odnosno obračun.

Beograd, 193... god.

Narodna banka Kraljevine Jugoslavije

Sopstvenik uputnice, pored na njoj naznačenih korisnika, je svaki onaj ko urednim nizom prenosa bude dokazao da je njen vlasnik. Kad uputnica dođe na hronološki red isplate, njena se vrednost pretvara u dinare, ukoliko na stranu valutu glasi, na osnovu kursa od toga dana. Kada je njen vlasnik prezentira na isplatu, on dobija sumu dinara koja je već obračunata o roku skadiranja isplate. Prema

tome, njen vlasnik ima da snosi eventualni rizik kursa samo do dana obračuna, a posle toga, ako je odmah ne naplati, on potražuje onu sumu **dinara** koja mu je, kao protivvrednost odnosne uputnice, stavljena na raspoloženje na dan skadiranja. Povodom izdavanja klirinških uputnica izdata su sledeća uputstva:

1) Kada se uputnica šalje Narodnoj banci za naplatu, u slučaju da je došla na hronološki red isplate, lica ili firme na čije ime glasi moraju na poledini izvršiti prenos svojim urednim potpisom;

2) Isti je postupak i onda kada se uputnica prezentira Narodnoj banci radi traženja avansa ili, eventualno, pri ponudi za otkup;

3) Klirinška uputnica može se prenositi ili zalagati samo u celini, a može je naplatiti njen vlasnik, odnosno lice koje urednim nizom prenosa na samoj uputnici bude dokazalo da je postalo njen sopstvenik;

4) Uputnica se može prenositi i blanko prenosom;

5) Molbe za avanse i otkup mogu se podnositi kako na podlozi klirinških aviza (koje su ranije izdate) tako i na podlozi klirinških uputnica. Isto tako kod privatnih kompenzacija u okviru kliringa mogu se podnositi Narodnoj banci kako uputnice tako i ranije izdate avize;

6) Kod kompenzacija u okviru kliringa izvoznik može ustupiti za plaćanje uvoznika samo celu avizu, odnosno uputnicu. U **izuzetnom slučaju**, kada izvozniku, zbog avize (uputnice) koja glasi na veliku sumu, nije moguće da je odjednom proda uvoznicima robe iz odnosne zemlje, može se izvršiti prodaja jednog dela avize (uputnice) i tražiti od Narodne banke da se na ostatak izda nova uputnica. Ovaj zahtev uputiće ovlašćeni zavod Narodnoj banci u sprovednom pismu za kompenzaciju u okviru kliringa, naznačujući koji se iznos ima upotrebiti za kompenzaciju a za koji se traži nova uputnica;

7) Kad izvoznik odnosno vlasnik želi da naplati svoje klirinško potraživanje koje je došlo na hronološki red, mora **uputnicu vratiti Narodnoj banci** i tom prilikom dati nalog kojim putem da mu se doznači protivrednost;

8) U svrhu obaveštavanja izvoznika, Narodna banka putem štampe objavljuje brojeve klirinških uputnica koje su došle na hronološki red isplate;

9) Kod klirinških uputnica, uverenje o obezbeđenju valute pravda se na osnovu sprovednog pisma kojim se uputnica dostavlja, a koje sadrži klauzulu o pravdanju. **Na osnovu ovog pisma ovlašćeni zavod može izvršiti pravdanje uverenja samo onog izvoznika koji je izvršio izvoz one robe na koju se odnosna uputnica i sprovedno pismo odnose.** Zavod koji izvrši pravdanje uverenja, zabeležiće to istovremeno na sprovednom pismu i potvrditi svojim štambiljom i pečatom.

XIV TABELA O KRETANJU »PRIMA«

[illegible]

XV TRGOVINSKI BILANS

SPOLJNA TRGOVINA JUGOSLAVIJE u prvim polugodima 1927—1935

	u milionima dinara	
	izvoz	uvoz
1927 god.	3.005,8	3.375,6
1928 »	2.687,0	3.801,9
1929 »	2.989,0	3.678,6
1930 »	3.362,3	3.478,1
1931 »	2.315,8	2.581,6
1932 »	1.372,1	1.390,3
1933 »	1.434,1	1.295,3
1934 »	1.589,6	1.750,5
1935 »	1.774,9	1.746,3

PREGLED UČEŠĆA ZEMALJA U NAŠOJ SPOLJNOJ TRGOVINI u prvom polgodu 1935 god.

A) Zemlje prema kojima smo aktivni:

	u milionima dinara	
	izvoz	uvoz
Austrija	257,2	211,9
Belgija	48,5	30,3
Grčka	44,8	21,8
Mađarska	70,9	53,5
Italija	363,8	221,2

	izvoz	uvoz
Španija	21,8	11,0
Švajcarska	48,8	46,9
Turska	5,5	1,8
Nemačka	299,6	264,8
Čehoslovačka	254,2	212,3
Sjed. Američke Države	115,4	93,3

B) Zemlje prema kojima smo pasivni:

	u milionima dinara	
	izvoz	uvoz
Argentina	9,1	30,8
Brazilija	1,0	30,0
Bugarska	1,3	5,8
Danska	—	1,8
Egipat	16,5	16,7
Engleska	79,1	173,2
Francuska	22,2	99,5
Holandija	4,6	27,5
Poljska	14,0	31,3
Rumunija	5,9	27,3
Švedska	3,4	8,2

GLAVNI PREDMETI IZVOZA I UVOZA

	I polgode		
IZVOZ	1933	1934	1935
	u milionima dinara		
Pšenica	5,6	11,6	38,5
Kukuruz	197,9	208,2	176,6
Mekinje	2,4	10,4	14,8
Hmelj	2,5	14,3	12,0
Kudelja	12,7	17,7	15,3
Pernata živina	42,8	54,1	37,1

Ostala živa stoka	174,2	165,2	172,4
Meso	50,8	42,7	74,9
Jaja	116,2	61,9	63,0
Perje	5,7	11,3	16,1
Kože	23,8	40,0	37,3
Drvo	295,5	406,5	388,2
Cement	28,2	33,8	34,7
Olovo	6,4	14,3	6,4
Sirov bakar	146,0	204,3	171,6
Ostale rude	48,4	52,9	32,9

UVOZ

Pamuk sirov	72,0	99,7	91,0
Pamuk predivo	145,1	203,4	161,1
Pamuk tkanine	94,6	107,0	89,4
Gvožđe	117,6	169,8	162,0
Vuna ovčija	19,8	41,4	4,2
Vuna predivo	30,6	43,1	38,4
Vuna tkanine	50,9	73,4	75,1
Svila predivo	30,4	45,2	50,5
Svila tkanine	19,6	30,8	38,5
Mineralna ulja	38,7	38,2	31,4
Kože	29,5	55,3	57,5
Predmeti za hranu (pirinač, kafa)	92,8	109,2	54,6
Ugalj	27,0	50,2	52,7
Mašine	37,7	74,7	74,9
Elektrotehn. predmeti	31,7	43,4	52,1

XVI SPISAK NOVČANIH ZAVODA I MENJAČA OVLAŠĆENIH ZA RAD

- I Devizama i valutama,
II Valutama i za izdavanje uverenja o obezbeđenju valute,
III Samo valutama (menjači).

prema teritorijalnoj nadležnosti filijala
Narodne banke.

Centrala Beograd

I Anglo čehosl. i praška kreditna banka	Beograd
I Bankarsko i trgovačko d. d.	Beograd
I Beogradska zadruga	Beograd
I Beogradska založna banka	Beograd
I Beogradska trgovačka banka	Beograd
I Bosanska ind. i trg. banka	Beograd
I Generalna banka za trg. i industriju	Beograd
I Diskontna trgovačka banka	Beograd
I Državna hipotekarna banka	Beograd
I Dunavska banka	Beograd
I Izvozna banka	Beograd
I Jadransko-podunavska banka	Beograd
I Jugoslovenska banka, filijala	Beograd
I Jugoslovenska udružena banka	Beograd
I Jugoslovenski kreditni zavod	Beograd
I Opšte jugosl. bank. društvo	Beograd
I Poštanska štedionica	Beograd
I Prva hrvatska štedionica, filijala	Beograd
I Prometna banka	Beograd
I Smederevska kreditna banka	Beograd
I Srpsko-amerikanska banka	Beograd
I Srpsko-švajcarska banka	Beograd
I Francusko-srpska banka	Beograd
II Kolonijalna banka	Beograd
II Mesarska banka	Beograd
II Prva hrvat. šted., fil.	Beograd
*II Valjevska zadruga (samo za izdav. uver.)	Zemun
III Anaf Josif	Valjevo
III Baruh Mihajlo	Beograd
III Gavrović Branislava	Beograd

Filijala Petrovgrad

I Petrovgradska štedionica	Petrovgrad
I Prva hrv. štedionica, fil.	Petrovgrad
I Vel. Kikindska centralna štedionica	Vel. Kikinda
I Privredna banka	Vel. Kikinda
I Srpska banka	Vel. Kikinda
III Kadelsburger L.	Petrovgrad
III Opšta privredna banka	Petrovgrad

Filijala Vršac

III Trgovačka i zanatlijska banka	Bela Crkva
-----------------------------------	------------

Filijala Dubrovnik¹

I Dubrovačka trgovačka banka	Dubrovnik
I Dubrovačka veresijska banka	Dubrovnik
I Prva hrv. štedionica, fil.	Dubrovnik
I Srpska banka, fil.	Dubrovnik
II Banka i menjačnica, Šutić, Kaldor i Komp.	Dubrovnik
II Gradska štedionica	Dubrovnik
III Banac i Rusko (u 2 lokala)	Dubrovnik

Filijala Maribor

I Jugoslovenska udružena banka, fil.	Maribor
I Ljubljanska kredit. banka, fil.	Maribor
I Prva hrv. štedionica, fil.	Maribor
I Zadružna gospodarska banka, fil.	Maribor
I Celjska posojilnica	Celje
I Prva hrv. štedionica, fil.	Celje
II Celjska posojilnica	Maribor
II Kreditna banka	Mur. Sobota
II Ljubljanska kredit. banka, fil.	Brežice
II Ljubljanska kredit. banka, fil.	Ptuj
II Ljubljanska kredit. banka, fil.	Slovengradec
II Ljubljanska kredit. banka, fil.	Celje
II Obrtna banka	Ljutomer
III Bančna poslovica Bezjak	Maribor
III Gergić Jože	Maribor
III Mariborski kreditni zavod r. z. z. o. z.	Maribor
III Dolnje Lendavska hranilnica	D. Lendava
III Prekomurska banka	Mur. Sobota

Filijala Mostar

¹ Nova filijala, čija teritorijalna nadležnost još nije određena.
Za sada pripada filijali Mostar.

Filijala Niš

I Francusko-srpska banka, fil.	Niš
III Abravanel Avram	Niš
III Alhalel Avram	Leskovac
III Lazarević Đorđe	Kruševac
III Panajotović Petar	Caribrod

Filijala Novi Sad

I Bosanska industr. i trgov. banka, fil.	Novi Sad
I Jugoslovenska banka, fil.	Novi Sad
I Ljubljanska kredit. banka, fil.	Novi Sad
I Opšte jugoslovensko bankarsko društvo, fil.	Novi Sad
I Prva hrv. štedion., fil.	Novi Sad
I Srpska banka, fil.	Novi Sad
I Trgovačka i obrtna banka	Novi Sad
I Zadružna gospodarska banka, fil.	Novi Sad
III Lustig Lajoš	Novi Sad

Filijala Osijek

I Gradska štedionica	Osijek
I Jugoslovenska banka, fil.	Osijek
I Prva hrv. štedionica, fil.	Osijek
I Prva vinkovačka veresij. banka	Vinkovci
I Prva hrv. štedionica, fil.	Sl. Brod
II Prva hrv. štedionica, fil.	Vinkovci
II Prva hrv. štedionica, fil.	Virovitica
II Prva hrv. štedionica, fil.	Vukovar
II Prva hrv. štedionica, fil.	Daruvar
II Prva hrv. štedionica, fil.	Sl. Požega
III Československa banka, fil.	Daruvar
III Banka Josif Kraus i drug	Osijek
III Ružica Bušbaher	Vinkovni
III Srpska štedionica	Nova Gradiška

Filijala Pančevo

I Pančevačka pučka banka	Pančevo
I Srpska banka	Pančevo
III »Merkur« banka i menjač. B. Stefanović	Pančevo

Filijala Sarajevo

I Bosanska ind. i trgovač. banka, fil.	Sarajevo
I Kreditna zadruha »Melaha« s. o. j.	Sarajevo
I Poštanska štedionica, fil.	Sarajevo

I Prva hrvat. štedionica, fil.	Sarajevo
I Zemajska banka za Bosnu i Hercegovinu	Sarajevo
II Zemaljska banka za Bosnu i Hercegovinu	Brčko
II Prva hrvat. štedionica, fil.	Brčko
III Kobić Salem	Sarajevo
III Milutinović i Ružić	Sarajevo
III Omerović Hasan	Sarajevo
III Salom Daniel i Zadik	Sarajevo
III Salom Menahem	Sarajevo
III Braća Pranjić	Tuzla

Filijala Skoplje

I Jadransko-podunavska banka, fil.	Skoplje
I Poštanska štedionica, fil.	Skoplje
I Prva hrvat. štedionica, fil.	Skoplje
I Skopljanska izvozna banka	Skoplje
I Trgovačko-industr. banka »Vardar«	Skoplje
I Francusko-srpska banka, fil.	Skoplje
II Devđelijska banka	Devđelija
II Francusko-srpska banka, fil.	K. Mitrovica
III Beraha Haim	Skoplje
III Biti Nisim	Skoplje
III Katarivas Mušon	Skoplje
III Konforti Solomon	Skoplje
III Merkado Beraha	Skoplje
III Ruben Avram	Skoplje
III Saporta Isak	Skoplje
III Todor Zdravković i Panča Milević	Veles
III Haim Bohor	Štip

Filijala Split

I Bosanska industr. i trg. banka, fil.	Split
I Gospodarska štedionica	Split
I Dalmatinska eskontna banka	Split
I Zemaljska banka za Bosnu i Hercegovinu	Split
I Ljubljanska kred. banka, fil.	Split
I Prva pučka dalmatinska banka	Split
I Prva hrvat. štedionica, fil.	Split
I Pučka trgovinska banka	Split
I Srpska banka, fil.	Split
I Dalmatinska eskontna banka, fil.	Šibenik
I Ljubljanska kreditna banka	Šibenik
II Zadruga gospodarska banka, fil.	Split
III Perović Stevan	Split
III Raka Živko	Imotski
III Tvrdić Marko-Spuga	Korčula
III Tedeski Ivo	Korčula
III Šibenska okružna banka	Šibenik

Filijala Subotica

I Opšta privredna banka	Subotica
I Hrvatska sveopća kreditna banka, fil.	Subotica
I Apatinska banka i štedionica	Apatin
I Somborska štedionica	Sombor
II Gradska štedionica	Subotica
II Prva hrvat. štedionica, fil.	Subotica
II Zadruga gospodarska banka	Sombor
III Ristić Milorad	Subotica
III Braća Seleš	Sombor

Filijala Sušak

I Gradska štedionica	Sušak
I Jugoslovenska banka, fil.	Sušak
I Jugoslovenska udružena banka, fil.	Sušak
I Prva hrvatska štedionica, fil.	Sušak
I Hrvatska banka, fil.	Sušak
I Hrvatska sveopća kreditna banka, fil.	Sušak
I Jugoslovenska banka, fil.	Crikvenica
II Prva hrvatska štedionica, fil.	Kraljevica
II Prva hrvatska štedionica, fil.	Rab
II Prva hrvatska štedionica, fil.	Senj
II Hrvatska poljodjelska banka, fil.	Sušak
II Prva hrvat. štedionica, fil.	Crikvenica
III Albaneže Nikola	Omišalj
III Kraljić Nikola, menjačnica	Omišalj
III Dujmović Ivan	Baška
III Dujmović Ivan	Sušak
III Kreditna i štedna zadruga s o. j.	Bakar

Filijala Cetinje

I Crnogorska banka	Cetinje
I Jadransko-podunavska banka, fil.	Kotor
II Bokeška banka	Kotor

Filijala Šabac

III Živanović Ivan	Sr. Mitrovica
--------------------	---------------

XVII SPISAK OVLAŠĆENIH BILETARNICA I ZASTUPNIŠTVA DRUŠTVA »PUTNIK«

Beograd	⊙ »Putnik« Društvo za saobraćaj putnika i turista u Kraljevini Jugoslaviji a. d.,
Bled	Turist-Ofis »Putnik«, ekspozitura Bled,
Petrovgrad	»Putnik« Putnički biro društva »Fruška Gora«, Novi Sad, zastupništvo društva »Putnik«, za grad Petrovgrad,
Vel. Kikinda	»Putnik 37« Društvo za saobraćaj putnika i turista u Kraljevini Jugoslaviji a. d., fil.,
Vrnjačka Banja	»Putnik« Društvo za saobraćaj putnika i turista u Kraljevini Jugoslaviji, ekspozitura zastupništva u Nišu,
Vršac	»Putnik 38« Društvo za saobraćaj putnika i turista u Kraljevini Jugoslavije a. d., filijala,
Gornja Radgona	Ispostava Društva »Putnik«,
Dravograd	Ispostava Društva »Putnik«,
Dubrovnik	⊙ »Putnik 5« Društvo za saobraćaj putnika i turista u Kraljevini Jugoslaviji a. d., filijala,
Zagreb	⊙ Društvo za promet stranaca, Glavno zastupstvo »Putnika« a. d., Beograd u Zagrebu,
Zagreb-Esplanad	»Putnik« II-e Zagreb Hotel »Esplanad«,
Jesenice	Turist-Ofis, podružnica Jesenice,
Kos. Mitrovica	
Kotor	»Putnik« Društvo za saobraćaj putnika i turista u Kraljevini Jugoslaviji a. d., filijala,
s-s Kralj. Marija Ljubljana	⊙ Zveza za tujski promet u Sloveniji, zastupništvo »Putnika«,
Ljubljana-Miklić	Zveza za tujski promet; zastupništvo »Putnika«, podružnica u »Hotelu Metropol«,
Maribor	⊙ Biletarnica »Putnika 7«, Aleksandrova 35. Ekspozitura »Putnika 7«, Glavni Kolodvor,
Niš	»Putnik« Društvo za saobraćaj putnika i turista,
Novi Sad	»Putnik« Središnji putnički biro Društva »Fruška Gora«, Novi Sad,
Osijek	»Putnik« Putnički biro društva »Fruška Gora«, Novi Sad, zastupništvo društva »Putnik« za grad Osijek,

⊙ ima pravo da kupuje i čekove.

Podgorica
Rab
Rog. Slatina

Grand Garaža, Podgorica,
Biletarnica »Putnika«, Rab,
Tujsko prometna zveza, menjačnica u Rogaškoj
Slatini, zastupstvo »Putnika« a. d.,

Ruma
Sarajevo

⊙ »Putnik 4« Društvo za saobraćaj putnika i turista,

Skoplje

»Jug« Savez za unapređenje turizma u Vardarskoj banovini, zastupništvo društva »Putnik«,

Sombor

»Putnik« putnički biro društva »Fruška Gora«, Novi Sad, zastupništvo društva »Putnik« za grad Sombor,

Split

⊙ »Putnik 6« Društvo za saobraćaj putnika i turista,

Stari Bečej

»Putnik« putnički biro društva »Fruška Gora«, Novi Sad, zastupstvo »Putnika«,

Subotica

»Putnik« putnički biro društva »Fruška Gora«, Novi Sad, zastupništvo društva »Putnik« za grad Suboticu,

Sušak

Glavno zastupništvo »Putnika« a. d., Beograd u Sušaku,

Sent-Ilj
Crikvenica
Celje
Šibenik

Ispostava,
Biletarnica »Putnika« Crikvenica,

Biletarnica,
»Putnik« a. d. Beograd, zastupništvo Šibenik.

XVIII REGISTAR

- Avansi** — po klirinzi 133
Advokati — kako mogu postupiti sa potraživanjem inostranca 30, 107
Arbitražu — ko može vršiti, 27
Bakar — ko može izvoziti 66
Banke — ovlašćene kao izvoznici 80
»Blokirani« dinari 128
»Vezani« dinari — šta su 127
 — primaju se ograničeno 51
Vraćena izvozn. uverenja — gde se čuvaju 69
Vrednosti uzapćene — kako se s njima postupa 102
Dvovlasnici — kako pravdaju uverenja 77
Devize i valute — kome se smeju prodavati 31
 — kako se sprovode preko berze 33, 34
Devizni pravilnik 25
Dinari — od državnih liferacija 123
 — iznos iz zemlje 54, 95
 — unos iz inostranstva 91
Dorada robe — u inostranstvu 78
Evidencija — ovl. zavoda, menjača, uvoznika, izvoznika 97
Zaduživanje — u inostranstvu 9, 92
Zajmovi — zaključ. u inostranstvu 92
 — u str. moneti zaključeni u zemlji 25, 92
Zakon — o kaznenim sankcijama 108
 — o Narodnoj banci 110
 — o novcu 111
 — o odobrenju ugovora između Države i Nar. b. 112
- Zamena** — valuta za čekove 85
 — deviza i valuta 29, 61
Zanatska — prerada zlata 32
Zastupnici — stranih kuća 30, 43
Zemlja destinacije — mora se tačno naznačiti 65
Zlatan novac — trgovanje 26, 28
Zlatna klauzula — u ugovorima u zemlji 26, 92
Zlatnici — kako se mogu nabaviti 30
Zlato — kovano i nekovano 25
 — koje se u zemlji proizvodi 32, 66, 71, 114
Značaj deviznih propisa 7
Izveštaji — o stanju inostranih potraživanja 91
 — o prodaji valuta i deviza 99
Izviđanje — po deviznim krivicama 102
Izvoz robe — bez obezb. valute 79
 — za državne bonove 80
 — ispod 1.000 din. 77
 — ne naznačene u Cenovniku 77
 — kako se vrši i pravda 65
 — od strane dvovlasnika 77
 — u cilju prerade
 — zlata i zlat. koncentrata 66
 — plemenitih metala 71
 — stranog porekla 66, 71
 — hartija od vrednosti 64, 96
Izvoznčko uverenje — šta je 105
Izvori deviznih propisa 6
Izjave uvoznika ital. robe 53
Iznos — valuta i deviza 64
 — efektivnih dinara 54, 61

- vrednosti iz zemlje 64
 — hartija od vrednosti 64, 96
Inostrana potraživanja — napl. preko adv. i suda 107
 — po reš. 37250/2 125
 — po reš. 72400/1 126
Inostranac — ko se smatra 117
Inostrani zajmovi — molbe za zaključenje 91
 — molbe za vraćanje 91
 — novi kad se prijavljuju 93
 — prijava ranije zaključenih 93
Inostrano svojstvo — kako se određuje 105
»Interni« dinari — 124
Isleđenje po deviznim krivicama 102
Isplate — inostrancima 131
 — sa računa inostranaca 90
 — u zemlji za račun inostranaca 30
 — reflektiranih deviza 84
 — čekova na stranu valutu 96
Kazne — ko izriče 101
Kazneni postupak 102
Kliring — privatan kliring 14
 — privatan 38
 — privatan kako se sprovodi 39
Klirinške uplate — kurs 53
Klirinške uputnice — šta su 139
»Klirinški« dinari — šta su 129
Knjige — evidencije 75
 — koje se moraju voditi 97
 — o kupoprodaji valuta i zlata 98
Kompenzacije — kako se obavljaju 35
 — molbe za priv. komp. 34
 — koje se sprovode preko berze 34
Kontrola — izvoza 20
 — uvoza 19
Kumulativno pravdanje izv. uverenja 72
»Kuponski« dinari 129

- Kurs pri uplati menica u kliring** 53
Lista obveznica inostr. zajmova 100
Lokal — ovl. zavoda i menjača 25
Menice — mogu se slati u inostr. 97
Menjači — čime se mogu baviti 25
Molba — za iznos valute 62
 — za menjačko pravo 27
 — za priv. kompenzacije 34
 — za produž. roka pravd. 68, 71
 — za produž. roka pri upl. u klir. 68
 — kad nedostaju dok. za pravd. 63
 — kako se taksira 105
Nagrada — za potkazivanje 102
Nadležnost Narodne banke 101
Nalozi iz inostr. za prodaju deviza 96
Naredbe Narodne banke — obavezne su 28
Neblagovremeno — pravdanje uvoza 45
 — pravdanje izvoza 67
 — predavanje deviza 79
Neprodate izvoznčke devize 85
»Novi plan« nemački 22
Nuđenje deviza N. banci 92
Obaveze — na stranu monetu i zlato 26, 92
Obaveznost naredaba Narodne banke 28
Obezbeđenje valuta 78
Obrtnica — vidi protokolacija
Ovlašćeni zavod — koja se ustanova kao takva smatra 25, 28, 29, 105
Ovlašćenja — Ministarstva finansija dokle važe 63
 — Narodne banke dokle važe 101
 — za pravo rada kako se traže 27
 — za pravo rada ko daje 25

- Ograničeno ovlašćeni zavodi 28
- Osiguravajuća društva i njihovi poslovi 106
- Osiguranje novčanih pošiljaka 97
- Osnovni principi deviznih propisa 8
- Otvaranje kredita inostrancima 9
- Otvaranje postkredita inostrancima 95
- Otkup klirinških potraživanja 136
- Otpisi — razlike od izvozn. uverenja 78
- od uvoznčkih faktura 47
- Plaćanja — robnih obaveza 41, 42, 43
- unapred 43
- filmova 44
- kafe 131
- povukom 52
- Plemeniti metali — koji su proizved. u zemlji 32, 114
- preduzeća za preradu 32
- zanatske i trg. radnje za preradu 32
- Pogranična zona — iznos dinara 61
- Pogranični promet — 70, 72, 77
- Podvoz — kako se plaća i pravda 52, 80
- Ponuda deviza — kako se vrši 82, 84
- kod kompenzacija 84
- kad se prime iz klirinške zemlje 85
- Ponuda klir. potraživanja na otkup 137
- Poresko uverenje — kod uvoza 42, 50
- kod izvoza 64
- kod uplate u kliring 42
- kod putnika 63
- Poslovni lokal — mora se prijaviti 25
- Posredovanje u platnom prometu 25
- Pošiljke — dinara u inostranstvo 95, 96
- menica 97
- preko pošte 96
- Pravdanje — dokumentima pre 1932 45
- izvoza 82
- kumulativno 72
- uvoza 40
- neblagovremeno 45, 67
- kod drugog zavoda 46
- kod Pošt. štedionice 46
- kod privatnih kompenzacija 35, 72
- u privatnom kliringu 39, 72
- molbe za produženje roka 71
- Pravo rada sa devizima — kako se pribavlja; ko ima 8, 27
- Preduzeća za preradu zlata 32
- Prelazni devizni režim 12
- Prenos inostr. potraživanja 90, 131
- Prerada robe — u inostranstvu 78
- Privatan kliring 38, 39, 42
- Privatne kompenzacije 35
- »Privremeno vezani« dinari 119
- Prijava — inostranih zajmova 92, 93
- potraživanja i hart. od vrednosti u inostr. 95
- hart. od vrednosti koje svojina inostranaca 100
- »Prim« — njegovo kretanje 145
- Principi osnovni deviznih propisa 8
- Proveravanje uvoznih dokumenata 46
- Prodaja dinara u inostranstvu 95
- Produženje roka za pravdanje izv. uverenja 68, 71
- Proizvođači kao izvoznici 70
- Protokolacija firme — kad je potrebna 40, 49, 65
- Putnici — koliko smeju izneti 53

- iznos efektivnih dinara 54
- koji putuju kroz više zemalja 55
- s porodicom kad putuju 56
- u zemlje sa slabom valutom 55
- upisivanje u putnu ispravu 55
- kako mogu nabaviti strana platežna sretstva 60
- tranzitni 58, 59
- »Robni« dinari 123
- Rok — važenja izvozn. uverenja 70
- važenja ovl. Narodne banke 101
- važenja ovl. Ministarstva finansija 63
- za pravd. izv. uverenja 65
- za ponudu izv. deviza 83
- Svojstvo inostrano kako se određuje 105
- Sitni troškovi kako se odbijaju od uverenja 72
- Slanje menice u inostranstvo 97
- »Slobodni« dinari 89, 90, 118
- Spekulisanje sa devizama 29
- Spoljno-trgovinska politika 17
- Strana platežna sretstva 61
- Stranci — kao izvoznici 69
- kao uvoznici 59
- ne smeju iznositi dinare 54
- šta smeju iznositi 57
- Taksiranje molbi 105
- Tezauriranje deviza i valuta 28
- Tezauriranje ovl. zavoda 29
- Terminska trgovina — sa izvozn. devizama 83
- sa šil. i drahmama 83
- Trgovina — u pograničnoj zoni 72
- zlatnim novcem 26, 28
- dev. i valutama — ko se može baviti 25
- obveznicama stranih zajmova 99

- Trgovinski bilans 10
- Tuđe uverenje — kad se upotrebi 65, 81
- Turista — ko se smatra da je 56
- Uverenja — izvoznika šta su 105
- izvoznika gde se čuvaju 69
- za izvoz bakra 66
- za izvoz zlatnog koncentrata 66
- za izvoz robe od inostr. sirovina 71
- tuđa ko upotrebi 65, 81
- Uvoz robe iz inostranstva 40
- Uvoznici — kad glase na razne zemlje 48
- koji su 105
- Uvoznik — kako sme regulisati dug 30, 43
- Ugovori u stranoj moneti 26
- Ulog za pravo rada 103
- Unos efektivnih dinara 91
- Upotreba orig. ovlašćenja Nar. banke 101
- Uputnički promet 96
- Uredba — o klirinškim uputnicima 140
- o kontroli proizv. i upotrebi plem. metala 114
- o pokriću u zlatu i devizama 113
- Faze deviznog režima 5
- Fakturisanje — po izvozu u Nemačku i Italiju 81
- u stranoj moneti 31
- Hartije od vrednosti — iznos iz zemlje 64, 96
- prijava 95, 100
- Cenovnici — Ministarstva finansija 64, 77
- u zlatnim dinarima 31
- Čekovi — bez ovl. Min. fin. do 300 din. 62
- vučeni na dinare 95
- primlj. iz klirinških zemalja 81, 85
- na ime inostr. poverioca 41
- na str. valutu — kako se isplaćuju 96

S A D R Ž A J

Predgovor

I Uvod

Faze deviznog režima	5
Izvori deviznih propisa	6
Značaj deviznih propisa	7
Osnovni principi deviznih propisa	8
Platni promet sa 17 država	9
Trgovinski bilans	10

II Aktuelni devizni i spoljno-trgovinski problemi

Glavne karakteristike prelaznog deviznog perioda	12
Kliring i privatni kliring	14
Naša spoljno-trgovinska politika	17
Kontrola uvoza	19
Kontrola izvoza	20
Nemački »Novi plan«	22

III Devizni pravilnik

Čl. 1. 25

Pribavljanje ovlašćenja za pravo rada	27
Molbe za menjačko pravo	27
Pravo vršenja arbitraže	27
Ograničeno ovlašćeni zavodi	28
Obaveznost naredaba Narodne banke	28
Trgovanje zlatnim novcem	28
Zabrana teauriranja	28
Zabranjeno teauriranje ovl. zavodima	29
Nedozvoljenost spekulisanja sa devizama	29
Zamena deviza i valuta	29
Nabavka zlatnika	30
Nedozvoljenost isplata u zemlji za račun inostranaca	30
Kome se smeju prodavati devize	31
Zabrana fakturisanja u str. moneti	31
Vojni cenovnici u zlatnim dinarima	31

Čl. 1a

Čl. 2

Sprovođenje deviza preko berze	33
Sprovođenje kompenz. poslova preko berze	34
Molbe za privatne kompenzacije	34
Obavljanje privatnih kompenzacija	35
Privatni kliring	38
Sprovođenje privatnog kliringa	39

Čl. 3

Plaćanje robe devizama	41
Istavljanje čekova na ime inostr. poverioca	41
Plaćanje robe preko kliringa	42
Uplata u kliring bez poreskog uverenja	42
Plaćanje robe privatnim kliringom	42
Isplate zastupnicima stranih kuća	43
Plaćanje unapred	43
Plaćanje filmova	44
Neblagovremeno pravdanje	45
Pravdanje dokumentima pre 1932	45
Polaganje kod jednog, pravdanje kod drugog zavoda	46
Pravdanje polaganja kod Pošt. štedionice	46
Proveravanje uvoznih dokumenata	46
Otpis raznih odbitaka po uvozn. fakturama	47
Postupak kad uvoz. dok. glase na razne zemlje	48
Podnošenje protokolacije firme prilikom pravdanja	49
Podnošenje poreskog uverenja prilikom pravdanja	50
Stranci kao uvoznici	51
Ograničenje primanja »vezanih« dinara	51
Plaćanje podvoza	52
Plaćanje robe na povuku	52
Opterećenje robe iz Mađarske	53
Obavezne izjave uvoznika ital. robe	53
Kurs klir. uplata protivredn. menica	53

Čl. 4

Iznos iz zemlje efektivnih dinara	54
Zabrana strancima da iznose dinarske novčanice	54
Upisivanje u putnu ispravu	55
Putovanje u zemlje sa slabom valutom	55
Putovanje kroz više zemalja	55
Porodična putovanja sa kolektiv. pasošima	56
Pojam: turiste i putnike	56
Šta stranci mogu izneti iz zemlje	57
Tranzitni putnici	58
Rok važenja potvrda o unosu valute tranz. putn.	59
Carinske vlasti i tranzitni putnici	59
Prodaja stranih platežnih sretstava za nerobna plaćanja	60
Iznošenje dinara u pogranič. prometu	61
Zamena valuta i deviza tranzit. putnicima	61

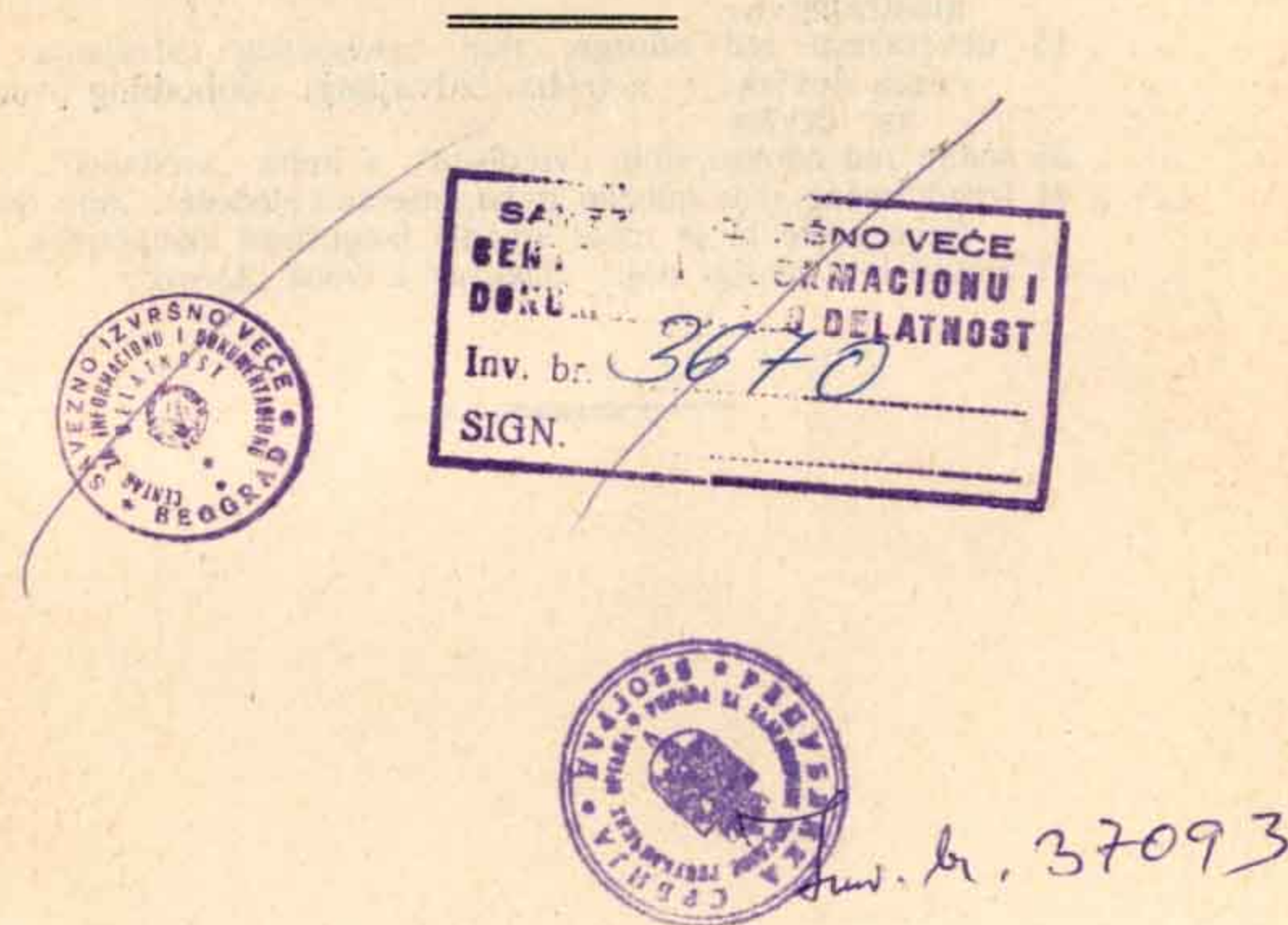
Čl. 5	
Prodaja čekova do 300 din. bez spec. ovl.	62
Molbe za iznos valuta i deviza	62
Molbe kad nedostaju neki dokumenti za pravdanje	63
Rok važenja ovl. Min. finansija	63
Poreska uverenja	63
Čl. 5-a	
Tumačenje čl. 5-a Pravilnika	64
Čl. 6	
Potreba tačnog naznačenja zemlje u koju se izvozi	65
Izdavanje uverenja za izvoz zlatnih koncentrata	66
Izdavanje uverenja za izvoz bakra	66
Neblagovremeno pravdanje	67
Produženje roka za pravdanje uverenja kad je vrednost upl. u kliring	68
Čuvanje vraćenih uverenja od izvoznika i carinarn.	69
Stranci kao izvoznici	69
Izdavanje uverenja proizvođačima	70
Rok važenja izv. uverenja	70
Molbe za produženje roka po obav. za izvoz	71
Izvoz plemenitih metala i robe str. porekla	71
Trgovina u pograničkoj zoni	72
Pravdanje uverenja u priv. kliringu	72
Pravdanje uverenja kod priv. komp.	72
Kumulativno pravdanje	72
Knjiga evidencije	75
Izvoz robe ne naznačene u cenovniku	77
Izvoz robe ispod 1.000 din.	77
Izvoznicka uverenja dvovlasnika	77
Izvoz robe u cilju prerade	78
Obaveza izvoznika (obezb. valute)	78
Otpis razlike sa uverenja	78
Dokaz o postignutim cenama	79
Neblagovremeno predavanje deviza	79
Izvoz bez obezbeđenja valute	79
Plaćanje podvoza	80
Kad su banke izvoznici	80
Izvoz robe za državne bonove	80
Postupak sa čekovima iz klir. zemalja	81
Služenje tuđim uverenjem	81
Fakturisanje pri izvozu u Nemačku i Italiju	81
Pravdanje uverenja prema pojed. zemljama	82
Čl. 7	
Upustva za nudenje deviza	82
Rok za ponudu izvozn. deviza	83
Terminska trgovina sa izv. devizama	83
Terminska trgov. sa šil. i drahmama	83
Isplata reflektiranih deviza	84
Ponuda deviza kod kompenzacija	84
Neprodate izvoznicke devize	85

Čekovi iz klirinških zemalja	85
Zamena valuta za čekove	85
Postupak za pravd. izvozn. uverenja	85
Čl. 8	
Vrste inostranih potraživanja	89
Pretvaranje »slobodnih« dinara u devize	89
Oznaka »slobodnih« dinara	90
Isplata sa računa inostranaca	90
Sitne isplate sa računa inostranaca	90
Prenos potraživanja sa rač. istoimenog inostr. zav.	90
Izveštaji o stanju inostr. potraživanja	91
Čl. 9	
Čl. 10	
Čl. 11	
Prijava obaveza u stranoj moneti	92
Prijava inostranih zajmova N. banci	93
Čl. 12	
Pošiljke dinara u inostranstvo	95
Čl. 13	
Prijava papira i potraživanja u inostranstvu	95
Čl. 14	
Isplata čekova na str. valutu	96
Čl. 15	
Pošiljke za inostranstvo	96
Osiguranje novčanih pošiljaka	97
Slanje menica u inostranstvo	97
Čl. 16	
Vodenje knjiga o kupo-prodaji valuta i zlata	98
Izveštaji o prodaji deviza i valuta	99
Čl. 17	
Trgovina sa obveznicama spolj. zajmova	99
Prijava hartija od vrednosti koje su svojina inostranaca	100
Lista obveznica inostr. zajmova	100
Čl. 18	
Upotreba orig. ovlašćenja N. banke	101
Rok važenja ovlašćenja Narodne banke	101
Čl. 19, čl. 19a	101
Čl. 19b, čl. 19v, čl. 19g	102
Čl. 20, čl. 20a	103
Čl. 21	104

RAZNI PROPISI I OBJAŠNJENJA

Ovlašćeni zavodi	105
Izvoznčko uverenje	105
Uvozni dokumenti	105
Taksiranje molbi	105
Određivanje svojstva inostr. potraživanja	105
Poslovi osiguravajućih društava	106
Inostrana potraživanja naplaćena preko advokata i suda	107
IV Zakon o kaznenim sankcijama	
Dopuna Zakona o kazn. sankcijama	108
V Zakon o Narodnoj banci	110
VI Zakon o novcu Kraljevine Jugoslavije	111
VII Zakon o odobrenju ugovora između Države i Narodne banke	112
VIII Uredba o pokriću u zlatu i devizama	113
IX Uredba o nadzoru proizvodnje i upotrebi plemenitih metala	114
X Vrste inostranih potraživanja	
Pojam inostranca	117
»Slobodni« dinari	118
»Privremeno vezani« dinari	119
»Robni« dinari	123
Dinari od državnih liferacija	123
»Interni« dinari	124
»Inostrana potraživanja po reš. 37250/2«	125
»Inostrana potraživanja po reš. 72400/1«	126
»Vezani« dinari	127
»Blokirani« dinari	128
»Klirinški« dinari	129
»Kuponski« dinari	129
Dinari koji potiču od plaćanja kafe	131
Prenos inostr. potraživanja	131
Isplate dinara u zemlji inostrancima	131
XI Avansi po klirinškim uplatama	136
XII Otkup klirinških potraživanja	136
Vršenje ponuda za otkup	137
XIII Klirinške uputnice	139
Uredba o klirinškim uputnicama	140

XIV Tabela o kretanju „prima“	145
XV Trgovinski bilans	
Spoljna trgovina Jugoslavije 1927/35	146
Pregled učešća zemalja u našoj spolj. trg. u I pol. 1935	146
Glavni predmeti izvoza i uvoza	147
XVI Spisak ovlašćenih zavoda i menjača	149
XVII Spisak ovl. biletarnica i zastupništava »Putnika«	156
XVIII Azbučni registar	158

ŠTAMPARSKE GREŠKE

- Na str. 5 peti red odozgo: stoji „ploitike“, a treba „politike“.
- „ „ 7 četvrti red odozgo: stoji »psolovanja«, a treba »poslovanja«.
- „ „ 10 četrnaesti red odozgo: stoji »pošte«, a treba »pošto«.
- „ „ 10 šesnaesti red odozgo: stoji »iz inostranstvu«, a treba »iz inostranstva«.
- „ „ 15 devetnaesti red odozgo: stoji „slobodnog izdvajanja procenta deviza« — a treba: izdvajanja »slobodnog procenta“ deviza.
- „ „ 35 sedmi red odozgo stoji: „vrednsot“ a treba: „vrednost“.
- „ „ 41 iznad trećeg reda odozdo treba umetnuti sledeće: „nije dozvoljeno pošto bi se inače stvorila mogućnost zloupotrebe...“.
- „ „ 51 četvrti red odozgo stoji: „Uvozu“ a treba „Uvozi“.

